کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٩٢١ | یەکشەممە، ٣١ی جۆزەردانی ١٤٠٥ _ ٢١ی ژۆئەنی ٢٠٢٦

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

سیاسەت و بەرنامەی حیزبی دێموکرات بە کردەوە، تێکۆشانە بۆ ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی و دابینکردنی ماف و ئازادییەکانی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان. حیزب تێدەکۆشێ هەموو وزە و تواناکانی خەڵکی کوردستان کۆ بکاتەوە، ئاراستەیان بکا و هانیان بدا لە هەموو ئاستەکاندا خەبات، تێکۆشان و بەربەرەکانیی خۆیان لە دژی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران درێژە بدەن. هەروەها هانی کۆڕ و کۆمەڵگەی مەدەنی دەدا بۆ ئەوەی کۆمەڵ پتر بەڕێکخراو بکرێ و ئەو خەباتە کاریگەر و شوێندانەرە پەرەی پێ بدرێت.

ل ٢

حیزبی دێموکرات باوەری وایە هیچ داهاتوویەکی سەقامگیر بۆ ئێران بەبێ دانانی بە فرەنەتەوەیی، فرەزمانی و فرەکەلتووریی لەم وڵاتەدا و دەستەبەربوونی مافی جۆراوجۆرییەکان لەو جوغرافیا سیاسییەدا بەدی نایەت. هاوژیانیی ڕاستەقینە لەو کاتەدا دروست دەبێت هیچ هاووڵاتییەک ناسنامەی خۆی نەشارێتەوە یان حاشا لە مافە بنەڕەتییەکانی خۆی نەکات. بەڵام ئەگەر قەرارە داهاتووی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ئێران پێکەوە چێ ببێتەوە، دەبێت باس لە یەکێک لە گرنگترین هێزەکانی گۆڕان بکەین؛ واتە ژنان.

ل ٥

٨٠ ساڵ خەبات و خۆڕاگریی حیزبی دێموکرات؛

ئیرادەی بزووتنەوەی کورد بەهێزتر لە ڕێککەوتنە دیپلۆماتیکەکانە

جێگای بەتاڵی خەڵک و مافەکانیان لە دانوستانەکانی نێوان ئەمریکا و ئێراندا

✍ تاهیر قاسمی

هێرشێک کە لە ڕۆژی ٢٨ی فێورییەی ٢٠٢٦دا لەلایەن ئەمریکا و ئیسرائیلەوە بۆ سەر ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە تاران دەستی پێ کرد، بە ڕواڵەت، بەجێهێنانی ئەو بەڵێنە بوو کە دۆناڵد ترامپ، سەرۆککۆماری ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بە خۆپێشاندەرانی شەوانی ١٨ و ١٩ی بەفرانباری تاران و شارە گەورەکانی دیکەی ئێران و کوردستانی دابوو. ئەو خۆپێشاندانە بەرینانەی ڕۆژی ٧ی بەفرانبار دژ بە گرانی و هەڵبەزدابەزی ئابووری، لە بازاڕی تارانەوە دەستیان پێ کرد و بە شێوەی هێمنانە زۆربەی کەلانشارەکانی ئێران بەتایبەت شاری تارانی گرتەوە، لەلایەن سەرۆککۆماری ئەمریکاوە بەڵێنیی ناردنی هاوکارییان پێ درا. بە پاشەڕۆیی لە ئەویش، ڕەزا پەهلەوی داوای لە لایەنگرەکانی کرد کە مادام هاوکاری بەڕێوەیە، خۆپێشاندانی هێمنانە بۆ توندوتیژی دژ بە دەسەڵات بگوێزنەوە و دامودەزگا حکوومەتییەکان داگیر بکەن. لە ئەنجامی ئەو سیاسەتە هەڵە و هەلپەرەستانەیەدا، هێزە چەکدارەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بە درێژایی شەوانی ١٨ و ١٩ی بەفرانبار، بە دڕندانەترین شێوە بەرەوڕووی خۆپێشاندەرانی دەستبەتاڵ بوونەوە و هەر بە وتەی سەرکۆماری ئەمریکا و دەسکەلایی کوڕی شا، گیانی زیاتر لە چل هەزار کەس لە خۆپێشاندەرانی بێ چەک و بەرگرییان ئەستاند. ئەوە سەرەڕای برینداربوون و دەستبەسەرکران وماڵسووتانی ژمارەیەکی زۆر لە خەڵکی ئازادیخوازی بە زاڵەهاتووی ئەو وڵاتە بوو.

بەڵێنییەک کە دۆناڵد ترامپ بەو خەڵکە بریندارەی دابوو، سەرەنجام مانگ و نیوێک دوای ئەو جنایەت و کارەساتە گەورەیە، بە دەسپێکردنی هێرشێکی چڕی ئاسمانی لەلایەن ئەمریکا و ئیسرائیلەوە بۆ سەر ناوەندە سیاسی و سەربازییەکانی ئێران دەستی پێ کرد. بەوەش جەنگێک لە نێوان دوو لایەندا هەڵگیرسا کە ماوەی ٣٩ ڕۆژی خایاند. لەو ماوەیەدا ڕێبەری کۆماری ئیسلامی و ژمارەیەکی زۆر لە بەرپرسانی سەربازی و ئەمنیەتیی ڕێژیم کوژران. ئێرانیش بە هاویشتنی هاژەک و درۆن بۆ سەر وڵاتانی دەوربەر و بنکە سەربازییەکانی ئەمریکا، دەستی کردەوە و سەرەنجام دۆناڵد ترامپ ئاگربەستی ڕاگەیاند. لەو کاتەوە دوو لایەن لەپاڵ گرژی و پێکدادانە جار بە جارەکاندا، دەستیان بە وتووێژ و دانوستان...

درێژە بۆ لاپەڕە ٢

خالید عەزیزی:

کلیلەکە لە دەستی خەڵکدایە، نە لە دەستی هێزە دەرەکییەکان

کاک خالید عەزیزی، وتەبێژی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، لە وتووێژێکی تایبەتدا لەگەڵ "کوردکاناڵ" سەبارەت بە لێکتێگەیشتنی تاران و واشینگتۆن ڕایگەیاند، ئەم لێکتێگەیشتنە هێشتا نەبووەتە ڕێککەوتنێکی کۆتایی. ماوەی ٦٠ ڕۆژ دیاری کراوە بۆ دۆزینەوەی میکانیزم؛ بۆیە هێشتا زووە قەزاوەتی کۆتایی لەسەر بکرێت و ئەگەری سەرهەڵدانەوەی گرژی سیاسی لەم ماوەیەدا هەیە. ئەو گوتی ئەم دۆخە دەرەنجامی ماندووبوونی هەردوو لایەن بوو لە شەڕ، و پێشبینییەکانی هیچ لایەکیان سەبارەت بە کۆتایی زووی شەڕەکە وەک خۆی دەرنەچوو. لەم دۆخەدا هەردوو لا دەتوانن ئیدیعای سەرکەوتن بکەن؛ ئێران بەوەی ڕژێمەکەی نەڕووخاوە و پارێزگاری لە مانەوەی خۆی کردووە، ئەمریکاش بەوەی زەبری قورسی لە ئێران داوە و بەرنامە ئەتۆمییەکەی سنووردار کردووە.

وتەبێژی حیزبی دێموکرات لەبارەی هۆکارەکانی نەڕووخانی کۆماری ئیسلامی ڕوونی کردەوە ئەمریکا و ترەمپ لە گەرمەی شەڕەکەشدا زیاتر سەرنجیان لەسەر سنووردارکردنی بەرنامەی ئەتۆمی و گۆڕینی ڕەفتاری ئێران بوو، نەک ڕووخاندنی ڕژێم یان جێگیرکردنی دێموکراسی. هەروەها هۆکارێکی تری پاشەکشەی ئەمریکا لە دروشمەکانی گۆڕینی ڕێژیم، نەبوونی ئەڵتەرناتیڤێکی یەکگرتوو و ڕوون بوو لە لایەن ئۆپۆزسیۆنی ئێرانی لە دەرەوە، ئەمەش کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی تووشی دوودڵی کردبوو. بەڕێزیان بە ئاماژە بەوەی کۆماری ئیسلامی شەڕ وەک هۆکاری مانەوەی خۆی چاو لی دەکا، گوتی کۆماری ئیسلامی سیستەمێکە لەسەر قەیران و شەڕ دەژی و هەمیشە بۆ سەرکوتکردنی نێوخۆ و شەرعییەت دان بە خۆی کەڵکی لە فەزای شەڕ وەرگرتووە.

وتەبێژی حیزب لەبارەی هۆکاری نەجووڵاندنی هێزی پێشمەرگە لە کاتی شەڕەکەدا گوتی دەرفەتی ڕاستەقینە لە نێوخۆی وڵات و لەنێو بزووتنەوە مەدەنی و شۆڕشەکانی وەک (بزووتنەوەی ژینا) دایە، نەک لە سیناریۆی شەڕی چەکداریی هێزە دەرەکییەکان. هەروەها حیزبی دێموکرات نەیویستووە ببێتە بەشێک لە شەڕێکدا کە نەخشە و ئامانجەکانی نادیار بوون، بۆیە نەیویست خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بکرێنە سووتەمەنی و ببنە زیانمەندی سەرەکی. هەروەها ڕووخانی ڕێژیم پڕۆژەیەکی گشتگیرە و ڕووبەڕووبوونەوەی سەربازیی هێزە کوردییەکان بە تەنیایی ناتوانێت ڕژێم بڕوخێنێت. پڕۆژەی گۆڕانکاری دەبێ هەموو ئێران بگرێتەوە و نابێ دووکەڵی شەڕەکە تەنیا بچێتە چاوی کوردەوە.

کاک خالید عەزیزی لەبارەی ئامانجی ئێران لە هێرشکردنە سەر کەمپەکانی حیزب لە هەرێمی کوردستان گوتی کۆماری ئیسلامی بە هێرشە درۆنی و مووشەکییەکانی بۆ سەر کەمپەکان، دەیەوێت وێنایەکی وا نیشان بدات کە حیزبە کوردییەکان لەسەر داوای ئەمریکا و ئیسرائیل دەجووڵێنەوە و خەریکی پارچەپارچەکردنی ئێرانن، تا سەرنجی ڕای گشتی لەسەر کێشە ناوخۆییەکانی خۆی لادات. بەڕێزیان ستراتیژی و خەباتی داهاتووی حیزبی دێموکراتی لە چوار مێحوەردا کورت کردەوە: یەک، نێوخۆیی و بەهێزکردنی ڕێکخستنە مەدەنی، ئەدەبی، ژینگەپارێزی و کۆمەڵایەتییەکان لە نێوخۆی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆ بەرزڕاگرتنی شوناسی نەتەوەیی. دووهەم، پەیوەندی لەگەڵ گەلانی ئێران و دروستکردنی لێکتێگەیشتن لەگەڵ غەیرە کوردەکانی نێوخۆی ئێران بۆ ئامادەکردنی پڕۆژەیەکی هاوبەش لە قۆناغی دوای شەڕ. سێهەم، دیپلۆماسی نێودەوڵەتی و چوارەم یەکڕیزیی نێوخۆیی و پاراستنی یەکگرتوویی هێزە کوردییەکان و قوڵکردنەوەی ناسیۆنالیزمی کوردی.

دیواری فاشیزم لە نێوان کۆمەڵگەی مەدەنیی کوردستان و ناوەندا
د. ئازاد محەممەدیانی
٣

ڕێگای درێژی لە لێکتێگەیشتنەوە هەتا ڕێککەوتن
ناسر باباخانی
٧

هەڵگەڕانەوە، دوایین قۆناغی ناهومێدی
عەلی فەتحی
٨

لە بنبەردی شاخەوە بۆ ناخی شار
عەلی لەیلاخ
٩

کوردستان، داهاتووی ئێران و هاوکێشەکانی دەسەڵات
هەوراز کاویان
١١

کوردستان
• ژمارە ٩٢١
٣١ی جۆزەردانی ١٤٠٥ _ ٢١ی ژوئەنی ٢٠٢٦

درێژەی لاپەڕەی ١

کردووە تا ئەوەی بە شەڕ نەیانتوانی دەستەبەری بکەن، بە وتوویژ چارەسەری بکەن. ئێستا دانوستانەکان گەیشتوونەتە قۆناغی واژۆکردنی لێکتێگەیشتنێک بە مەبەستی خۆ ڕزگار کردنیان لەو قەیرانە ئابوورییەی کە بەو شەڕە بۆ یەکتریان خولقاندووە و بڕیارە بە زوویی بۆ ماوەی شەست ڕۆژ واژۆ بکرێ. لەو ماوەیەشدا کێشەی سەرەکیی دوو وڵات کە بۆ ئەمریکا لە کێشەی ئەتۆمیزە بوونی ئێراندا کورت کراوەتەوە و بۆ ئێرانیش لە لابرانی گەمارۆ ئابوورییەکان واوەتر نییە، چارەسەر بکرێن. ئەوەی لەم نێوەشدا سەرنجڕاکێش و بە تەواوی جێی نیگەرانییە، ئەو هۆکارە ڕواڵەتییەیە کە هێرشی ڕۆژی ٢٨ی فێوریەی بۆ وەڕێ خرا و جێگای بەتاڵی ئەو خەڵکە مافخواز و دادخوازە لە دەوری مێزی دانوستانەکانە کە ئازیزانیان لە شەوانی ١٨ و ١٩ی بەفرانباردا بە ئومێدی گەیشتنی هاوکاریی سەرۆکی ویلایەتە یەککگرتووەکانی ئەمریکا کۆمەڵکوژ کران.

لە هەر ڕێککەوتنێکی گرینگی نێودەوڵەتیدا، پرسیارێکی سەرەکی ئەوەیە کە ئایا بەرژەوەندی و خواستەکانی خەڵکیش لەبەرچاو دەگیرێن یان تەنیا بەرژەوەندییە سیاسی و ئاسایشییەکان بۆ لایەنەکان گرینگن؟ ئەوەی لە زاری بەرپرسانی دوو لایەنەوە دەبیسترێ و زۆرێک لە چاودێرانیش پێیان وایە، ئەگەر ڕێککەوتنی نوێی نێوان ئەمریکا و ئێران واژۆ بکرێ، بابەتی سەرەکی بۆ واشینگتۆن بریتییە لە کێشەی ئەتۆمی، ئاسایشی ناوچەیی و ئارامیی بازاڕی نەوت. هەرچەند دونالد ترامپ بۆ خۆدزینەوە لە بەڵێنیی گەیاندنی هاوکاری بە خۆپێشاندەرانی مافخواز، چەندان جار کوردی بە نەناردنی چەکی ئەمریکایی بۆ خۆپێشاندەرانی تۆمەتبار کردووە بەڵام لەو ماوەیەدا بە دەگمەنیش باسی خواستەکانی ئەو خەڵکەی لە زاری دەرنەهاتووە. تەنانەت هیچ کاردانەوەیەکی بەرامبەر بە ئیعدامی ئەو دەیان هاوڵاتییەش نەبووە کە لەو خۆپێشاندانانەدا گیران و لەو ماوەیەدا لەلایەن دەزگای دادوەریی ئەو وڵاتەوە ئیعدام کران. وەک چۆن لە ئەنجامی هێرش و بۆردومانەکانیشدا کەمترین زیان لەو دەزگا سەرکوتکەرە و بەرپرسانی نەدرا. چاوەڕوانیش ناکرێ کە دێموکراسی و مافەکانی خەڵکی ئێران بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ جێگە و پێگەیەکیان لەسەر مێزی دانوستان و دوا جار لەو ڕێککەوتنەدا هەبێ. لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوودا، خەڵکی ئێران بەردەوام داوای ئازادی، دێموکراسی و کۆتاییهێنان بە سەرکوتکاری کردووە بەڵام لەم وتوویژانەشدا وەک زۆربەی وتوویژ و دانوستانە نێودەوڵەتییەکانی تر، نوێنەرایەتییەکی ڕاستەوخۆی خەڵک و بزووتنەوە ئازادیخوازەکان بوونی نەبووە. زۆرێک لە دەنگە نێوخۆییەکانی ئێرانیش هەست بەوە دەکەن کە چارەنووسی نزیکەی نەوەت ملیۆن هاوڵاتی، بەبێ ئەوەی خۆیان بەشدار بن و نوێنەرایەتییەکیان تێیایاندا هەبێ، لە پشت دەرگا داخراوەکانی دانوستاندندا دیاری دەکرێ. ئەمەش دیاردەیەکی نوێ نییە و مێژوو نیشانی داوە کە لە ڕوانگەی ئەمریکاوە، زۆرجار دڵنیابوون لە بەرژەوەندییە ستراتیژییەکان پێش هەموو شتێک دێ. ئەگەر ڕێککەوتنەکە ببێتە هۆی کەمبوونەوەی ئاڵۆزییە ناوچەییەکان و سنووردارکردنی بەرنامەی ئەتۆمی ئێران، ئەوا دۆناڵد ترامپ خۆی بە براوە و واشینگتۆن خۆی بە سەرکەوتوو دەزانێ تەنانەت ئەگەر گۆڕانکارییەکی ئەوتۆ لە دۆخی مافی مرۆڤ و ئازادییە سیاسییەکاندا ڕوو نەدا. لە هەمان کاتدا، کاریگەریی ڕێککەوتنەکە بۆ داهاتووی بزووتنەوە ئازادیخوازەکان دوو ئاراستەی جیاوازی دەبێ؛ لایەک، ئەگەر ڕێککەوتنەکە ببێتە هۆی ئازادبوونی سەرچاوە داراییەکان و بەهێزتر بوونی دەسەڵات، ڕەنگە ئامرازەکانی سەرکوتکردنیش بەهێزتر بن و فشار لەسەر ئۆپۆزسیۆن زیاد بکرێ. لایەکی تریش، ئەگەر خەڵک هەست بەو ڕاستییە بکەن کە هیچ هێزێکی دەرەکی دادیان نادا و چارەسەری کێشەکانیان ناکا، ڕەنگە زیاتر پشت بە هێزی خۆیان و ڕێکخستنە مەدەنییەکانی خۆیان ببەستن. زۆرێک لە دەنگەکانی نێو ئێران ئاماژە بەوە دەکەن کە گۆڕانکاریی ڕاستەقینە دەبێ لە نێوخۆی ئێرانەوە بێتە ئاراوە نەک لە ئەنجامی ڕێککەوتنی دەوڵەتە گەورەکان. بۆیە داهاتووی سیاسی و دیموکراتیکی ئێران لە هەموو شت زیاتر پێوەندیی بە توانای خەڵکی ئێران و بزووتنەوە ئازادیخوازەکانی خۆیەوە هەیە، نەک بەو ڕێککەوتنانەی لە نێوان دەوڵەتاندا واژۆ دەکرێن.

مستەفا مەولوودی:

ئیدیعای تڕامپ بێبنەمایە و هیچ چەک و چۆڵەیەکمان وەرنەگرتووە

دیمانە: شەهرام سوبحانی

ئاماژە: مەبەست لەم وتوویژە تایبەتە لەگەڵ جێگری سکرتێری گشتیی حیزب وەڵامدانەوە بە چەند پرسیاری جەوهەرییە، وەک: حیزبی دێموکرات بۆچی لە جەنگەی شەڕی ئەمریکا و ئیسرائیل لەگەڵ ئێراندا هێزی پێشمەرگەی نەجووڵاند؟ بۆچی تا ئێستا وەڵامێکی ڕوون و ئاشکرا بە ئیدیعاکانی تڕامپ نەداوەتەوە کە گوایە کوردەکان چەکیان لێ وەرگرتووە و بەدژی ڕێژیم بەکاریان نەهێناوە؟ داهاتووی خەباتی سیاسیی کورد و حیزبی دێموکرات و ڕەوشی بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد و دۆخی بزووتنەوە نارەزایەتییە سەرانسەرییەکانی ئێران دوای ڕێککەوتنی ئێران و ئەمریکا چۆن دەبێت؟

کاک مستەفای بەڕێز لەو وتوویژە کراوەیەدا هەوڵ دەدەین تیشک بخەینە سەر ئەو پرسیارانەی دڵمژوولیی زۆر کەسن. پێش هەموو شتێک لە شەڕی ١٢ ڕۆژە و دواتر لە شەڕی ٣٩ ڕۆژەدا بەتایبەت ئەو چاوەڕوانییە هەبوو هێزە سیاسییەکانی کوردستان ئەم دۆخە وەک دەرفەت ببینن و بیقۆزنەوە و بە حزووری مەیدانی ئەمری واقعێکی دیکە دروست بکەن. حیزبی دێموکرات بۆ ئەوەی نەکرد؟

ئەمە ڕاستە کە لە شەڕی ١٢ ڕۆژە و ٤٠ ڕۆژەی ئەمریکا و ئیسرائیل لەگەڵ ڕێژیمی ئێراندا، زەبر و خەساری گەورە بەر ڕێژیم کەوت. ڕێبەری ڕێژیم و دەیان کاربەدەستی ئاستبەرزی سیاسی بەتایبەت بەرپرسانی نیزامیی لێ کوژرا و زۆر شوێنی گرینگی نیزامی، ئەمنییەتی و تەنانەت ئیداریی ڕێژیم وێران بوون؛ و زۆربەی خەڵک چاوەڕوانی گۆڕانکاریی قووڵ بوون. لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش، زۆر و کەم ئەو حاڵەتانە بەدی دەکران و خەڵک بە چاوی هیوا و چاوەڕوانیی زۆرەوە چاویان بڕیبووە هەڵوێست و جووڵەی حیزبە سیاسییەکان بەتایبەتی حیزبی دێموکراتی کوردستان. بەڵام ئەوە کە بۆچی حیزبەکان سەرەڕای ئامادەیی خەڵکی کوردستان بۆ هەموو ئەگەرێک جووڵەی مەیدانییان نەکرد، حیزبەکان بە تایبەت حیزبی دێموکرات بە لەبەرچاوگرتنی هەموو فاکتەرەکان بەرپرسانە جووڵایەوە. لەڕاستیدا ئەو شەڕە، ئەوەندەی زەبری لە ڕێژیم دابوو و زیانی پێ گەیاندبوو، ئەوەندە بەستێنێکی لەباری لە شەقامەکانی ئێرانی و ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا نەڕەخساندبوو هەتا هێزە سیاسییەکان -وەک ئەوەی خەڵک چاوەڕوانیی دەکرد- هێزی پێشمەرگە بجووڵێنن و گورزی یەکلاکەرەوە لە پەیکەری ڕێژیم بدەن؛ تەنانەت لە ئاستی ناوچەیی، هەرێمی و دەرەوەشدا ئەو بەستێنە بۆ ئیقدامێکی لەو چەشنە نەهاتبۆوە ئاراوە. بۆیە حیزبەکان و حیزبی دێموکراتیش بە خوێندنەوەی وردی قۆناغ و هەلومەرجی تایبەت لەو کاتەدا پێیان گونجاو نەبوو ڕۆژهەڵاتی کوردستان و خەڵکی کوردستان تووشی شەڕێک بێت کە بە ئەگەری زۆر لەلایەک وێرانکاری و کاولکاریی زۆری لە کوردستاندا بەدوودا بێت؛ لەلایەکی دیشەوە شەقامەکانی کوردستان کرابا گۆمی خوێن.

ئەمن دەزانم سەرەتا خەڵکی هەستیار و چاوەڕوان ئەو چاوەڕوانییەیان هەبوو حیزب بچێتە نێو مەیدانەکە و کاتێک هێزی پێشمەرگە نەچووە نێو شەڕگە، خەڵک لێمان تووڕە بوو؛ بەڵام بە ڕوونبوونەوەی زیاتری بابەتەکان و هەڵوێست و سیاسەتی وڵاتان بەتایبەت ئەمریکا، لە ئێستادا زۆرتر شوێنەواری دروستی سیاسەتکردنی حیزبەکان و یەک لەوان حیزبی دێموکرات پتر دەرکەوتووە.

بەڵام لە ماوەی سێ مانگی ڕابردوودا زیاتر لە ١٥٠ جار بە مووشەک و دڕۆن هێرش کرایە سەر بنکەکانی حیزبی دێموکرات و شەهید و بریندا‌ریش هەبوون. وەڵامی ئێوە بۆ ئەو هەمووە هێرش و تاوانکارییە چ بوو؟

کۆماری ئیسلامیی ئێران دوژمنایەتی قووڵی لەگەڵ بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی کورد، ئازادی، دێموکراسی و مافی نەتەوەکان لە ئێراندا هەیە؛ و ئەو هێرش و هاژەکبارانەی بنکە و بارەگای حیزبەکان، تەنانەت بنەماڵەکانی ئەو حیزبانە دەرخەریی ئەو ڕاستییەیە. دەزانین لە ماوەی ٤٧ ساڵ دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا ئەو هێرشانە بە شێوەی جۆراوجۆر هەر هەبوون؛ بەڵام ئەمجارە ئامانجێکی تایبەتتری لە پشت بوو. کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی باش دەیانزانی کە بوردومان و هێرشی ئاسمانی بەتەنیایی نابێتە هۆی ڕووخانی ڕێژیمەکەیان، جا هەرچەندەش خەساری مرۆیی، ئابووری، ئەمنییەتی و نیزامییان وێ بکەوێ؛ بۆیە زۆربەی هەوڵی ڕێژیم تەنیا بۆ خۆڕاگرتن و نەڕووخان بوو. مەترسیی سەرەکییش لەسەر ڕووخانی ڕێژیمەکەیان ڕاپەڕینی خەڵک و بزووتنەوە ئیعترازی و مافخوازییەکانی نەتەوەکانی ئێران بوو. هاوکات باش دەیانزانی و دەشزانن دینامۆی جووڵاندنی یەکجاری و یەکلاکەرەوەش بەتایبەت لە کوردستان حیزبەکانن، چونکی لە کوردستان حیزبەکان کاریگەری و شوێندانەریی زۆریان لەسەر شەقام و خەڵکی کوردستان هەیە؛ وەک چۆن لە بزووتنەوەی ژینادا توانی شوێندانەریی لەسەر هەموو ئێران هەبێ. بۆیە بەو هێرشانەیان ویستوویانە ئەوەندەی بۆیان دەکرێ سێبەری ڕووخان لەسەر خۆیان کەم بکەنەوە، یان لانیکەم ڕووخانی ڕێژیمەکەیان وەدرەنگتر بخەن.

هەر لە چوارچێوەی ئەو باسەدا لەو ماوەیەدا زۆر گوترا کە ئەوە شەڕی ئەمریکا و ئیسرائیل لەگەڵ ئێرانە و شەڕی ئێمە نییە. ئەو شەڕە چۆن دەکرێ دژی ئێمە و شەڕی ئێمە نەبێ دوای ئەو هەمووە هێرشانەی کراوەتە سەرمان؟

ئەگەرچی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دوژمنی خەڵکی کوردستان و زۆربەی زۆری خەڵکانی ئێران و دەوڵەتانی ناوچەیە و؛ تەنانەت هۆکاری نائەمنی و ناسەقامگیری لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستیشە؛ بەڵام بە چەند هۆ ئەمە دروستە کە دەگوترێ ئەو شەڕە، شەڕی ئێمە نییە. جارێ هەر لەجێدا ئامانجی شەڕی ئەمریکا لەگەڵ ئێران جیاوازیی بنەڕەتی لەگەڵ ئامانجەکانی ئێمە هەیە. ئەمریکا دەیهەوێ ڕێژیمی ئێران پێبەندی هێندێک ڕێککەوتن لە بەرژەوەندیی ئەمریکا لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاستدا بکا؛ بەڵام خەڵکی کوردستان دەیهەوێ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران بڕووخێ و لە جێگای ئەو دەسەڵاتێکی دێموکراتیک بێتە سەرکار. جگە لەوە شێوە خەباتی خەڵکی کوردستان و تێکۆشانیان لەگەڵ میکانیزمی شەڕ و ململانێی ئەمریکا لەگەڵ ڕێژیمی ئێران جیاوازە. سەرەڕای ئەوانەش خۆ ئەگەر وای دابنێین مادام ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دوژمنی و نەیاری هەردووکلایە و دەکرێ هێندێک شتی هاوبەش هەبن؛ ئەدی نابێ ئەمە بە بەرنامەدانانی هاوبەش و هاوکاریی سنووردار ڕێک بخرێن؟ بۆ ئەو حاڵەتەش هیچ بەرنامەیەکی هاوبەش و ژوورێکی هاوبەش بۆ پلاندانان و هاوئاهەنگکردنی کاری مەیدانیمان لە ئارادا نەبوو. دەی مادام دوو شەڕ ئامانجی هاوبەش، میکانیزمی هاوبەش، بەرنامە و ژووری بەڕێوەبەریی هاوبەشیان بۆ مودیرییەتی شەڕ نەبێ، سروشتییە ئەو دوو شەڕانە یەک نین؛ نە شەڕی ئەمریکا لە ئێران ئی کوردانە، نە شەڕی کوردستان هیچ پێوەندییەکی بە ئەمریکاوە هەیە. هەر ئەوە کە بەبێ ئەوەی ویستی خەڵکی ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەبەرچاو بگیردرێ، ئەمریکا و ئێران وتوویژ دەکەن، ئاگەربەست ڕادەگەیەنن و خەریکن ڕێک دەکەن، ئەمە نیشان لەوەیە ئەو قسەیە تەواو ڕاستە کە دەگوترێ شەڕی ئەمریکا و ئێران شەڕی ئێمە نییە.

بابەتێکی دی ئەو باسەیە دۆناڵد ترامپ هەر جار نا جارێک دەیورووژێنێ کە چەکی داوەتە کوردەکان و ئەوان ئەو چەکەیان نەگەیاندۆتە خەڵکی نارازیی ئێران. کاتی ئەوە نەهاتووە بە ڕوونی لەو بارەیەوە ڕوونکردنەوەتان هەبێت؟

ڕاستە ترامپ ئەوەی گوتووە، بەڵام هەتا ئێستا سەرجەم حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ئەو قسانەیان ڕەت کردۆتەوە و گوتوویانە کە چەکیان لە هیچ لایەنێک وەرنەگرتووە؛ هاوکات هیچ بەڵگەیەکیش نییە ئەم ئیدیعایەی تڕامپ پشتڕاست بکاتەوە؛ بۆیەشە ئەو قسانەی تڕامپ هیچ ئەساسێکی نییە و لەڕووی سیاسییشە نامەنتیقین، بە چەند هۆ:

یەکەم؛ دەزانین هێزە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵات لەسۆنگەی ڕێژیمەوە مافی تێکۆشانی سیاسییان لە وڵاتی ئێران نییە و بە ناچار بەشی ئاشکرای تێکۆشەرانی ئەم حیزبانە لە وڵاتانی دیکە گیرسانەوە و لەو سۆنگەیەشەوە پێبەندی یاسای ئەو وڵاتانەن کە تێیدا نیشتەجێن. سروشتییە یاسای ئەو وڵاتەش ڕێگە بە شتی وا نادا.

دووهەم؛ ئەو وڵاتەی ناوەندی بڕیاری حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی تێدا نیشتەجێن، بەپێی ڕێکەوتنێک کە لە ساڵی ٢٠٢٣ی زایینی لە نێوانیاندا (ئێران- عێراق، هەرێمی کوردستان) واژۆ کراوە، پابەندە بەوەی ئەو حیزبانە نابێ لە وڵات و سنووری ئەوانەوە، ئەمنییەتی وڵاتی جیرانیان بخاتە مەترسییەوە؛ دەی ئەوەش کاریگەریی لەسەر جۆری تێکۆشانی حیزبەکانی ڕۆژهەڵات هەیە، بەتایبەت لە بواری مەیدانی و خەباتی پێشمەرگانەدا.

سێهەم؛ سنووری نێوان ئێران و عێراق کە خاکی کوردستانی دابەش کردوە، تەواو میلیتاریزەیە. بە دەیان مولگە و بورجەکی دیدەبانیی لێ داندراوە و بە هەزاران پاسدار و هێزی سەربازی کۆک و پۆشتە و تەیار بە چەکوچۆڵی پێشکەوتووی لێ جێگیر کراوە؛ بە جۆرێک کۆڵبەرێکی کاسبکار خۆی و کۆڵەکەی زۆر بە زەحمەت لەو سنوورە ڕەت دەبێ، ئەدی چۆن دەکرێ چەک و چۆڵی قاچاغی پێدا تێپەڕێ.

چوارەم؛ خۆتان دەزانن لە وڵاتی ئێمەدا خەڵکەکەمان لە کار و چالاکیی سیاسی، مەدەنی و کولتووری بەردەوامن و خۆبەخشانە منداڵان، لاوان و سەرچەم چینەکانی کۆمەڵگە، فێری زمانی کوردی، ژینگەدۆستی و نیشتمان خۆشەویستی و شوناس پارێزی دەکەن؛ بەو هۆیەشەوە بەردەوام هەڕەشەیان لەسەرە، ئازار دەدرێن، تووشی کێشە و گرفتی کاری و کۆمەڵایەتی و ئەمنییەتی دەبن و زۆر جاران دەسبەسەر دەکرێن و تەنانەت سزای

لەڕاستیدا ئەو شەڕە، ئەوەندەی زەبری لە ڕێژیم دابوو و زیانی پێ گەیاندبوو، ئەوەندە بەستێنێکی لەباری لە شەقامەکانی ئێرانی و ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا نەڕەخساندبوو هەتا هێزە سیاسییەکان –وەک ئەوەی خەڵک چاوەڕوانیی دەکرد– هێزی پێشمەرگە بجووڵێنن و گورزی یەکلاکەرەوە لە پەیکەری ڕێژیم بدەن؛ تەنانەت لە ئاستی ناوچەیی، هەرێمی و دەرەوەشدا ئەو بەستێنە بۆ ئیقدامێکی لەو چەشنە نەهاتبۆوە ئاراوە. بۆیە حیزبەکان و حیزبی دێموکراتیش بە خوێندنەوەی وردی قۆناغ و هەلومەرجی تایبەت لەو کاتەدا پێیان گونجاو نەبوو ڕۆژهەڵاتی کوردستان و خەڵکی کوردستان تووشی شەڕێک بێت کە بە ئەگەری زۆر لەلایەک وێرانکاری و کاولکاریی زۆری لە کوردستاندا بەدووادا بێت؛ لەلایەکی دیشەوە شەقامەکانی کوردستان کرابا گۆمی خوێن.

ئێعدامیان بەسەردا دەسەپێ. بۆیە لە وەها دۆخێکدا، حیزبەکانی ڕۆژهەڵات بەتایبەتی حیزبی دێموکرات، ئامادە نەبوون ئەو ڕیسکە بە ژیانی خەڵکەوە بکەن و خەڵکیش بە دڵنیاییەوە پەنا بۆ یارییەکی وەها مەترسیدار نابەن؛ هەروەها زۆر هۆکاری دیکە هەیە بۆ ڕەتکردنەوە و بەرپەرچدانەوەی ئەو ئیدعا بێ بنەمایانە. بۆیە جارێکی دیکەش من بە ناوی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە، ئەوە ڕەت دەکەمەوە و دەڵێم ئێمە چەکمان لە هیچ لایەنێک وەرنەگرتوە.

کاک مستەفا لە کاتە هەرە ناسکەکاندا کە ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامی یەکیەتی و یەکگریی پێویستە، کەچی دەبینین لاوازترین هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ناوەندگەرا دژی مافی نەتەوەکانن و بە بەردەوامی تۆمەتی جیاییخوازیی وەک کوتک لەسەر بزووتنەوەی کورد ڕادەگرن. کەچی دیسانەکەش حیزبە کوردییەکان پتر لەوەی "کوردستانتەوەری" بکەن، لە پێوەندییەکانیان لەگەڵ ئەو هێزانە بەردەوامن. ئەوە هەتا کەی درێژەی دەبێ؟

من بۆ وەڵامی ئەو پرسیارە بۆ بەرنامەوپێرەوی حیزب دەگەڕێمەوە حیزبی دێموکرات بۆ دیاریکردنی مافی چارەنووسی خەڵکی کوردستان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان خەبات دەکا و ئەو ئامانج و ستراتیژییە تەواو نەتەوەیی و کوردستانییە. لام وایە لەسەر ئەوەی حیزبی دێموکرات ئامانجی نەتەوەیی هەیە و وەک ئێوە دەڵێن لەوەی کە کوردستانتەوەرە، هیچ گومانێک نییە. هاوکات حیزبی دێموکرات واقعبینانە سیاسەت دەکا و لەگەڵ ڕاستییەکان بەرەوڕوویە، چونکی لەگەڵ ئەوەی ئامانجی دیارە، بەڵام دروشمەکەی تێکۆشانە بۆ جێگیرکردنی نیزامی فیدرالی لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکدا. بە لەبەرچاوگرتنی ئەو قۆناغەش کوردی تێدایە، هەڵکەوتی کوردستان و دابەشبوونی کوردە بەسەر چەند وڵات لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا. ژئۆپۆلیتیکی ناوچەکە و پێکهاتەکە و جۆراوجۆریی دانیشتووانی خەڵکی ئێرانیش لەبەر چاومانە. بۆیە حیزب لای وایە ئەگەر ئەو دروشمە بێتە دی، کورد لە بەشێک لە کوردستان بە بەشێکی بەرچاو لە مافەکانی دەگات و بۆیە بۆ هێنانەدیی ئەو دروشمە تێدەکۆشێ. بۆ ئەوەش سروشتییە ڕێگای سەختی لە پێشە و دەبێ خەباتی بێوچان و هەمە ڕەهەندی بۆ بکا. یەکێک لە ڕێگاکانیش دیالۆگ و قسەکردن لەگەڵ ئێرانییەکانە بە هەموو تاکەکان، نەتەوەکان، کۆڕ و کۆمەڵە مەدەنی، سیاسی، حیزبی و تەنانەت دەسەڵاتبەدەستانی وڵاتانیش ئەگەر بەستێنێکی گونجاو و لەبار هەبێ.

کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی باش دەیانزانی بوردومان و هێرشی ئاسمانی بەتەنیایی نابێتە هۆی ڕووخانی ڕێژیمەکەیان، جا هەرچەندەش خەساری مرۆیی، ئابووری، ئەمنییەتی و نیزامییان وێ بکەوێ؛ بۆیە زۆربەی هەوڵی ڕێژیم تەنیا بۆ خۆڕاگرتن و نەڕووخان بوو. مەترسیی سەرەکییش لەسەر ڕووخانی ڕێژیمەکەیان ڕاپەڕینی خەڵک و بزووتنەوەی کوردستان بوو. بۆیە بەو هێرشانەیان بۆ سەر حیزبی دێموکرات ویستوویانە ئەوەندەی بۆیان دەکرێ سێبەری ڕووخان لەسەر خۆیان کەم بکەنەوە، یان لانیکەم ڕووخانی ڕێژیمەکەیان وەدرەنگتر بخەن.

لەو پێوەندییەدا حیزب زۆری کار کردوە و کار و تێکۆشانیشی بێ ئەنجام نەبووە؛ لە ئێستادا حیزب و چەند حیزبی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە کۆنگرەی نەتەوەکانی ئێرانی فیدرالدا بەیەکەوە هاوکاری دەکەن، هەروەها شوڕای هەمبەستەگی ئێرانییەکان کە حیزب تێیدا ئەندامە باوەڕی بە فرەیی، دێموکراسی و تەنانەت سیستەمی فیدرالی لە ئێراندا هەیە. ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵق و شوڕای میلليی مقاوەمەت لە بەرنامەیەکدا باسی لە دامەزراندنی نیزامی دێموکراتیک و دابینکردنی خودموختاری بۆ نەتەوەکانی ئێران دەکەن و زۆر کار و چالاکی دیکەش لە ئارا دان بۆ ئەوەی ئێرانییەکان بەتایبەت ئەو کەسایەتی و حیزبە سیاسییانەی دەیانهەوێ لە داهاتووی ئێراندا دەوریان هەبێ، ڕوانگەی پۆزەتیڤیان بۆ ئەو کار، چالاکی و ڕێکارانە هەبێت کە بۆ داهاتووی ئێران ڕەنگڕێژ دەکرێن. دیارە ئەمن ناڵێم ئەوە تەواوە و هەموو شتێکە، بەڵام پێم چوونەپێشی باشە و دەبێ لەسەر ئەو ڕێگا باشانە بەردەوام بین.

هەر لە چوارچێوەی ئەو باسەدا چۆن باس لە ئەزموونی کۆنگرەی ئازادیی ئێران و بەشداریی حیزب لەو کۆنگرەیەدا دەکەن، بەتایبەت کاتێک کە نوێنەری حیزبی دێموکرات لە هەڵبژاردنەکان دەکشێتەوە؟

کۆنگرەی ئازادیی ئێران ماوەیەکی زۆر نییە بەو شێوەیەی ئێستا کار دەکا و لە چالاکی و تێکۆشاندایە؛ لەو پێکهاتەیەدا ڕادەیەکی بەرچاو کەسایەتیی سیاسی، ئەکادیمیسییەن، چالاکی سیاسی و ئەندامی حیزبی جۆراوجۆر لە سەرانسەری و نەتەوەکان تێیدا کۆبوونەتەوە و کار دەکەن، بەڵکوو فۆرمول و ڕێکاری گونجاو بدۆزێتەوە بۆ بەیەکەوە کارکردن لە دژی کۆماری ئیسلامیی ئێران و جێگیرکردنی نیزامێکی دێموکراتیک و ئەوە سەرەتایە. هاوکات بەستەرێکی گونجاوە بۆ بیروڕا گۆڕینەوە و دۆزینەوەی ڕێگاچارەکان. خۆتان دەزانن حیزب باوەڕی بە دیالۆگ و قسەکردن و لێکتێگەیشتن هەیە و بۆ ئەو مەبەستە بەرنامەی هەیە زۆر چالاکانە لەو کۆنگرەدا بەشداریی هەبێ و دەوری کارای هەبێت و بەمجۆرە هاوکاریی ئێرانییەکان بەیەکەوە بنیات بنرێ. ئەوەی لە هەڵبژاردن بۆ ماوەیەکی کورتی سێ مانگە، نوێنەری حیزب لە کێبڕکێی هەڵبژاردندا کشاوەتەوە، بە هیچ شێوەیەک لە ڕۆڵ و دەوری حیزب کەم ناکاتەوە؛ وەک نوێنەرانی حیزب لە کۆنگرەی ئازادیی ئێراندا باسیان کردوە و هەموویان وردتر بڵێن بەشداران بە باشی جێگە و پێگەی حیزب لە ئێران و کوردستان هەست پێ دەکەن و بەو چاوەش سەیری حیزب دەکەن. بۆیە بوونی حیزب لەو کۆنگرە و کەلکوەرگرتن لەو تریبوونە دەتوانێ بزووتنەوەی کوردستان و سیاسەتی حیزبی دێموکرات باشتر بە ئێرانییەکان بناسێنێ.

لێکدانەوەی ئێوە بۆ ئێستا و داهاتووی دۆخی کوردستان و ئێران چییە؟ چ ئاسۆیەک لە داهاتووی ململانێی خەڵک و دەسەڵات بەدی دەکەن؟

دەزانین ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران دەمێکە مەشروعییەتی خەڵکیی لە دەست داوە و تووشی دابڕان و کەلێنی گەورە لەگەڵ نەتەوەکانی ئێران هاتووە. هاوکات کۆمەڵێک قەیرانی گەورەی سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتی لە ئێراندا بەرۆکی ئەو ڕێژیمەی گرتووە و دەشزانین ڕێژیم توانای چارەسەرکردنیانی نییە و؛ ساڵ بە ساڵ ئەو قەیرانانە گەورەتر و قووڵتر دەبنەوە. بەتایبەت دوای شەڕی ٧ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٣ی زایینی کە حەماس بە دنەدانی ڕێژیمی ئێران بەتایبەت کەسی یەکەمی ئەو ڕێژیمە (خامنەیی)، هێرشی کردە سەر خەڵکی ئیسرائیل و بووە هۆی خولقانی ئەو شەڕە. ئەو شەڕە کاریگەریی لەسەر ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و سنووردارکردنی دەسەڵاتی ڕێژیمی ئێران و لاوازکردنی ئەو ڕێژیمە داناوە. دوای شەڕی ڕاستەوخۆی ١٢ ڕۆژە و ٤٠ ڕۆژەی ئەمریکا و ئیسرائیل لەگەڵ ڕێژیمی ئێران و کوژرانی ڕێبەری ئەو ڕێژیمە و کۆمەڵێکی زۆر لە بەرپرسانی ڕێژیم و ئەو گوشارە ڕۆژانەی بۆی هاتووە، دۆخی ڕێژیم شپرێوتر لە پێش ئەو کاتەشە، بۆیە من داهاتووی ڕوون بۆ ئەو ڕێژیمە نابینم و لام وایە دوای تەواوبوونی شەڕ، زۆرتر تووشی ئاستەنگی و لەکۆتاییدا ڕووخان دەبێ.

لە ئێستادا سیاسەت و بەرنامەی بەکردەوەی حیزبی دێموکرات لە خەبات دژی کۆماری ئیسلامی پشتئەستوور بە چ ستراتیژییەکە؟

سیاسەت و بەرنامەی حیزبی دێموکرات بە کردەوە، تێکۆشانە بۆ ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامیی ئێران و دابینکردنی ماف و ئازادییەکانی خەڵکی کوردستان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە خۆ لەو بوارانەدا دەبینێتەوە:

یەکەم؛ حیزب تێدەکۆشێ هەموو وزە و تواناکانی خەڵکی کوردستان کۆ بکاتەوە، ئاراستەیان بکا و هانیان بدا لە هەموو ئاستەکاندا خەبات، تێکۆشان و بەربەرەکانیی خۆیان لە دژی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران درێژە بدەن. هەروەها هانی کۆڕ و کۆمەڵگەی مەدەنی دەدا بۆ ئەوەی کۆمەڵ پتر بەڕێکخراو بکرێ و بە هەر جۆرێک دەلوێ و دەڕەخسێ ئەو خەباتە کاریگەر و شوێندانەرە بەڵام بەنیسبەت کەم تێچووە، پەرەی پێ بدەن.

دووهەم؛ لە هەموو وزە و توانا و زەرفییەتەکانی حیزب کەلک وەردەگرێ بۆ کار و تێکۆشانی ڕێکخراوەیی، ڕاگەیاندن، دیپلۆماسی، پێوەندی و توانای خەباتی مەیدانیی پێشمەرگانە بۆ شوێندانەریی زیاتر لەسەر کۆمەڵگە و بەرەوپێشبردنی خەباتی نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵات.

مادام دوو شەڕ ئامانجی هاوبەش، میکانیزمی هاوبەش، بەرنامە و ژووری بەڕێوەبەریی هاوبەشیان بۆ مودیرییەتی شەڕ نەبێ، سروشتییە ئەو دوو شەڕانە یەک نین؛ نە شەڕی ئەمریکا لە ئێران ئی کوردانە، نە شەڕی کوردستان هیچ پێوەندییەکی بە ئەمریکاوە هەیە. هەر ئەوە کە بەبێ ئەوەی ویستی خەڵکی ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەبەرچاو بگیردرێ، ئەمریکا و ئێران وتووێژ دەکەن، ئاگربەست ڕادەگەیەنن و خەریکن ڕێک دەکەن، ئەمە نیشان لەوەیە ئەو قسەیە تەواو ڕاستە کە دەگوترێ شەڕی ئەمریکا و ئێران شەڕی ئێمە نییە.

سێهەم؛ پێکهێنانی ناوەندی هاوپەیمانی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران، کارێکی باشە کە بە هیممەت و ئامادەیی شەش حیزبی ڕۆژهەڵات پێک هاتووە؛ کار دەکەین ئەو ناوەندە بەهێزتر بێ و بە پێکهێنانی کارگرووپەکان لە هەموو بوارەکانی خەباتی مەیدانی و دیپلۆماسیدا ببێتە ئادرەس بۆ بزووتنەوەی سیاسیی کورد لە ئێران.

چوارەم؛ کارکردن لەگەڵ ئێرانییەکان و نەتەوەکانی دیکەی ئێران. ئەو قسەیە زۆر دووپات و چەندپات دەبێتەوە کە یەکێک لە هۆیەکانی مانەوەی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی، نەبوونی ئالترناتیڤ یان جێگرەوەکی بەهێز و گشتگیرە لە ئێران. حیزبی دێموکرات بە جیددی لەسەر ئەوە کار دەکا لێکتێگەیشتنێکی باش لەنێوان هەموو لایەنەکاندا دروست ببێ هەتا ئەو جێیەی نەهادێکی دێموکراتیک و سێکولار بە ئامانجی ڕووخاندنی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی و جێگرکردنی سیستەمێکی فیدراڵی لە ئێران چێ ببێت.

کاک مستەفای بەڕێز زۆر سپاس کاک مستەفا کە کاتتان دانا بۆ ئەم وتووێژە پڕ نێوەرۆک و گرینگە.

سپاس بۆ ئێوەش.

***

دیواری فاشیزم لە نێوان کۆمەڵگەی مەدەنیی کوردستان و ناوەندا

✍ د. ئازاد محەممەدیانی

کۆمەڵگەی مەدەنی شوێنێکە لە نێوان ماڵ و حکوومەتدا؛ هەمان ئەو مەیدانە زیندوویەی تێیدا خەڵک لە تاکگەلی پەرشوبڵاوەوە دەبن بە هاووڵاتیی ڕێکخراو. ئەنجومەنەکان، سەندیکاکان، میدیا سەربەخۆکان، گرووپ و ڕێکخراوەکانی ژنان، دامەزراوە کولتوورییەکان، تۆڕە خۆجێییەکان، چالاکانی مافی مرۆڤ، خوێندکاران، مامۆستایان، کرێکاران و بنەماڵە دادخوازەکان، هەموویان پێکهێنەری ئەم گۆڕەپانەن. کۆمەڵگەی مەدەنی واتە توانا و بڕستی کۆمەڵگە بۆ قسەکردن، کۆبوونەوە، داواکاری، پاراستنی خۆی، بەرگریکردن لە بەردەم دەسەڵات، و بونیادنانی متمانە لە نێوان ئەو گرووپانەی ڕەنگە زمان، چین، ئایین یان ناسنامەیەکی جیاوازیان هەبێت.

لە وڵاتێکی فرەڕەنگ و هەمەجۆردا کە نەتەوەی جیاواز و هەمەجۆری تێدا نیشتەجێن، کۆمەڵگەی مەدەنییش لەسۆنگەی بارودۆخی ئەو وڵاتە دەکرێت جیاواز و هەمەجۆر بێت. بەو مانایەی کە سابنەیشن (Sub-na-tion) یان نەتەوە ژێردەستەکان لە نێوخۆی دەوڵەتێکی گەورەتردا دەژین و هەرکامەیان خاوەنی کۆمەڵگەی مەدەنیی جیاوازن؛ ئەو کۆمەڵگەیانەی لەژێر کاریگەریی بارودۆخی کۆمەڵایەتی و کولتووریی خۆیاندا، و هەروەها لەژێر کاریگەریی ئەو کارلێک و پەرچەکدارانەدا قەوارە و بەردەوامییان بەدەست هێناوە کە لە درێژەی پرۆسەیەکی مێژوویيدا لە دەوری داوا و ئاواتەکانی ئەو نەتەوە و کۆمەڵگەیانەدا بیچمیان گرتووە.

پەیوەندیی نێوان کۆمەڵگەی مەدەنیی نەتەوەی ژێردەستە و کۆمەڵگەی مەدەنیی نەتەوەی باڵادەست، پاشکۆ و پەیوەندییەکی هێڵی و گرێدراو نییە. کۆمەڵگەی مەدەنیی نەتەوەی ژێردەستە تەنیا بەشێکی خۆجێیی لە کۆمەڵگەی مەدەنیی گشتیی وڵات نییە، بەڵکوو دەکرێت مەیدانێکی سەربەخۆ بێت بۆ بەرهەمهێنانی شوناس، یادەوەری، داخوازی، ڕێکخستن و ڕەخنەگرتن لە حکوومەتی ناوەندی. ئەم کۆمەڵگە مەدەنییە لە لایەک دەتوانێت لەگەڵ کۆمەڵگەی مەدەنیی ناوەندا، بە شێوەیەکی بەردەوام یان لە قۆناغە هەستیارە مێژووییەکاندا بچێتە نێو هاوپەیمانییەکی دێموکراتیکەوە و داواکارییەکانی خۆی بۆ هاووڵاتیبوون، دادپەروەری، لامەرکەزی و دێموکراسی بێنێتە بەر باس و هاواریان بکات؛ وەک بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی". لە لایەکی دیکەشەوە، دەکرێت لەگەڵ کۆمەڵگەی مەدەنیی ناوەندا تووشی گرژی بێت، بەتایبەت ئەو کاتانەی هێزە ناوەندگەراکان بە بیانووی هەڕەشە بۆ سەر ئەمنییەتی نیشتمانی حاشا لە داوا نەتەوەیی، مافە زمانی و مافە بنەڕەتییەکانی نەتەوەی ژێردەستە دەکەن؛ وەک ئەوەی دوای دامرکانەوەی بزووتنەوەی ژینا و لە ماوەی ساڵانی ڕابردوودا ڕووی داوە.

سەرهەڵدانی ناسیۆنالیزمی توندڕەوی ناوەندگەرا کە ڕەگ و ڕەهەندی بەهێزی فاشیزمی پێوە دیارە، کەلێن و مەودایەکی قووڵی لە نێوان کۆمەڵگەی نەتەوەی باڵادەست و نەتەوەی ژێردەستەدا دروست کردووە. فاشیزم لە لایەکەوە بەرهەمی لاوازیی کۆمەڵگەی مەدەنی و کۆمەڵگەیەکی ڕێکنەخراوە، و لە لایەکی دیکەشەوە هۆکار و پاڵنەری لاوازکردنی زیاتری کۆمەڵگەی مەدەنییشە. لە ڕاستیدا فاشیزم بە پێداگری لەسەر نەتەوەپەرستیی توندڕەو، خەونفرۆشتن و جەختکردنەوە لەسەر گێڕانەوەی شکۆمەندیی مێژووی لەدەستچوو، بەردەوام خەریکی دوژمنسازیی نێوخۆیی و بانگهێشتکردنە بۆ یەکگری و کۆبوونەوە لە دەوری ئالایەک و ناسنامەیەکی تایبەت و دیاریکراو کە نوێنگەی خەون و مێژووی هەموو پێکهاتەکانی ئەو وڵاتە نییە. بەڵام ئەم بارودۆخە بووەتە هۆی ئەوەی ئەو خەڵکەی بەهۆی شکستە مێژووییەکان، کێشە ئابوورییەکان و قەیرانە کۆمەڵایەتییەکانەوە بێهیوا بوون، بە تەمای گەیشتن بەم شکۆمەندییە بەڵێندراوە، بکەونە داوی ئەم فاشیزمەوە. ئەمە لە کاتێکدایە کە کۆمەڵگەی ژێردەستە، بۆ چەسپاندنی مافی خۆی بەسەر نەتەوەی باڵادەستدا و تێگەیاندنی ئەم ڕاستییەی مافەکانی ئەو لە چوارچێوەی قبوڵکردنی فرەیی و ڕێزگرتن لە جیاوازییەکان، و لە چوارچێوەی پەیوەندییە دێموکراتیکەکاندا دێتە دی، ناچارە بەرەنگاری ئەم بیرکردنەوەی تاکناسنامەیی و تاکڕەهەندییە بێتەوە.

ستەمکاری و بەهێزخوازیی (اقتدارگرایی) پەهلەوی لە سەر ئاستی کۆمەڵگەی مەدەنیدا، لە ڕێگەی بڵاوکردنەوەی لۆژیکی ترس لە فرەیی و هەمەجۆری، بەدگومانی بەرامبەر بە ناوچەکانی پەراوێز و پیرۆزکردنی ناوەند، دەوڵەتی بەدەسەڵات و گۆڕینی داوای یەکسانی و بەرابەری بۆ هەڕەشەی ئەمنییەتی، کۆمەڵگەی ناوەند لە ڕۆڵە دێموکراتیکەکەی خۆی دوور دەخاتەوە و دەیکاتە بەرهەڵستکاری کۆمەڵگەی مەدەنیی کوردستان.

لە دۆخێکی وەهادا کە هەتا ئێستاش درێژەی هەیە، ناوەند لە جیاتی ئەوەی پردێک لە نێوان گرووپە جیاوازەکاندا بونیاد بنێت، دەبێت بە دیوار. لە بری ئەوەی داواکارییەکانی کوردستان و نەتەوەکانی دیکە لە چوارچێوەی دادپەروەری و دێموکراسیدا وێنا بکات؛ دەیخاتە خانەی هەڕەشە بۆ سەر ئەمنییەتی وڵات، جیاییخوازی و خیانەت. بەم شێوەیە، کۆمەڵگەی مەدەنی کە دەبوا ببێتە شوێنی ڕێککەوتن، کۆدەنگی و هاوکاری، دەبێتر مەیدانی ململانێی ڕاوبۆچوون و بەرژەوەندییەکان.

سەرەڕای ئەنجامی کۆتاییی ئەم ململانێیە کە بە ڕوونی نیشانەکانی لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانی هەردوولادا دەبینرێت، دەرئەنجامە سەرەکییەکەی بریتییە لە کاڵبوونەوەی ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ زیاتری متمانەی کۆمەڵایەتی و ڕێگریکردن لە شکڵگرتنی یەکگرتوویەکی دێموکراتیک دژی کۆماری ئیسلامی. ئەو دیوارەی فاشیزم لە نێوان کۆمەڵگەی مەدەنیی کوردستان و کۆمەڵگەی مەدەنیی لاوازکراوی ناوەندا کێشاویەتی، زیانێکی قورسی بە ناخی کۆمەڵایەتیی ئێرانییەکان گەیاندووە؛ زیانێک کە سڕینەوەی شوێنەوارەکانی مەحاڵە مەگەر بە بەهێزکردنەوەی کۆمەڵگەی مەدەنی و ئاڕاستەکردنی بەرەو ئاراستەی کارلێکی لەسەر یەکتر، ڕێزگرتن لە فرەیی و قبوڵکردنی جیاوازییەکان. ئەم ڕێگەیە ئەگەرچی ئاسان و بێگریوگۆڵ نانوێنێ، بەڵام تاکە ڕێگەیە بۆ ڕووخاندن و نەهێشتنی دیواری نێوان کۆمەڵگەی مەدەنیی کوردستان و ناوەند. لە ڕاستیدا ئەگەر فاشیزم چارەسەرێکی بۆ دامرکانەوە هەبێت، ئەو چارەسەرە شتێک نییە جگە لە بەهێزبوون و گەورەکردنەوەی کۆمەڵگەی مەدەنی؛ هەمان ئەو شتەی لە ئێران لە ماوەی چەندین دەیەی ڕابردوودا لەژێر گوشاری دوو فاشیزمی ئایینی و پەهلەویدا بووە.

خالید عەزیزی:

ڕێککەوتنی ئەمریکا و ئێران نابێتە هۆی هیچ ساردییەک لە کوانووی خەباتی نێوخۆیی نەتەوەکانی ئێران و حیزبە کوردییەکان

خالید عەزیزی، وتەبێژی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە هەڤپەیڤینێکدا لەگەڵ "ئێران ئینتەرناشناڵ"، هەڵوێستی حیزبی دیموکراتی لە هەمبەر ئیدیعا بەردەوامەکانی دۆناڵد ترەمپ دەربڕی کە بەردەام دووپاتی دەکاتەوە چەکی بۆ کوردەکان ناردووە و تۆمەتباریان دەکا بەوەی ئەو چەکانەیان بۆ نێوخۆی ئێران نەگواستۆتەوە. بەڕێزیان لەم دیمانەیەدا، وێڕای حاشاکردن لە وەرگرتنی هەر جۆرە چەکێک لەلایەن ئەمریکاوە، لێدوانەکانی ترامپ لەو بارەی بە ڕاکردنێک بۆ پێشەوە بە مەبەستی پاساودانی شکستەکانی واشنتۆن لەقەڵەم دا.

وتەبێژی حیزبی دێموکرات هەروەها بە هەڵسەنگاندنی دۆخی سیاسیی وڵات لە داهاتوو و ئەگەرەکانی ڕێککەوتنی نێوان تاران و واشنتۆن جەختی لەوە کردەوە کە دامرکانەوەی بڵێسەکانی شەڕ نەک هەر نابێتە هۆی هیچ ساردییەک لە کوانووی خەباتی نێوخۆیی نەتەوەکانی ئێران و حیزبە کوردییەکان، بەڵکوو بەپێچەوانەوە، ئاڵەنگارییە بنەڕەتییەکانی کۆمەڵگەی ئێران و قەیرانەکانی کۆماری ئیسلامی و ململانێی لەگەڵ نەتەوەکانی ئەم وڵاتەدا پتر دەردەخات.

وتەبێژی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران هەر لەسەر ئیدیعا پەیتا پەیتا دووبارەبووەکانی دۆناڵد ترەمپ لەسەر ناردنی چەک بۆ کوردەکان گوتی: سەرۆککۆماری ئەمریکا هیچ کاتێک بەڕوونی نەگوت مەبەستی لە «چەک» و ناردنەکەی چ جۆرە چەکێکە و کێی مەبەستە و ئەم جبەخانەیە بۆ چ مەبەست و بۆ چ شوێنێک نێردراون؟ چونکە ساڵانێک بەر لە هێرشکردنە سەر ئێران، ویلایەتە یەکگرتووەکان لە چوارچێوەی شەڕی دژی داعشدا، هاوکارییەکی نزیکی لەگەڵ کوردەکانی سووریە و هەرێمی کوردستانی عێراقدا هەبووە. بۆیە ئەم ئیدیعایە هەتا ئەو شوێنەی پەیوەندی بە حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێرانەوە هەبێت، ڕایدەگەیەنم لانی کەم هیچ چەکێک بۆ ئێمە نەنێردراوە و ئێمە بە تەواوی لەم بابەتە بێبەری و بێئاگاین و ئەم ئیدیعایە لەسەر خۆمان بە هەموو شێوەیەک ڕەت دەکەینەوە. چونکە خەباتی ئێمە قەت پاشکۆ و تابیعی چۆنیەتیی پەیوەندییەکانی ئەمریکا یان ئیسرائیل لەگەڵ تاران، یان ڕووبەڕووبوونەوەیان لەگەڵ کۆماری ئیسلامی نەبووە.

کاک خالید عەزیزی نەیشاردەکەوە کە لەمبارەیەوە بەداخین لەوەی سەرۆککۆماری ئەمریکا لە ڕەوتی ئەم دانوستانە زۆر جیدییانەی خۆیان گوتەنی لەگەڵ کۆماری ئیسلامیدا هەیانە ـ ئەویش لە ڕەوشێکدا کە هەردوولا، واتە هەم ئەمریکا و هەم کۆماری ئیسلامی وا دیارە لە بنبەستدان ـ هەمیسان ئەم بابەتە بڵاو دەکاتەوە. کورد لە ناوچەکەدا بە گشتی و لە نێوخۆی ئێراندا بە تایبەتی، هەمیشە لە ڕیزی پێشەوەی بەرەی خەبات بۆ دێموکراسی و بەرهەڵستکاری و بەگژداچوونەوەی کۆماری ئیسلامیدا بوون. خۆ ئەگەر لە داهاتووشدا جارێکی تر ئەمریکا و کۆماری ئیسلامی بگەنە ڕێککەوتن، دیسان ئەوە کوردەکان و خەباتکارانی تری ئێرانین کە بەردەوام دەبن لە خەبات و خۆڕاگریی خۆیان لە دژی کۆماری ئیسلامی. لەبەر ئەوە، ئێمە دڵخۆش نین بەوەی سەرۆککۆماری ئەمریکا هەر کاتێک خۆی لە بنبەستدا دەبینێتەوە، هەوڵ دەدات بە تۆمەتبارکردنی کوردەکان، ئەوان بە بەرپرسیاری بێبەرنامەیی و شکستەکانی خۆی لە هەمبەر خەباتی نێوخۆی ئێراندا نیشان بدات.

وتەبێژی حیزبی دێموکرات لە درێژەدا بە ڕەخنەگرتن لە کارکردی میدیا و کاناڵەکانی ڕاگەیاندن لە پێوەندی لەگەڵ ئەم بابەتەدا بە پەیامنێری "ایران انترناشنال"ی گوت: ئێوە دەبێ بۆخۆتان بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ لە سەرۆککۆماری ئەمریکا، بەرپرسانی کۆشکی سپی یان وەزارەتی کاروباری دەرەوە بپرسن کە ڕاستیی ئەم بابەتە چییە و ئێوە وەک میدیایەکی گرنگ دەبێت خۆتان بە شێوەیەکی سەربەخۆ بەدواداچوون بۆ ئەم بابەتە بکەن و لەسەر زاری بەرپرسانی ئەمریکایی کە ئەو ئیدیعایە دەکەن وەڵام وەربگرنەوە.

وتەبێژی حیزبی دیموکرات لە پێوەندی لەگەڵ ئەگەری ڕێککەوتنی نێوان ئەمریکا و ئێران و کاریگەریی ئەم ڕێککەوتنە لەسەر ڕەوتی خەباتی کورد لە ئێراندا گوتی: پێش هەموو شتێک پێموا نییە لێکتێگەیشتن و ڕێککەوتنی نێوان کۆماری ئیسلامی و ئەمریکا بەم سادە و ساکارییە ببێتە ڕێککەوتنێکی گشتگیر، هاوشێوەی ئەوەی لە سەردەمی ئۆباما لەژێر ناوی (بەرجام)دا و لە پێوەندی لەگەڵ بەرنامەی ئەتۆمیی ئێراندا بینیمان. لە لایەکی تریشەوە، پێموانییە خەبات و بزووتنەوەی خەڵکی ئێران گریدراو و پاشکۆی بەندەکان و دەرئەنجامەکانی ڕێککەوتنێکی لەو چەشنە بێت. چونکە تەواوەتیی ئەم دۆخی شەڕە، ڕاوەستان و سڕکرانی و ئەو کەشوهەوای چاوەڕوانییەی لە کۆمەڵگەی ئێران و لە پیوەندییە نێودەوڵەتییەکانیشدا دروست بووە، بووەتە پرۆسەیەکی تاقەتپڕووکێن. کۆتاییهاتنی ئەم شەڕە و واژۆکردنی هەر جۆرە ڕێککەوتنێکی چاوەڕوانکراو لە نێوان کۆماری ئیسلامی و دەوڵەتی ئەمریکادا، لە کردەوەدا دەبێتە هۆی ئەوەی کێشە و ئاڵەنگارییە نێوخۆییەکانی ئێران زیاتر بەرجەستە ببن و لە پەراوێزەوە بێنە نێو دەقەوە. چونکی ئێستادا، هەموو پرسە نێوخۆییەکان و خەباتی خەڵک و داخوازییە ڕەواکانیان، کەوتوونەتە ژێر سێبەری داهاتووی ئەم شەڕە و جۆرێک لە لێڵی و تەمومژ باڵی بەسەر کەشی نێوخۆی ئێراندا کێشاوە."

کاک خالید عەزیزی لە کۆتاییدا جەختی لەوە کردەوە کە سەرەڕای شەڕ یان ئاشتی لە نێوان ئەمریکا و ئێراندا، خەباتی کورد و گەلانی تری ئێران دژی کۆماری ئیسلامی هەروا بەردەوام دەبێت. ئەو گوتی لە ڕاستیدا، تەنیا دوای ڕەوینەوەی ئەم کەشوهەوای شەڕەیە کە ڕووبەڕووبوونەوەی ڕاستەقینەی خەڵکی ئێران و سیاستەکانی کۆماری ئیسلامی وەک ڕاستییەکی ڕووت و بێپەردە خۆی دەردەخات و ئەو کاتە عەیاری ڕاستەقینەی هێز و توانایی ڕێژیم دەردەکەوێت. کۆماری ئیسلامی ڕەنگە لە شەڕ و ڕووبەڕووبوونەوەی لەگەڵ ئەمریکا و ئیسرائیلدا و لە ڕێگەی هێرشە موشەکییەکانەوە توانیبێتی لە ڕەهەندی تەکنیکی و سەربازییەوە تا ڕادەیەک خۆی بەهێز نیشان بدات، بەڵام دڵنیام لە بەرامبەر ئیرادەی خەڵکی ئێراندا خاوەنی ئەو جۆرە توانا و دەرفەتە نابێت. بزووتنەوەی ژینا (ژن، ژیان، ئازادی(و خەباتی ٤٨ ساڵی ڕابردووی خەڵکی ئێران لە بۆنە جیاجیاکاندا، بە ڕوونی سەلماندوویەتی کە ئەم ڕێژیمە لە بەرامبەر نەتەوەکاندا هێز و دەسەڵاتێکی ئەوتۆی نەبووە و ڕۆژ لەدوای ڕۆژ لاوازتر بووە و هەمیشە ئیرادەی خەڵک بەسەر ڕێژیمدا سەرکەوتووە. بۆیە بە دووری دەزانم ڕێژیم بتوانێت لە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ ڕاپەڕینی خەڵکدا، جێگە و پێگەی خۆی تەنانەت بۆ پێنج یان شەش مانگی ڕابردووش بگەڕێنێتەوە.

پەیامی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بۆ کۆبوونەوەی گشتیی کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان

بەڕێزان! ئەندامانی کۆبوونەوەی گشتیی کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان!

نوێنەرانی حیزب و ڕێکخراوە سیاسی و مەدەنییەکان!

میوانانی هێژا!

لە لایەن حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە سوپاسی کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان دەکەم بۆ ئەم دەرفەتەی ڕەخساندوویەتی هەتا لێرە لە دەوری یەک کۆ ببینەوە و بتوانین لە داهاتوو و چارەنووسی گەلەکەمان بدوێین. ئەم کۆبوونەوەیە دەتوانێ هەوڵێک بێت بۆ یارمەتیدان بە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی نەتەوەکەمان و دۆزینەوەی ڕێگایەکی هاوبەش بۆ یەکخستنی گوتار و بەهێزکردنی هەڵوێستی نەتەوەیی.

بەڕێزان!

هەتا ئێستاش یەکێک لە کێشە سەرەکییەکانی گوتاری سیاسیی کورد لە هەموو بەشەکان و لە هەموو ئاستەکاندا ئەوە بووە زۆرجار لە ئاستی دروشم و هەڵچووندا ماوەتەوە و نەیتوانیوە ببێتە گوتارێکی ستراتیژی و دامەزراوەیی. بەڵام لە قۆناغی هەستیار و ئاڵۆزی ئێستای ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا کە هاوکێشە سیاسی و ژێئۆپۆلیتیکییەکان بەخێرایی دەگۆڕدرێن؛ قەیرانە نێوخۆییەکانی ئێران، گۆڕانکارییەکان لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا و گرژی و تێکهەڵچوونەکانی ناوچە هەموویان بارودۆخێکی نوێیان خوڵقاندووە کە دەتوانێت هەم دەرفەت بۆ پرسی کورد بڕەخسێنێ و هەم هەڕەشە و مەترسییشی بخاتە سەر. بێگومان ئەم قۆناغە بۆ ئێمە چارەنووسساز و قۆناغی پێناسەکردنەوەی ئاراستەی داهاتووی خەباتی نەتەوەییی کوردە. بۆیە، هەر گفتوگۆیەک سەبارەت بە یەکگرتوویی کورد و دامەزراندنی چوارچێوەیەکی هاوبەش، دەبێت لە ئاستی بەرژەوەندیی گشتیی نەتەوەییدا ببینرێت، نەک لە چوارچێوەی ململانێ و بەرژەووەندیی حیزبیدا.

لە ناوچەیەکدا کە هێشتا حاشا لە شوناس و مافە نەتەوەییەکانی کورد دەکرێ، دۆزی کورد ئیدی هەر بابەتێکی نێوخۆیی نەبووە و نییە؛ بەڵکوو بەشێکە لە هاوکێشەی گەورەی ناسنامە، دەوڵەت و هاوسەنگیی هێز لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا. هاوکات گەورەترین کێشەی بزووتنەوەی سیاسیی کورد و هۆکارێکی بنەڕەتیی بەئاکام نەگەیشتنی پرسی کورد –سەرەڕای دەیان ساڵ خەبات و خۆڕاگریی کەموێنەی ڕۆڵە خەباتکارەکانی– نەبوونی ئیرادەیەکی هاوبەشی نەتەوەیی بووە؛ ئیرادەیەک کە بتوانێت بەرژەوەندیی باڵای نەتەوەیی بخاتە سەرووی هەموو بەرژەوەندییەکانی دیکە.

لەلایەکی دیکەشەوە ئەگەرچی کورد لە هەر کام لە بەشەکانی کوردستاندا خاوەنی هێزی مرۆیی، سیاسی و سەربازییە، بەڵام هێشتا نەیتوانیوە ئەو زەرفییەتە بگوازێتەوە بۆ ئاستی نوێنەرایەتیی نەتەوەیی لە ئاستی نێودەوڵەتیدا. هۆکارەکەش ئەمە بووە هەتا ئێستا هیچ چوارچێوەیەکی هاوبەشی بڕیار و ستراتیژیی نەتەوەیی دروست نەکراوە کە بتوانێت بە ناوی تەواوەتیی "کورد"ەوە گفتوگۆ بکات و بەرژەوەندییە هاوبەشەکان بپارێزێت.

لە مێژووی سیاسیی کورددا، کەم بیرۆکە هەبوون وەک بیرۆکەی کۆنگرەی نەتەوەیی ئەوەندە هیوای نەتەوەیی و هەستی چارەنوسی هاوبەشی دروست کردبێت. ئەم پڕۆژەیە هەوڵێک بوو بۆ یەکخستنی دەنگ و ئیرادەی سیاسیی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستان، بەڵام هێشتا لەنێوان ئارەزووی نەتەوەکەمان و ئاستەنگیی واقیعدا ماوەتەوە. پرسیارێکی گرنگ کە هێشتا وەڵامی تەواوی نەدۆزیوەتەوە، ئەوەیە بۆچی کۆنگرە نەیتوانیوە ببێتە چوارچێوەیەکی کاریگەر بۆ نوێنەرایەتیی هاوبەشی دۆزی کورد؟

ڕاستییەکەی ئەوەیە کۆنگرە لە زۆر قۆناغدا لەنێوان دوو ئاراستەدا هەڵواسراوە: لەلایەک بانگەشەی نەتەوەیی کردووە، و لە لایەکی دیکەوە نەیتوانیوە خۆی لەژێر سێبەری هێژمۆنیی حیزبی و بەرژەوەندیی تەسکی سیاسی ڕزگار بکات. کێشەکەش تەنها جیاوازی و ناکۆکیی سیاسی نییە، چونکە فرەچەشنیی سیاسی لە هەر کۆمەڵگەیەکی زیندوودا سرووشتییە. بەڵکوو کێشەی سەرەکی ئەوەیە بیرکردنەوەی دامەزراوەیی هێشتا لە سیاسەتی کوردیدا جێی خۆی نەگرتووە. زۆربەی هێزەکان هێشتا بە مۆدێلی "هاوپەیمانیی کاتی" بیر دەکەنەوە، نەک بە مۆدێلی دامەزراندنی ئیرادەیەکی بەردەوامی نەتەوەیی. لەبەر ئەوە، کۆنگرە زۆرجار بووەتە شوێنی کۆبوونەوە، نەک ناوەندیی بڕیاردان؛ بووەتە تریبوونی ڕاگەیاندن، نەک ناوەندی داڕشتنی نەخشەڕێ و ستراتیژی بۆ شوێندانان لەسەر سیاسەتی ناوچەیی و نێودەوڵەتی.

بەداخەوە، بەشێکی زۆر لە مێژووی سیاسیی کورد بەهۆی نەبوونی متمانەی هاوبەش، بووەتە مەیدانی ململانێ و تۆمەتبارکردنی نێوخۆیی. ئەم دۆخە زۆرجار بواری بۆ دەستێوەردانی دەرەکییش خۆش کردووە. بۆیە، ئەگەر ئێستا بانگەشەی یەکگرتوویی دەکەینەوە، ئەوا لەجێدا دەبێ لە پێگە و تریبوونی کوردەوە دەست پێ بکەینەوە؛ بە زمانێکی ئارام، بە شەففافسازی، بە متمانەکردن بە یەک، بە ڕێزگرتن لە یەکتر، بە دوورکەوتنەوە لە زمان و هەڵسوکەوتی دابڕان، بە قبووڵکردنی فرەچەشنیی سیاسی و هاوبەشکردنی بەرپرسیارەتی.

لەگەڵ هەموو ئەو ئاستەنگانەشدا، ئامانج و بیرۆکەی کۆنگرە هێشتا دوورەدەست نییە. هەر قەیرانێکی سیاسی یان هەڕەشەیەکی دەرەکی دژی کورد، دووبارە بانگەوازی یەکگرتوویی بەهێز دەکاتەوە. ئەوەش نیشانەی ئەوەیە هەستی نەتەوەیی، سەرەڕای جیاوازییە سیاسییەکان، هێشتا هێزێکی کاریگەرە.

ئەگەر کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان بیەوێت ببێتە دامەزراوەیەکی کاریگەر و متمانەپێکراو، پێویستە لەسەر بنەمای هاوبەشی ڕێزگرتنی یەکسان و قبووڵکردنی فرەچەشنی سیاسی بنیاد بنرێت. هیچ پڕۆژەیەکی نەتەوەیی ناتوانێ سەرکەوتوو بێت ئەگەر ڕێز لە جیاوازی و سەربەخۆیی سیاسیی هێزەکان نەگرێت یان لەژێر کاریگەریی هێژمۆنیی لایەنێکی دیاریکراودا هەنگاو بنێت. هاوکاری و یەکگرتوویی لەسەر بنەڕەتی سڕینەوەی ناسنامە و شوناسی سیاسیی حیزبەکان چێ نابێت، بەڵکوو لەسەر بنەمای ئیرادەی هاوبەشی سیاسی شکڵ دەگرێت.

داهاتووی کۆنگرەش لە بنەڕەتدا، بەندە بە ئاستی پێگەیشتنی ئێلیتی سیاسیی کورد. ئەگەر هێزە سیاسییەکان بتوان بەرژەوەندیی نەتەوەیی بخەنە سەرووی بەرژەوەندیی حیزبی، ئەوا ئەم بیرۆکەیە دەتوانێت ببێتە بناغەی قۆناغێکی نوێ لە سیاسەتی کوردی. ئەگەر کۆنگرە بیەوێت لە قۆناغی ڕەمزییەوە بگاتە قۆناغی کاریگەری، پێویستە سێ گۆڕانکاریی بنەڕەتی بەسەر خۆیدا بهێنێت:

یەکەم/ کۆکردنەوەی حیزبەکان ولایەنەکان بۆ دامەزراندنی ئیرادەیەکی سیاسیی هاوبەش بۆ دروستکردنی میکانیزمێکی بڕیاردان کە هەمووان خۆیان تێدا ببیننەوە.

دووەم/ دەبێت خۆی لەژێر هەر هێژمۆنیی حیزبی و ناوچەیی ڕزگار بکات. ئەو کۆنگرەیەی ئاراستە و تەعبیری لایەنگری لە لایەنێکی سیاسیی لێ بەدی بکرێت، هەرگیز ناتوانێ ببێتە ماڵی سیاسیی هەموو کوردان.

سێیەم/ کۆنگرە دەبێت لە دەربڕین و هەڵوێستی زارەکییەوە بگوازرێتەوە بۆ زمانی ستراتیژی. واتە بتوانێت وەک ناوەندێکی دیپلۆماسیی نەتەوەیی کار بکات، پەیوەندی بە دامەزراوە نێودەوڵەتییەکانەوە بگرێت و پرسی کورد لە چوارچێوەی مافی نەتەوەکان و دیموکراسیی ناوچەییدا بخاتە بەردەم جیهان. لە جیهانی ئێستادا، هیچ دۆزێک تەنیا بە هێزی عاتیفی سەرناکەوێت. ئەوەی کاریگەرە، توانای دروستکردنی دامەزراوە، بەرهەمهێنانی گوتاری سیاسیی پێگەیشتوو و بەدەستهێنانی هاوپەیمان لە ئاستی نێودەوڵەتی‌دایە.

حیزبە سیاسییەکانی کوردستان، بە تایبەتی لە ڕۆژهەڵات، لە قۆناغێکدان کە کۆمەڵگەی کوردی چاوەڕوانییەکی زۆری لێیان هەیە. ئەم چاوەڕوانییە تەنیا بەرهەمهێنانی هەڵوێست نییە؛ بەڵکوو دروستکردنی زمانێکی نوێی سیاسییە کە بتوانێت متمانەسازی بکات، دابەشبوون کەم بکاتەوە و چەمکی هاوبەشیی نەتەوەیی لە دروشمەوە بگوازێتەوە بۆ ئاستی کردار. هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران دەتوانێ دەستپێکێکی باش بێت و چاوەڕوانی بە کردەیی لە داهاتوودا لێ دەکرێ.

ئێمە وەک حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، لەو باوەڕەداین ئەم قۆناغە، قۆناغی تاقیکردنەوەی وشیاریی سیاسیی کورد و ئامادەین بۆ هەر هاوکارییەک و دیالۆگێک لە گەل کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان لە ڕاستای خزمەت بە یەکگرتوویی کورد و دۆزی کورد ، هاوکات پێ لەسەر ئەوەش دادەگرینەوە کە ئەم پرۆسەیە دەبێت لەسەر بنەمای متمانە، هاوبەشی، بڕیاری پێکەوەیی و ڕێزگرتنی هاوبەش بڕوات. هەر لەجێدا ئەگەر ئێمە خۆمان متمانە بە یەکتر نەکەین، چۆن چاوەڕوانی ئەوە بکەین جیهان متمانەمان پێ بکات؟ ئەگەر ئێمە بۆخۆمان یەکتری قبووڵ نەکەین، چۆن داوای قبووڵکردنی مافەکانمان لە جیهان بکەین؟

هیوامان ئەوەیە ئەم کۆبوونەوەیە ببێتە دەستپێکی قۆناغێکی نوێ؛ قۆناغێک کە تێیدا کورد بە یەکتر نزیک دەبێتەوە و بە هێزی یەکگرتوویی شوێنی شیاوی خۆی لە ناوچە و جیهاندا بەدەست دەهێنێت.

با پێکەوە یارمەتیدەر بین تا کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان لە خەونێکی مێژوویی بگوازرێتەوە بۆ پێویستییەکی ستراتیژی.

سوپاس بۆ گوێگرتنتان.

سەرکەوتوو و یەکگرتوو بن.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
٦ی ژوئەنی ٢٠٢٦

ژنان، هاوژیانی و داهاتووی ڕۆژهەڵات؛ لە ڕوانگەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە

(وتاری حیزبی دێموکرات لە پاڕلمانی ئوروروپا لە کۆبوونەوەی داهاتووی کوردستان و ڕۆڵی ژنان کە لەلایەن دوکتور کوێستان گادانی، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزب لە دەرەوەی وڵاتەوە پێشکێش کرا)

ئاماژە: ڕۆژی چوارشەممە ٢٠ی جۆزەردانی ١٤٠٥ی هەتاوی لەسەر داوای فەرمیی پارلەمانی یەکیەتیی ئورووپا لە بروکسێل، کۆبوونەوەیەکی تایبەت لەژێر ناوی "داهاتووی کوردستان و ڕۆڵی ژنان" بە بەشداریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و لایەنە کوردستانییەکان بەڕێوە چوو، کە تێیدا جەخت لەسەر گۆڕینی هاوکێشە سیاسییەکانی ئێران لە ڕێگەی دێموکراسی و یەکسانیی ڕەگەزییەوە کرایەوە. ئەم کۆبوونەوەیە بە دەسپێشخەریی پارلەمانتار "ئالێساندرا مۆرێتی" بەڕێوە چوو و لەودا دوکتور کوێستان گادانی، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکرات لە دەرەوەی وڵات، سەرپەرستیی شاندی حیزبی کرد و وتارێکی هەمەلایەنەی بە زمانی ئینگلیزی پێشکەش کرد.

لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوودا، چەمکی «هاوژیانی» زیاتر لە هەر کاتێکی تر بۆتە بابەتی گفتوگۆی سیاسی لە ناوچەکەماندا. خۆرهەڵاتی نێوەڕاست کە دەیان ساڵە لەژێر کاریگەریی شەڕ، دەسەڵاتە سەرەڕ و نادێموکراتیکەکان، جیاکاری و ململانێی ناسنامەییدا دەژی، ئێستا پێویستییەکی زۆری بە پێناسەکردنەوەی هاوژیانی هەیە. بەڵام هاوژیانی تەنها واتای نەبوونی ململانێ و توندوتیژی نییە؛ بەڵکو واتای دروستکردنی سیستەمێکی سیاسی و کۆمەڵایەتییە کە لەودا هەموو نەتەوەکان، زمانەکان، ئایینەکان و ناسنامە جیاوازەکان بتوانن بە شێوەیەکی یەکسان و بەڕێزەوە پێکەوە بژین.

لە ڕوانگەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە، ئەمە یەکێکە لە گرنگترین پرسیارەکانی ئێستای ئێران و ناوچەش. کێشەکە ئەوە نییە چۆن جیاوازییەکان بسڕینەوە، بەڵکوو ئەوە کە چۆن دەتوانین دامەزراوە و سیستەمێکی دێموکراتیک بنیات بنێین کە جیاوازییەکان وەک سەرچاوەی دەوڵەمەندی و هێز بناسین، نەک وەک هەڕەشە.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ماوەی زیاتر لە هەشتا ساڵ خەباتی خۆیدا هەمیشە بانگەشەی ئەوەی کردووە چارەسەری پرسی کورد لە ئێران تەنیا لە ڕێگای دێموکراسی، دانپێدانان بە مافە نەتەوەییەکان و دابەشکردنی دادپەروەرانەی دەسەڵاتدا بەدی دێت. ئەزموونی مێژوویی حیزب، لەدامەزراندنی کۆماری کوردستانەوە هەتا بەردەوامیی خەبات و تێکۆشانی دوای شۆڕشی ١٩٧٩ لە هەموو ڕەهەندەکانیدا و؛ ئەزموون و وتە و پاشخانی زانستی و خەباتگێڕیی شەهیدە گەورەکانی وەک دکتۆر عەبدولڕەحمان قاسملوو و دکتۆر شەرەفکەندی، هەموویان پێ لەسەر ئەو باوەڕە دادەگرن کە دێموکراسی و مافە نەتەوەییەکان لە یەکتر جیا ناکرێنەوە.

حیزبی دێموکرات ئێستاش باوەری وایە هیچ داهاتوویەکی سەقامگیر بۆ ئێران بەبێ دانانان بە فرەنەتەوەیی، فرەزمانی و فرەکەلتووریی لـەم وڵاتـــەدا و دەسـتـەبـەربـوونـی مـافی جۆراوجۆرییەکان لەو جوغرافیا سیاسییەدا بەدی نایەت. هاوژیانیی ڕاستەقینە لەو کاتەدا دروست دەبێت کە هیچ هاووڵاتییەک هەست بـەوە نەکات بۆ ئـەوەی لە کۆمەڵگەدا جێی بکرێتەوە، دەبێ ناسنامەی خۆی بشارێتەوە یان حاشا لە مافە بنەڕەتییەکانی خۆی بکات. بەڵام ئەگەر قـەرارە داهاتووی ڕۆژهەڵاتی کـوردسـتـان و ئـێـران پێکەوە چێ ببێتەوە، بێگومان دەبێت باس لە یەکێک لە گرنگترین هێزەکانی گۆڕان بکەین؛ واتە ژنان.

لە چەند دەیەی ڕابردوودا، ژنان لە ئێران و بە تایبەتی لە کوردستان ئەگەر قوربانیی جیاکاری و ستەم بـوون، بـەڵام لەپاڵ ئـەوەشـدا وەک کاراکتەرێکی سەرەکیی گۆڕان دەرکەوتوون. ژنان لە ڕێکخراوە مەدەنییەکان، ناوەندەکانی مافی مـرۆڤ، میدیا، خوێندنگەکان، زانکۆکان و ڕێکخراوە سیاسییەکاندا ڕۆڵێکی کاریگەر و بنەڕەتییان گێڕاوە.

لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ژنان لە ماوەی چەند دەیەی ڕابردوودا توانیویانە ڕۆڵێکی دیار و کاریگەر لە کایە جیاواز و جۆراوجۆرەکانی ژیـانـی گشتیی کـۆمـەڵـگـەدا بگـێـڕن. ژنـانـی کـورد لەنیو ڕێکخراوە مەدەنییەکاندا، لەنێو دامـەزراوەکـانـی ژنـانـی خـۆبـەخـشـدا، لە چالاکییەکانی ژینگەپارێزیدا، لە هەوڵەکانی پـەروەردە و فێرکاریدا، لە میدیا و پاراستنی مـافی مـرۆڤـدا، بـوونـەتـە هێزێکی سـەرەکی بۆ گـۆڕان. ئـەوەی جێگای سـەرنجە ئەوەیە زۆربەی ئەم چالاکییە پڕ بەرهەمانەش لەژێر گـوشـاری سیاسی و کـۆمـەڵایـەتـیدا کـراون و بـەرەوپێش بـراون. لەگەڵ ئـەوەشـدا ژنان سـەرەڕای هەموو زەبروزەنگە حکوومەتی و هاوکات بەربەستە کۆمەڵایەتییەکان هەرگیز لە داواکانیان بۆ ئازادی، یەکسانی و دادپەروەری پاشگەز نـەبـوونـەتـەوە. هـەر ئـەم خـەبـات و خۆڕاگری و ئەزموونە بەرهەمدارانەش بۆتە هۆی دروستبوونی نەوەیەک لە ژنانی ڕێبەر و چـالاک کە ئێستا لـە زۆر بـواردا دەنگی کۆمەڵگەی خۆیانن.

لە کوردستاندا، ژنان بە شێوەیەکی تایبەت توانیویانە لە نێوان خەبات بۆ یەکسانیی ڕەگەزی، دادپەروەریی کۆمەڵایەتی، مافە نەتەوەییەکان و دێموکراسی و خەبات بۆ ڕزگاریی نەتەوەییدا پەیوەندی دروست بکەن. زۆرێک لە چالاکییە مەدەنییەکان، بزووتنەوەکانی پاراستنی مافی مرۆڤ، هەوڵەکانی پەروەردەیی و هەڵسووڕانی کولتووریدا بە بەشداریی ڕاستەوخۆی ژنان بەرەوپێش هەنگاویان ناوە.

لە هەمان کاتدا، ژنانی کورد لە دیاسپۆراش بـوونـەتـە بەشێکی گرنگ لـەم پرۆسـەیە. لە ئورووپا، ئەمریکا و وڵاتانی دیکەی جیهان، ژنانی کورد لە بوارەکانی توێژینەوە، زانست، ڕاگەیاندن، مافی مرۆڤ، سیاسەت و چالاکیی مەدەنیدا، دەنگی مافخوازی و ئامانجەکانی کوردستان بوون. گرنگتر لە هەموو ئەوانەش، توانیویانە تۆڕێکی بەهێزی هاوکاری و هاوپشتی لەنێوان ژناندا دروست بکەن. ئەم هاوپشتییە لەسەر بنەمای یەکسانیخوازی، دادپەروەری و بەرگری لە مافی ژنان دروست بووە و ڕۆڵێکی کاریگەری هەبووە لە گواستنەوەی ئەزموون، پشتگیریی یەکتر و دروستکردنی گوتارێکی هـاوبـەش سـەبـارەت بە ئـازادی و یەکسانی. ئەم ئەزموونە نیشانی داوە کە ژنانی کورد، سـەرەڕای دووریـی جوگرافی و جیاوازیی بـارودۆخ و ژینگـە، هـەسـتی هاوبەشییان بەرامبەر چارەنووسی یەکتر هەیە و دەتوانن یەکێک لە بەهێزترین تۆڕەکانی هاوپشتی و هاوکاریی کۆمەڵایەتی دروست بکەن.

ئەم ئەزموونە نیشانی داوە ژنان توانایەکی تایبەتیان هەیە بۆ دروستکردنی پردی پەیوەندی لەنێوان پێکهاتە جیاوازەکانی کۆمەڵگەدا. لە زۆر کاتدا، ژنان تواناییان هەیە زمانێکی هاوبەش بۆ گفتوگۆ، سازان و تێگەیشتنی نێوان گرووپە جـیـاوازەکـان دروسـت بـکـەن. لـەبـەر ئـەوە، بەشداریی ژنان تەنها بابەتێکی پەیوەست بە مافی ژنـان نییە؛ بەڵکو مـەرجێکی سـەرەکیی بنیاتنانی هاوژیانی و دێموکراسییە.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانیش لە ساڵانی ڕابـردوودا هەوڵی داوە ئـەم بـاوەڕە لەنێو ڕیزەکانی خـۆیدا بکاتە ڕاستییەکی سیاسی. بـەرزبـوونـەوەی ئاستی بەشداریی ژنان لە ئۆرگانەکانی حیزب، لە بڕیارسازی و لە ژیانی سیاسیی ڕێکخراوەییدا، بەشێک بووە لە تێگەیشتنێکی قووڵتر لەو چەمکە کە دێموکراسی و یەکسانیی ڕەگەزی لە یەکتر جیا نابنەوە. ئەم تێگەیشتنە لە دروشمی ژن، ژیان، ئازادیدا بە باشترین شێوە خۆی دەردەخات. ئەم دروشمە کە ڕیشەی لە ئەزموونی خەباتی ژنانی کوردستاندایە، ئێستا بووەتە زمانی هاوبەشی میلیونان کەس لە ئێران و جیهان. هێزی ئەم دروشمە لەوەدایە کە ئازادیی ژن بە ئازادیی کۆمەڵگەوە گرێ دەدات و ئەم پەیامە دەدات کە هیچ کۆمەڵگەیەک ئازاد نابێت بێتوو نیوەی ئەندامانی ئەو کۆمەڵگەیە لە ماف و بەشداریی یەکسان بێبەش بکرێن.

لە ڕاستیدا، ژن، ژیان، ئازادی تەنها دروشمی نارەزایەتی نییە؛ بەڵکو ڕوانگەیەکی بەرفراوان و پڕ ڕەهەندە بۆ داهاتوو. داهاتوویەک کە تێیدا ژنـان نەک هەر بەشدار و هاوبەش، بەڵکوو ڕێبەرانی گۆڕان دەبن. داهاتوویەک کە تێیدا هاوژیانی لەسەر بنەمای دادپەروەری، یەکسانی و دانپێدانان بە جیاوازییەکان دروست بکرێت.

ئێمە لـە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێراندا باوەڕمان وایە داهاتووی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، داهاتووی دێموکراسی لە ئێران و داهاتووی ئارامی و سەقامگیری لە ناوچەکەمان، تا ڕادەیەکی زۆر بەوەوە گرێ دراوە کە ژنان تا چەند بتوانن بە شێوەیەکی یەکسان و کاریگەر لە پرۆسەی بڕیارسازی و بنیاتنانی داهاتوودا بەشدار بن. هەروەها باوەڕمان وایە کە ئێرانی داهاتوو پێویستی بە گرێبەستێکی نوێی سیاسی و کۆمەڵایەتی هەیە؛ گرێبەستێک کە لەسەر بنەمای دێموکراسی، مافی مرۆڤ، پلۆرالیزمی نەتەوەیی و ئایینی، سیستەمی دەسـەڵات و بەشداریی یەکسانی ژنـان و پیاوان بنیات بنرێت. بەبێ ئەم بنەمایانە، نە چارەسەرییەکی دادپـەروەرانـە بۆ پرسی کـورد دەتوانرێت بدۆزرێتەوە و نە هاوژیانییەکی پایەدار لەنێوان پێکهاتەکانی ئێراندا دروست دەبێت.

ئەگەر یەک وانە لە مێژووی نوێی کوردستان فێر ببین، ئەوەیە کە هیچ پرۆژەیەکی دیموکراتیک بەبێ ژنان سەر ناکەوێت و هیچ هاوژیانییەکی پایەدار بەبێ یەکسانی و دادپەروەری دروست نابێت. بۆیە پەیامی ژن، ژیان، ئازادی هێشتا ئەوەندە کاریگەرە؛ چونکە تەنها بانگەوازێک بۆ خۆڕاگری نییە، بەڵکوو نەخشەڕێگایەکە بۆ داهاتوویەکی باشتر؛ داهاتوویەک کە تێیدا ئـازادی، دێموکراسی، یەکسانی و هاوژیانی بنەمای ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی بن.

نابێ ڕوو بە کۆمەڵگە دروشمی گشتگیر بەڵام لێڵ و ناڕوون بدرێت

برۆکسل – کۆنفرانسی «بونیادنانی ئێرانێکی دیموکراتیک»

لە بەڕێوەچوونی کۆنفرانسی «بونیادنانی ئێرانێکی دیـمـوکـراتـیـک» لـە پـەرلـەمـانـی ئـەورووپـادا، فەریبا مـحـەمـەدی، جێگری سـکـرتـێـری کـۆمـەڵـەی زەحـمـەتـکـێـشـان بە نوێنەرایەتی لـە «هاوپەیمانیی هێزە سیاسـیـیـەکـانـی کـوردسـتـانـی ئـێـران» گوتارێکی پێشکەش کرد. ئەم ئامادەبوون و هەڵوێستە لە کاتێکدایە کە لە پێشخستنی بەرنامەکانی ئەم هاوپەیمانییەدا، «کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان» بەرپرسیارێتیی خولیی هاوپەیمانییەکەی لە ئەستۆدایە.

بەڕێز فەریبا محەمەدی لـەم گوتارەدا، وێڕای بردنەژێرپرسیاری پێکهاتەی نەریتیی دەسـەڵات و خوێندنەوە فەرمییەکان بۆ چەمکی دەوڵەت-نەتەوە لە ئێراندا، ڕەخنەی لە بەئەمنییەتیکردنی ناسنامە نەتەوەییەکان گرت و ئاماژەی بـەوە کرد کە داخوازیی مافە ڕەواکانی ئەم نەتەوانە و جەختکردنەوە لەسەر «مافی دیاریکردنی چارەنووس» لە ماوەی سەد ساڵی ڕابـردوودا، هەمیشە لەلایەن دەسەڵاتەوە تۆمەتی جیاییخوازی لە پاڵ دراوە، بە تاوان زاندراوە و بە سەرکوتی توندوتیژ وەڵام دراوەتـــەوە. لـە کاتێکدا دابەزاندنی ئاستی ئەم ئیرادە نەتەوەییانە بۆ وشـە سـنـووردارکـەرەوەکـانـی وەک قەوم یان ئەتنیک، پشتگوێخستنی ڕاستییە مێژووییەکانی کۆمەڵگە و ڕەسەنایەتیی ئەم خەباتگەلەیە.

نـاوبـراو لـە درێـــژەی بـاسـەکـەیدا بە پشتبەستن بە نموونە جیۆپۆلیتیکییەکانی ناوچەکە و ڕوانگەی شیکەرەوە سیاسییەکان، جەختی لەوە کردەوە سنوورەکانی ئێستای ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بەرهەمی ئیرادەی ڕەهای خودی نەتەوەکان نەبووە، بەڵکوو دەرەنجامی ڕێککەوتنەکان و جێگیربوونی هێزە نێودەوڵەتییەکانە لە درێژایی مێژوودا. وەک چۆن نەتەوەی کورد وەک نموونەیەکی بەرچاو، بەهۆی سنوورە سەپێندراوانەوە بەسەر چوار وڵاتدا دابەش کراوە.

نوێنەری هاوپەیمانیی، بە بیرهێنانەوەی ئـەم خـاڵـە کـە سـنـوورە سیاسییەکان لە ڕەوتـی مـێـژوودا هەمیشە گۆڕانکارییان بەسەردا هاتووە و نابێت بە دەمارگرژیی چەقبەستووەوە سەیریان بکرێت، جەختی لـەسـەر پێویستیی تێپەڕین لـە گێڕانەوە فـەرمییە سـەد سـاڵـەیـەکـان کـردەوە و بەرهەمهێنانەوەی بیرۆکەی دیموکراسیی یـەکـپـێـکـهـاتـەیی لـە نـێـوان بـەشـێـک لە ئۆپۆزسیۆنی ئێرانی وەک تابوویەکی سیاسی لەقەڵەم دا کە دەبێت بشکێنرێت.

لـە بـەشـی کۆتاییی وتـارەکـەدا، ڕوون کـرایـەوە کە بۆ ڕۆژی دوای ڕووخـانـی کـۆمـاری ئـیـسلامـیی ئـێـران، نـاتـوانـرێـت کۆمەڵگە بە دروشمی گشتگیر بـەڵام لێڵ و ناڕوونەوە بەجێ بهێڵرێت و هەر جۆرە پێکەوەژیانێکی هـاوبـەش و بـەردەوام لە چوارچێوەی جوگرافیای ئێراندا، مەرجدارە بە دەستەبەرکردنی یەکسانیی پێکهاتەیی لە سێ بواری سەرەکیی، مافە نەتەوەییەکان، فرەیی زمانەوانی-کۆمەڵایەتی و یەکسانیی ڕەگەزی.

١٣ی ژوئەنی ٢٠٢٦
هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکانی کوردستانی ئێران

"سی و نۆ بەهار"

د. ئاسۆ حەسەنزادە

یەکەم جار کە ویستم ئەو دێرانە بنووسم، یەکەم بەهاری پاش کارەساتەکە بوو. لە قوتابخانەی شۆڕش، دەفتەری بیرەوەریی ڕۆژانەیان پێ ڕەش دەکردینەوە هەتا فێر بین جوان بنووسین. هێندێکم دەنووسی، ڕەشم دەکردەوە. دەستم دەدایەوە، وازم لێ دێنا. ڕازی نەبووم؛ پێم لاواز بوو. زۆر دواتر دیسان هەوڵم دا، کەڵکی نەبوو. بە تێپەڕینی ساڵەکان کارەکە ئەستەمتریش بوو... .

وە نەبێ ئێستا چاکتر بنووسم. ئەوەندەی هەیە نووسین هەتوانی دەردی بێدەسەڵاتییە. ئازاری وەبیرهاتنەوە کەمێک سووک دەکا. ژووری یادەوەرییە خۆش و ناخۆشەکان، کۆگای بیر و هەستە پێچەوانەکان، هەڵدەوەژێرێ. مرۆڤ کە دەنووسێ دەخۆی دەنووسێ مانایەک بۆ شتەکان، ڕوانگەیەک بۆ ژیان و مەرگ، تروسکایی وڵامێک لەنێو تەمتومانی پرسیارەکاندا پەیدا بکا و تووڕەییەکانی پێ هێور بکاتەوە. هەر نەبێ لەگەڵ خۆی لێکی دەردەکا!

نازانم لە کوێڕا دەست پێ بکەم. منداڵی شۆڕش بووم. لەنێو شەڕدا گەورە بووم. لە شەڕدا بژی یا لە ئاشتی، منداڵ هەمیشە دوو هەستی بەهێزی لەگەڵن: سەرسامی بە ژیان؛ دڵەڕاوکێی لەدەستدان. پاش ئینقلاب کە لە بەغداڕا گەڕاوینەوە ڕۆژهەڵات، تەمەنم هەر دوو ساڵ بووە. بەڵام لە ساڵی یەکەمەوە بەولاوە، لە مەهاباد و شیوەسەڵ و کاژێ و نەڵۆسە و گاگەش و شیوەجۆوە بگرە کە بەپێی پێشڕەویی جیهادییەکان هەر جارەی ماڵمان لە جێیەک دادەنا، هەتا ئالان و ئاڵیەمەران و دووئاوی دۆڵەتوو کە بۆ لای بابمیان دەبردم، هەموویم لەبیرە: چوونەوە و گەڕانەوە، هەڵات هەڵات، شار و دێ، باڵەخانە و خێوەت، ئاپۆرای خەڵک، تەقوتۆق، دەهۆڵ و زووڕنا، پێکەنین، شیوەن، دەربازبوونی بە ڕۆژ بەنێو شەڕی ڕووبەڕووی جاش و پێشمەرگەدا یان بە شەو بە نهێنی، بۆمباران... دەیان بیرەوەریی پڕمانام لەو سەردەمە هەیە، لەگەڵ خەڵک، لەگەڵ شۆڕشگێڕەکان، لەگەڵ ئەو کتێبە دەرسییە کوردییانەی نیگار و نووسراوەکانی لە خەیاڵدانی منداڵییمدا لۆلۆئی سێحراوی بوون و ناچار بووم لەگەڵ گەیشتنی پاسدارەکان بۆ نێو دێ بە دەستی خۆم لە پەیندا بیاننێژم!

منداڵ لەو تەمەنەدا لە خەیاڵیدا کایە لەگەڵ پاڵەوانەکان دەکا. ئەمن پاڵەوانەکانم بە چاوی خۆم دەدی. جار هەبوو پاڵەوانەکان دەکەوتن و هەڵنەدەستانەوە. لە ڕۆژهەڵات بەشی ئەوە تەرمی شەهیدم دیتبوو کە تێبگەم لەدەستدان تەنیا ترسێکی وەهمی نیە، ئەگەرێکی بەهێزە. لەگەڵ پاشەکشەی شۆڕش و گیرانەوەی کوردستان سەرنجم دا کە پاڵەوانە کەوتووەکان دەکرێ کەسی نزیک و ناسیاو بن. یەکەم شەهیدەکان کە پەرۆشم بوون ڕەحمان سۆفیزادە و سەرگورد کەریم عەلیار بوون، هەروەها عومەر شیوەسەڵی، خالید پاشبەردی... زۆر جار تەنیا بە دیتنی ڕوخساری بابم دەمزانی فەرماندەیەکی حیزب شەهید بووە!

کاتێک سەرلەنوێ کەوتینەوە ئەم دیوی سنوور، بۆ من و هاوالانی منداڵییم گەورەدێ یەک لە دوو وێستگەی هەرە پڕخاترەی سەفەری دەربەدەریمان بوو. بەڵام دەڤەری ماوەت وشک و ڕژد بوو. لەبیرمە بەیانییەکی هاوین کە لە چادردا دەژیاین، کاتێک لە خەو هەستام دیتم بابم خەریکی فڕێدانی ئەو مارەیە کە هەموو شەوەکە "دەستلەملانێ" من خەوتبوو! دووپشکەکانیش هەر وەخت وەڕەز دەبوون بە نەسرینی خوشکمیانەوە دەدا و ئەمنیش ئازاری بێدەسەڵاتیم لەبەرامبەر ئازاری کەسێکی خۆشەویستدا دەچەشت!

هەربۆیە کاتێک تۆپبارانی خەستی هاوینی ١٣٦٦ هەڵیداشتینە قەندیل، زۆریشم پێ ناخۆش نەبوو. قەندیل بەهەشتی سەر ڕووی زەوی بوو. سروشتی دڵگیری ئەو مەڵبەندە لە یازدە ساڵیدا ئەمنی بۆ هەمیشە سەرمەستی وەرزی پاییز کرد کە وەرزی لەدایکبوونی خۆشم بوو.. غافڵ لەوە کە سێحری جوانی، چزووی مردن و ژولیانی ژەهراویترە. بەتایبەتی مەرگ و ژاکانی ئەوەندە ئاسان و ئەوەندە زووی ئەوانەی فکرت بۆ ناچن، لەبەر نزیکییان، لەبەر گەورەییان!

"هێندە گەورەی
بە تونێلی فراوانی ئەم گەردوونەشەوە ناچی
تۆ زۆر مەزنی
تۆ خۆشەویستی ئەم خەڵکەی"*

لە یەکێک لە ڕۆژە زیوینەکانی ئەو پاییزە کە بۆنی گوێژ و دووکەڵی ئاوری داران تێکەڵی یەکتر ببوون، دوو هاوڕێی گیانی بە گیانی لە ماڵی ئێمە لە ئێندزێی بناری قەندیل وێک کەوتنەوە. پیاوە بێهاوتاکەی کورد، دوکتور قاسملوو، و ئازادترین مەلی دنیا کە شایی دنیای بە خۆی بوو و دنیا شایی پێ بوو، حەسەن شیوەسەڵی. بێگومان ئەو ڕۆژە ترسی لەدەستدانم هێندە بەهێز نەبوو کە بیر لەوە بکەمەوە کە ئەو دوو هاوڕێیە ئیدی بە ساغی یەکتر نابیننەوە و لە ماوەی تەنیا ساڵ و شتێکدا یەکیان بە باڵ شکاوی و سۆما چرژاوی لە سنووری مەرگ دەگەڕێتەوە و ئەوی دیکەش شەهید دەبێ! هەردووکیشیان بەهۆی پیلانی خیانەت لە متمانە و نیەتپاکی. ئێستاش لە زەینی مندا دوو شت هەن کە هەمیشە یەکیان ئەوی دیکەم وەبیر دێنێتەوە: هەڵپچڕینی کتێبە بۆمبرێژکراوەکە لەلایەن خاڵمەوە لە ١٦ سەرماوەزی ١٣٦٦؛ ستارت لێدانی ئەو ئۆتۆمبیلەی ڕۆژی ٢٢ی پووشپەڕی ساڵی دواتر دوکتور قاسملوو دەبا بۆ ژمارە (٥)ی شەقامی "لینکە بانگسە"ی ڤیەن! سەیرە. لە ئەفسانە یوونانییەکاندا خاڵی لاوازی پاڵەوانەکان هەمیشە جێیەکی جەستەیان بوو، هی "ئاشیل" پاژنەی پێی، هی "سامسۆن" پرچی. کەچی خاڵی لاوازی پاڵەوانەکانی ئەفسانەی کورد دڵپاکییان بوو، ئینساندۆستییان، کتێبدۆستییان!

"هەموو ڕۆژێ قامکەکانت
وەک دە چۆلەکەی سەربڕاو
بەرەو ئاسۆ هەڵدەفڕێنی
ئەوەتانێ بەو دەستانەت
ئەم هەورانە ڕادەماڵی و
دەتەوێ خۆرمان بۆ بێنی"*

سەرەتای کارەساتەکە بۆ ئێمە "ڕەشەشەو"ێکی پاییز بوو کە لەبەر فانۆس دانیشتبووین. کاتی ماڵ خەوتنان لەپڕ لە دەرگایان دا. دوکتور قاسملوو دوو لە پێشمەرگە پارێزەرەکانی خۆی (کاک کەریم عەلیپوور و وا بزانم کاک حوسێن حاجی) لە بۆڵێی بنکەی دەفتەری سیاسیڕا ناردبوو بۆ لای بابم. بۆم پرسیار بوو کە ئەوانە دەبێ هەڵگری چ هەواڵ و پەیامێکی ئەوەندە گرینگ و بەپەلە بن کە بەو شەودرەنگانە و تەنانەت وا بزانم بەپێیان لەو ڕێگە دوورەوە هاتبوون. لەپشت دەرگای ئەو ژوورەی لێی کۆ بوونەوە، دەنگی نزم و ئاخ هەڵکێشان دەهات. کاتێکیش دایکمیان بانگ کردە ژوور، ماڵمان شێوا. خاڵم پێشتریش چەند جار تەنانەت بە توندی بریندار ببوو. بەڵام کە زانیمان کتێبی لە دەستدا تەقیوەتەوە، جارێ باوەڕمان نەدەکرد کە زیندوو بێ و پێمان وابوو دەیانەوێ هەواڵەکەمان وردە وردە پێ بڵێن. پاشان ئەگەر ماباش، دەمانزانی برینداریی ئەوجارەی لە چەشنی جارەکانی پێشوو نیە. ئێمە بنەماڵەی بریندارەکە بووین، بەڵام هەموو حیزب کاتی بیستنی هەواڵەکە هەمان هەستی ببوو. خاتوو خەجیج مەعزووری دەیگێڕایەوە کە کاتێک دوکتور شەرەفکەندی هەواڵەکەی بە بێسیم پێ گەیشتبوو، هاواری کردبوو: "خەجیج بگەیە، ماڵمان وێران بوو!"

نازانم ئەو شەوە چۆن خەومان لێ کەوت. لەدوای ئەوە، ڕۆژان و شەوانی درێژی چاوەڕوانی و بێئۆقرەیی دەستی پێ کرد. هەتا ئەو ئێوارەیەی کاک ئەحمەد حەداد لە سەفەری بەغدا گەڕایەوە و بە تەواوی لە قووڵایی کارەساتەکە ئاگادار بووین: هەردووک دەستی پەڕیون، چاوێکی بە تەواوی لە دەست داوە و چاوەکەی دیکەشی، جارێ دیار نیە! ئەوجار ماڵ بوو بە شوێنی شینگێڕی و خەیاڵ دیوەخانی خەم و حەسرەتی بێ کۆتایی. بۆخۆم کە تازە لە قوتابخانە گەڕابوومەوە، توانای چوونەوە ماڵم نەبوو و لەو ڕۆژەدا کە ئیدی هەوای زیوین جێی خۆی دابوو بە هەوری ڕەش، بەبەر بارانی بەخوڕدا هەڵکشامە بناری چیاکەی پشت گوند. دەمویست بگەمە جێیەکی دوور و بڵێند هەتا کەس گوێی لە هاوارم نەبێ! ساڵەها دواتر کە چیرۆکی "منداڵانی هەوری"ی محەممەد شەریفیی نیعمەت ئابادم لە کتێبی "باغی هەناران" وەرگێڕا، لەبەر ئەوە بوو کە خۆمم تێدا دیتەوە: ئەو منداڵەی لەبەر بارانەکە بە کوڵ دەگریا و دە قوڕ گەوزیبوو، ئەمن بووم!

زستانمان بە هەوڵی بێهوودە بۆ باوەشێنی ئەو زامە سارێژهەڵنەگرە و هیوا و نزای ئەوە تێپەڕ کرد کە دوکتورەکان لە پاریس موعجیزە بکەن و "برینداری کورد" [بە هەوێن وەرگرتن لە ڕۆمانی "نەخۆشی ئینگلیزی" لێرەدا وای پێ دەڵێم] چاوی بەو چیایانە بکەوێتەوە کە ئەو هەمووە شەڕی داگیرکەری لێ کردبوو. ئەو وەرزە هێندێک هەواڵی ناخۆشی دیکەش هاتنە سەر خەرمانی خەم و نیگەرانییەکان، بەتایبەتی بۆ من شەهید بوونی حەسەن پوورخزری، گیانلەدەستدانی ڕەحیم بەغدادی، و بۆ هەمووان، ئەو قەڵشتەی لە کۆنگرەی هەشتدا لە دیواری تەلاری ماڵە گەورەکە (حیزب) کەوتبوو... بەڵام برینە هەرە نزیکەکە لە هەمووان بەژانتر بوو. ڕۆژێکیان لە قوتابخانە مامۆستایەکمان چەند لاپەڕە لە ڕۆمانی "شاهینی ئاناوارزا"ی یەشار کەماڵی بۆ خوێندینەوە. زۆری لێ تێنەدەگەیشتم. ئەوەندە نەبێ کە دایکی ئینجەمەمەد یا دەزگیرانەکەی بەسەر ئازایەتیی ناوبراو و توانا جەستەییەکانی هەڵدەگوت کە دژمن نەیدەتوانی زەفەر بە هیچ کوێی ببا چونکە گۆیا هەموو گیانی جلی ئاسنینی بۆ کرابوو، تەنیا جێیەکی نەبێ کە نەیاندەتوانی داپۆشن و نەیاندەزانی چۆنی بپارێزن: چاوەکانی!

"چاوەکانت چاوی شۆڕشی ئەم گەلەن
چاوی حیزبن
لە تۆفان و گەردەلوولدا
بۆمان دەبنە قیبلەنما
لە هەوراز و هەڵدێراندا
دەستمان دەگرن
لە پێشەوەی ئەم کاروانە سەروەرییەدا
کاروانکوژە دەناسنەوە"*

مانگی جۆزەردان بوو. لای نیوەڕۆیە لاندکرۆزێرێک ئەمنی لە بۆڵێ ڕا هێنایەوە ئێندزێ. لەبیرم نیە بۆچی چووبووم. کە گەیشتمەوە ماڵ، بابم و دوکتور قاسملوو لە حەوشەکە چاوەڕوان بوون. لەگەڵیان چوومەوە ژوور. تاوێک لە هۆڵە بچووکەکەمان بەدەم قسەکردنەوە هاتن و چوون. باسی کتێب و کارەساتی هەڵەبجە کرا. جار جار ئەمنیشیان ڕێ دەدایە نێو قسەکانیان. دادم بانگی کردنەوە. دوکتور قاسملوو گوتی: "گەلاوێژ، ئەوجاریش بە هەڵە نەمانبەیە دەرا!" ئەو جار هەڵە نەبوو. لاندکرۆزێری هەڵگری "برینداری کورد" و کاکم کە لەگەڵی چوبووە فەڕانسە گەیشتەوە. ئێمە و هێندێک میوانی دیکە کە تازە گەیشتبوون و ژمارەیەکی زۆر دەر و دراوسێ و پێشمەرگە بەدووی یەکدا لێی دەچووینە پێش بۆ ئەوەی وێڕای خۆناساندن بەخێرهاتنی بکەین. سەرنجڕاکێش ئەوە بوو کە ڕووما و هەیبەتی هەروا جوان و لە جارانیش بەسامتر بوو. کاتێک نۆرەی من هات، نەگەیشتمە بەژنی بەرزی و نەمتوانی ماچی بکەم. گریام.

مەودای نێوان شوێنی ئاپۆراکە و ماڵی ئێمە سەت میتر نەدەبوو. دوکتور قاسملوو کە ئەمنی لەو حاڵەدا دی دەستی گرتم و بە دووی خاڵمدا کە هەردوو قۆڵیان گرتبوو بەرەو ماڵێ وەڕێ کەوتین. دەتگوت فیلمە. تۆز و فرمێسک لە هەوادا سەمایان دەکرد. لەو مەودا کورتەدا کە بۆ گەیشتنەوە ماڵ پێوامان، هەستم دەکرد ئەو هەنگاوانە هەنگاون بەسەر ڕێڕەوی مێژووی کورددا. هاوکات تێگەیشتم کە تەنیا شتێک کە وا دەکا لە هەلومەرجی ئاوادا بنیادەم تەحەمولی لەدەستدانەکان و تەنانەت خودی ژیان بکا، هاوچارەنووسی و کایەی بەکۆمەڵە. لەگەڵ هەموو خەم و تاسانی ئەو ڕۆژە، لەو کاتەدا هەستم بە شانازییش دەکرد. هەروەک کە چەند مانگ پێشتر شانازییم کردبوو کە خاڵم یەکەم کەسی زیندووی مێژووی نوێی حیزبی دێموکڕات بوو کە ناوی لە ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەدا هاتبوو و یەکەم کەسی زیندووی حیزبیش بوو کە وێنەی لە ڕۆژنامەی "کوردستان"دا چاپ ببوو. هۆیەکەشی ئەوە بوو کە ئەو هەر سەرکردەیەکی هەڵکەوتە نەبوو. حیسابی سەرکردەیەکی شەهیدی بۆ کرابوو، شەهیدی زیندوو!

پێم وا نیە لە مێژووی کورددا هیچ زیندوویەک نە ئەودەم نە دواتر ئەوەندە خەڵک بۆی گریابێ. ئێستاش گریانی ڕەزا شیرازییم لەبیرە.. کە گەیشتینەوە ژوور، دوکتور قاسملوو یەکسەر دۆخەکەی بە قسەی خۆش ئاسایی کردەوە. بەڵام لە ژوورەکەی ئەولا هێشتا دەنگی گریانی ژنەکان دەهات. ڕێبەری کورد هەستا بۆخۆی چوو کۆبوونەوەی پێ کردن و داوای لێ کردن ئەو شیوەنە ڕابگرن. سفرە ڕاخرا، نان هات. لێرەش دوکتور قاسملوو لە پەنای خۆی دانیشاندم و لەسەر گاڵتە و جەفەنگ لەگەڵ خاڵم بەردەوام بوو. "ئەرێ نەتگوت، لەو سەفەرە ڕانی بۆقت خوارد؟"

ئەو هاوینە لە هەموو کوردستانەوە خەڵک و کەسایەتییەکان دەهاتنە سەردانی "برینداری کورد". هەر جار کە بەسەرهاتەکەی بۆ دەگێڕانەوە بۆ من وەک جاری یەکەم تازە و بە ئازار بوو. لەگەڵ هەموو نائاسایی بوونی دۆخی نوێی، دەبوو ژیانی ڕێک بخرێتەوە و هەر کەس بە جۆرێک هەوڵی دەدا لە ئازارەکانی کەم بکاتەوە. ڕۆڵی من ئەوە بوو کتێبی بۆ بخوێنمەوە. لەبیرمە بە بیرەوەرییەکانی چارلی چاپلین کە لە نێوقەدیدا نزایەکی ئایینیی زۆر نۆستالژیک هەبوو، دەستمان پێ کرد. تەنانەت دەبوو بە زمانگەلێک شتی بۆ بخوێنمەوە کە جارێ بۆخۆم فێریان نەببووم!

هێندێک جاریش ئەو شێعرە عەرووزییانەم بۆ دەنووسیەوە کە لەپاش بریندار بوونیەوە لە مێشکی خۆیدا لەبارەی چارەنووسی کورد و لە پەسنی ئازایەتیی پێشمەرگە دایدەنان. لەبیرمە لە دێرێکی ئەو شێعرانەدا ئیشارەی بە سەرهەنگێکی ئەرتەشی کۆماری ئیسلامی کردبوو کە بە دیلی کەوتبووە دەستی و لە ترسان و بۆ ئەوەی نەیکوژێ، کڕنۆشی پاڕانەوەی بۆ بردبوو. بەڵام ئەو لە شێعرەکەیدا نەیدەگوت کڕنۆشی بۆ من هێناوە، ڕوو بە دایکی نیشتمان دەیگوت کڕنۆشی بۆ تۆ هێناوە! نەیکوشتبوو... زۆربەی کات شێعرەکانی لە ڕێگا ڕۆیشتنی ئێوارانی سەر جادەی سەرەکیی نێوان ئێندزێ و لێوژێ دەهۆنیەوە و ئەمنیش بە دەم ڕێگاوە دەمنووسینەوە. لە یەکێک لەو ئێوارانەدا چەندەم خەفەت خوارد کاتێک سەری هەڵبڕی و گوتی هەست بە ڕووناکایی تیشکی خۆر دەکەم. هێشتا هیوای دیتنەوەی دنیای ڕوونی لەدەست نەدابوو. ئەو ڕۆژانە هەروەها کە سەرنجم دەدایە بەهرە و خوێندەواری و زانیاریی بەربڵاو و فرەچەشنی، هێندەی دیکە خەمم دەخوارد.

ساڵ تێوەرسووڕا. دوکتور قاسملوو شەهید بوو و "برینداری کورد" لە گۆڕستانی شەهیدان بە قوڵپی گریانەوە قسەی لەسەر کرد و گوتی ئەو شتەی...

درێژە بۆ لاپەڕەی ٧

لە لێکتێگەیشتنەوە هەتا ڕێککەوتن، ئەو ڕێگا درێژەی لەپێشە!

ناسر باباخانی

لە جیهانی سیاسەتی نێودەوڵەتیدا، بەتایبەتی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستی پڕ لە گرژی و ئاڵۆزیدا، مەودای نێوان «لێکتێگەیشتن» و «ڕێککەوتن» زۆرجار گەلێک درێژ و پڕ پێچ و گەوە. دوای کۆتا خولی شەڕ و پێکدادانەکانی نێوان ئێران و ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا، کە بریتی بوو لە هێرشی موشەکی، بەربەستدروستکردن بۆ هاتوچۆ لە گەرووی هورمز و لێدان لە ژێرخانەکاندا بوو، ئێستا نیشانەکانی ئاگربەست و دانوستانی ناڕاستەوخۆ لەژێر سایەی لێکتێگەیشتندا دەبینرێت. بەڵام ئایا ئەم لێکتێگەیشتنە لەرزۆکانە ڕێککەوتنێکی بەردەوامیان لێ دەکەوێتەوە؟ وەڵامی ئەم پرسیارە بە سەرنجدان بە واقع و ڕاستییە مەیدانییەکان زۆر لێڵ و ناڕوون دیارە.

دۆناڵد ترەمپ چەندین جار پێشانی داوە کە سیاسەتی دەرەوەی نەک لەسەر بنەمای ستراتیژییەکی تۆکمە، بەڵکوو زیاتر لەسەر بنەمای غەریزە، ئەوپەڕی زەخت، و پەیامی کتوپڕ لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا ڕۆ ناوە. ئەو لە هەڕەشەی هێرشکردنە سەر ژێرخانەکانی وزەی ئێران و گەڕاندنەوەیان بۆ سەردەمی بەردین، تا ڕاگەیاندنی سەرکەوتنی پێشوەختە و پاشان درێژکردنەوەی ئاگربەست دواوە؛ تەنانەت سەبارەت بە بەدەستهێنانی ڕێککەوتنێک، ٤٠ جار ئەم بابەتەی ڕاگەیاندووە و هەموو جارێکیش بێ ئاکام بووە.

ئەم پێشبینینەکراوییە هەم دەسکەوتە و هەم مەترسی: لە لایەکەوە لایەنی بەرامبەر لە دڵەڕاوکێ و دەستەوەستانی لە بڕیارداندا دەهێڵێتەوە، لە لایەکی تریشەوە توانای لێکدانەوەی ورد لە هەموو ئەکتەرەکان زەوت دەکات. ترەمپ کە لە خولی یەکەمدا «ئەوپەڕی زەخت»ی تاقی کردەوە، ئێستاش بە تێکەڵکردنی دیپلۆماسی و هەڕەشە، و بیرۆکەی "هێز وەک ئامرازی ئاشتی"، بەدوای ڕێککەوتنێکی "باشتر لە بەرجام"دا دەگەڕێت، بەڵام گومان لە سووربوونی ئەو لەسەر ئەم ڕێبازە دەکرێت. لەوەش گرنگتر، ئایا بەڕاستی ترەمپ ئاوا بە دڵاواییەوە لەگەڵ ئێراندا دەجوولێتەوە تا ئەوان بە خەیاڵی خۆیان جاڕی ئەوە بدەن کە براوەی ئەم شەڕەن؟!

بەڵام ئێران، سەرەڕای ئەو زیانە وێرانکەرانەی پێی گەیشتووە، لەسەر مۆدێلە هەمیشەییەکەی خۆی سوورە: پەرەدان بە پیشەسازیی موشەکی بالیستیک، چالاککردنی گرووپە پرۆکسییەکان، بارمتەگیری لە گەشتە دەریاییەکان لە گەرووی هورمز و پێشخستنی چالاکییە ئەتۆمییەکانی.

ناسەقامگیرکردنی ئەمنییەتی هاتوچۆ لە گەرووی هورمز کە نزیکەی ٢٠ لەسەدی نەوتی جیهانی پێدا تێپەڕ دەبێت، نرخی وزەی بەشێوەیەکی خێرا بەرز کردەوە و ئاسایشی جیهانی خستە مەترسییەوە. توێژینەوە ئەتۆمییەکانیش ڕانەگیراون و پیتاندنیش پێدەچێت لە ئاستە بەرزەکاندا هەر بەردەوام بێت. ئەم هەنگاوانە پێمان دەڵێن تاران هێشتا باوەڕی بە "ستراتیژیی مقاومەت" هەیە و ئامادە نییە بەئاسانی دەست لە کارتەکانی گوشاری خۆی هەڵگرێت؛ تا ئەو ڕادەیەی کە بوێریی ئێران گەیشتووەتە جێگەیەک باس لە نەزم و سیستمێکی نوێی دوای شەڕ لە ناوچەکەدا دەکات، کە لەسەر بنەمای کارتی گوشاری ژێئۆستراتیژی و ژێئۆکۆنۆمیی گەرووی هورمز ڕۆ نرابێت.

لایەکی دیکەی ئەم سێگۆشەیە ئیسرائیلە. ئیسرائیل، بەپێچەوانەی گوشارەکانی ترەمپ بۆ کەمکردنەوەی ئاڵۆزییەکان، پێداگیر بوو لەسەر ئەوەی هەڕەشەی حیزبوڵڵا تا ئەو ڕادەیەی دەکرێت کەم بکاتەوە. تەنانەت دوای ئاگربەستە کاتییەکانیش، هێرشە ئاسمانییەکان و عەمەلیاتە سنووردارەکان لە باشووری لوبنان هەر بەردەوام بوون. تەلئەڤیڤ پێی وایە هەر ڕێککەوتنێک بەبێ چەککردنی ڕاستەقینەی حیزبوڵڵا و کشانەوەی بۆ باکووری لیتانی، ئەمنییەت و سەقامگیریی باکووری ئیسرائیل دەستەبەر ناکات. ئەم هەڵوێستە شێلگیرانەیە، دانوستانەکان لە داهاتوودا زۆر ئاڵۆزتر دەکات، چونکە ئێران حیزبوڵڵا بە «هێڵی سوور»ی خۆی دەزانێت. ڕەنگە ڕێک بەم هۆکارە بێت کە "ئەکسیۆس"، ڕێککەوتنەکەی نێوان ئەمریکا و ئێران بە ڕاستییەکی تاڵ بۆ نەتانیاهوو ناو بردووە. بەڵام لەوانەیە ئەنجامەکانی ئەم شەڕە دەرکەوتنی دکتۆرینە نوێیەکان بن کە هەتا ئێستا لەژێر سایەی ئەگەری ڕێککەوتنەکاندا لە پەراوێزدا ماونەتەوە. ئەم شەڕ و تێکهەڵچوونانە، دکتۆرینی سیاسی-سەربازیی نوێیان ئاشکرا کرد:

میژووی ئێران پێمان دەڵێ تێکەڵبوونی هەژاری، هەڵاوسان و لەدەستدانی شەرعییەت، بوار بۆ ڕاپەڕینی جەماوەری خۆش دەکات. ناڕەزایەتییەکانی پێشوو (١٣٩٦ و ١٤٠١) نیشانەگەلێک بوون؛ دوای ئەم شەڕە، بەو تووڕەییە کەڵەکەبوو و پەنگخوارووییەی لە تێچووە بێئەنجامەکانی «مقاومەت» دروست بووە، ئەگەری شەپۆلێکی نوێ لە ناڕەزایەتیی بەربڵاو زۆر بەهێزە. خەڵکی ئێران ماندوون لە سەرکێشییە ناوچەییەکانی کۆماری ئیسلامی و داوای ژیانێکی ئاسایی و خۆشبژیو دەکەن.

یەکەم، سیاسەتی تێکدانی نەزم و ئاسایشی وزە: ئێران بە داخستنی ڕێژەیی گەرووی هورمز نیشانی دا ئامادەیە تێچووە جیهانییەکان بەرز بکاتەوە بۆ ئەوەی گوشار دروست بکات.

دووەم، شەڕی ناهاوسەنگی مۆدێرن: بەکارهێنانی بەربڵاوی درۆنی هەرزانبایی ئێرانی لە بەرامبەر مووشەکە گرانباییەکانی ئیسرائیل و ئەمریکادا، هاوکێشەکانی تێچوو-قازانجی گۆڕی. ئەم «سەربازییە بە درۆن»ە مۆدێلێکی نوێی بۆ ئەکتەرە لاوازەکان خولقاندووە.

لە ڕوانگەی تیۆرییەوە، ئەم شەڕە نموونەیەکە لە «توانای ناتەوای ڕێگریی بەرامبەر». تیۆرییەکانی ڕیالیزم جەخت لەوە دەکەنەوە هێزە ناوچەییەکان لە نەبوونی هەژموونییەکی یەکدەستدا بەرەو هاوسەنگیی هەڕەشە هەنگاو دەنێن. ئێران بە پشتبەستن بە "میحوەری مقاومت" هەوڵی دروستکردنی «قووڵایی ستراتیژی»ی دەدا، بەڵام لێدان لە ژێرخانەکان و ئابوورییەکەی نیشانی دا ئەم قووڵاییە ستراتیژییە سست و لەرزۆکە. دکتۆرینی «ئەوپەڕی زەختی ٢»ی ترەمپ، ئاوێتەیەکە لە هێزی ڕەقی واقیعبینانە (سزا و گەمارۆیی توند، هەڕەشەی سەربازی و گوشاری لانیزۆر) و دیپلۆماسیی سەوداکەرانە (ڕێبازی بازرگانانە و دان و ستاندنی ڕاستەوخۆ) کە ئامانجی سەرەکی لێی، گەیشتنە بە ڕێککەوتنێکی زۆر بەهێزتر و باشتر لە برجام. سەبارەت بەوەی ئایا ئەم ئامانجە بەدی دێت یان نا، دەبێ چاوەڕوانی داهاتوو بین؛ بەڵام، گرنگترین پەیامی ئەم شەڕە بۆ داهاتووی ئێران، دۆخی نێوخۆیی ڕێژیمە. بە وێرانبوونی ژێرخانەکان، دارمانی توندی ئابووری (هەڵاوسان، دابەزینی بەهای تمەن، کەمیی وزە)، و قوڵبوونەوەی قەیرانی شەرعییەت دوای کوژرانی ڕوخسارە سیاسی و سەرکوتکەرەکان، کۆماری ئیسلامی زیاتر لە هەرکاتێک لاواز و لەرزۆک بووە. مێژووی ئێران پێمان دەڵێ تێکەڵبوونی هەژاری، هەڵاوسان و لەدەستدانی شەرعییەت، بوار بۆ ڕاپەڕینی جەماوەری خۆش دەکات. ناڕەزایەتییەکانی پێشوو (١٣٩٦ و ١٤٠١) نیشانەگەلێک بوون؛ دوای ئەم شەڕە، بەو تووڕەییە کەڵەکەبوو و پەنگخوارووییەی لە تێچووە بێئەنجامەکانی «مقاومەت» دروست بووە، ئەگەری شەپۆلێکی نوێ لە ناڕەزایەتیی بەربڵاو زۆر بەهێزە. خەڵکی ئێران ماندوون لە سەرکێشییە ناوچەییەکانی کۆماری ئیسلامی و داوای ژیانێکی ئاسایی و خۆشبژیو دەکەن.

ئەو دوو دەقەی لەسەر وردەکارییەکانی لێکتێگەیشتنی ئێران و ئەمریکا بڵاوکراونەتەوە، بەشێوەیەک جیاواز و دژ بەیەکن کە دەبێ بگوترێ ڕێگای لێکتێگەیشتن هەتا ڕێککەوتن بەڕاستی درێژ و هەڵەمووتە. ئەگەر دەگوترێ "شەیتان لە وردەکارییەکاندایە"، وادیارە ئاڵۆزیی ئەم دانوستانانە پڕە لە شەیتان. بەم هۆیەشەوە بەبێ گۆڕانکاریی بنەڕەتی لە ڕەفتاری ئێراندا (دابەزاندنی پیتاندنی یۆرانیۆم، کەمکردنەوەی مەودای موشەکەکان، کۆنترۆڵکردنی پرۆکسییەکان) و دەستەبەرکردنی گەرەنتی ئەمنییەتی بۆ ئیسرائیل، هەر ڕێککەوتنێک کاتی دەبێت.

ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست سەرلەنوێ خەریکی پێناسەکردنەوەی هاوسەنگیی هێزە و ئێران لە خاڵێکی وەرچەرخانی مێژوویيدا وەستاوە: یان کشانەوەی ستراتیژی یانیش ڕووبەڕووبوونەوەی دارمانی نێوخۆیی. داهاتوو نە بە ترەمپ و نە بە نەتانیاهوو، بەڵکوو بە ئیرادەی نەتەوەکانی ئێرانەوە بەندە.

درێژەی لاپەڕەی ٦

...ساڵانی ساڵ بوو لێی دەترسام، بەداخەوە وەدی هات. ڕەحیم قاڕنجیی هۆگریشی کە ئەویش گەوهەرێکی سەر ئەو شاخانە بوو، شەهید بوو و پەخشانی بۆ نووسی. پێشمەرگەی دەستەبژێر لە هێزەکانی دەوروبەری بنکەکانی دەفتەری سیاسی کە ئەمن هاودەمی زۆربەیان بووم، پۆل پۆل شەهید بوون. لەمەولا ڕێگای خەبات ڕووەو هەورازتر بوو و دەبوو خۆمان بۆ پیلان و تاوانی دیکەش حازر بکەین. "برینداری کورد"یش دەبوو "ڕێکوەیەم" (مەرسیە)ی ئەو پاڵەوانانە بخوێنێ کە یەک لەدوای یەک دەکەوتن و هەڵندەستانەوە...

"چاوم لێیە قامکەکانت
کەوتوونە سەر پەلەپیتکەی
چەکی هەموو پێشمەرگەکان
ئەوەتانێ پەنجەکانت
بوونە قەڵەم بۆ منداڵانی کوردستان"*

فەڕانسەوی کە دەیانەوێ ئیشارە بە ژیانی کەسێک بکەن کە بە گەنجی، گوڵی تەمەنی پەڕپەڕ بووە، لەبری ژمارەی ساڵەکانی عومری، دەڵێن ئەوەندە بەهارە. لەو کاتەوە کە ئەو کارەساتە ڕووی داوە و بۆ یەکەمجار ویستم لەبارەیەوە بنووسم. تا ئێستا سی و نۆ بەهار تێپەڕیوە. سی و نۆ بەهار لە ڕەشەشەودا. بەڵام پێش ئەو سی و نۆ بەهارە کە لەودا کەمئەندامی، تەنیا دیوی دیتراو و بەشێکی کەم لە ئازارەکانی "برینداری کورد" بووە، سی و نۆ بەهاری دیکەش هەیە کە پەڕانپەڕ بەسەرهاتی مەینەت و زیندان و شکەنجە و هەڵوەداوی و بەرەنگارییە، و چاوەڕوان بووم بنووسرێتەوە.

"چاوم لێتە
هەموو شەوێ
نیوە شەوێ
لەسەر چیاکان
ئاگرێکی سوور هەڵدەکەی
هەر دە پەنجەت
لە خوێنی شەهیدەکان هەڵدەکێشی
داستانی شۆڕشی گەل تۆمار دەکەی"*

کاتێک سەرەنجام بەرگی یەکەمی "ڕەشەشەو و سەربازانی ون"م کەوتە دەست، سەرنجم دا کە نووسەر لەجیاتی ئەوەی وەک زۆر بیرەوەرینووسی دیکە هەر لە سەرەتاوە خۆی بکا بە سەنتەری بابەتەکان و تەنیا بەسەرهاتی ژیانی خۆی بنووسێتەوە، بەرهەمەکەی خۆی پێش هەموو شتێک بۆ باسی ڕابردووی گەلەکەی و تۆمارکردنی پڕ وردەکاریی ڕووداوەکانی قۆناغێکی هەستیار و چارەنووسسازی مێژووی ئەو گەلە تەرخان کردووە، واتە چیرۆکی کوشتاری خەڵکی بێدیفاعی کورد لە باکووری ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەدەست جیهادییەکان لەدوای شۆڕشی ١٩٧٩ی ئێران. هەمان ئەو شتەی گەلانی دیکەی قوربانیی کۆمەڵکوژی دەیکەنە دەسمایەی ڕەوایەتیدانی نێونەتەوەیی بۆ گەیشتن بە سەروەریی سیاسی.

تەنیا لە کۆتایی کتێبەکەدا نووسەر ڕاستەوخۆ باسی خۆی دەکا. کاتێک کتێبەکەم لێک کردەوە، بە دەست خۆم نەبوو، یەکسەر بازم دایە ئەو شوێنەی بەسەرهاتی کارەساتەکە دەگێڕێتەوە. ڕەنگە ئەمن ڕۆمانم زۆر نەخوێندبنەوە. بەڵام ئەوەندەی خوێندوومنەوە، ئەو وەسف و گێڕانەوە هەناسەبڕ و سینگڕێکگوشەی لەو لاپەڕانەدا هاتووە لە هیچ ڕۆمانێکمدا نەدیوە، نە لە "بێنەوایان"ی ڤیکتۆر هۆگۆدا کە وەختی خۆی "برینداری کورد" بە خەتە خۆشەکەی لەسەری نووسیبوو یەکەمجار لە زیندانی قەسری قەجەر خوێندوویەتەوە، نە لە "ژێرمینال"ی زۆلادا، نە لە "مەرگی ئیڤان ئیلیچ"ی تۆلستۆیدا، نە لە "میتامۆرفۆز"ی کافکادا و نە لە "نابینایی"ی ساراماگۆدا. تەنیا ڕۆمانێک کە لەلایەنی گێڕانەوەی ئازاری مرۆڤێکەوە ڕەنگە شان لە شانی ئەو لاپەڕانە بدا "جۆنی چەک هەڵدەگرێ"ی دالتۆن ترومبۆیە کە بەسەرهاتی سەربازێکی ئەمریکایی لە شەڕی یەکەمی جیهانیدا دەگێڕێتەوە کە بەهۆی تەقینەوەی بۆمبێک تەواوی ئەندامی جووڵەی لەش و هەموو ئەو توانایانەی مرۆڤ بە دنیای دەرەوەی خۆی دەبەستێتەوە و لە دەوروبەر بێنیازیان دەکا -بە نیعمەتی دیتن و قسەکردنیشەوە- لە دەست دەدا و دەمێنێتەوە خۆی و خەیاڵ و بیرکردنەوە و ئێش و ژانە نەبڕاوەکانی...

هەرچەند کتێبەکەی "برینداری کورد" بەهۆی دۆخی تایبەتیی نووسەرەکەیەوە لەڕووی پوخت کردنەوە و ستروکتورەوە بێکەموکوڕی نیە، بەڵام بەدەر لە قەڵەمە پاراو و ڕەوانەکەی کە وەک ئاوی کانی لەبەری دەڕوا و جیا لە نێوەرۆکە مێژووییە دەوڵەمەند و بەنرخەکەشی، هەر ڕستەیەکی تەعبیرێکی جوانی ئەدەبی و فەلسەفی و نیشانەی باوەڕی قووڵی نووسەر بە خەبات بۆ ئازادی و بەدژی زۆرداری، پەرۆشیی زۆری بۆ خەڵکی چەوساوە، خۆشەویستیی خاک، خولیای ژیان و تەنانەت ئەوینی وشە و ئیستعارەیە. لەگەڵ ئەوە کە ڕووداوەکانی نێو ئەو کتێبە واقیعیین، بەڵام شێوازی گێڕانەوەیان خوێنەر دەخاتە بیری ستایلی نووسینی "بەشوێن سەردەمی لەدەستچوو"ی پرووست و "دژە بیرەوەری"ی مالرۆ. جاری واشە ڕووداوەکان ئەوەندە بەئازارن و وەها وەستایانە وەک خەو و خەونوچکە داڕێژراونەوە کە بەرگێکی سورڕێئالیستی بەخۆوە دەگرن. لە هەمووشیدا گرێژەنە و گیانمایەی درامایەکی ئینسانی هەست پێ دەکەی، بە ڕەنگ و ڕووی ئەو بوومەلێڵە خوێناوییەی هونەرمەندی گەورەی شۆڕشی ڕۆژهەڵات، کاک سەلاحەدین وەهابپوور (سامرەند) لە تابلۆی کاتی گەیشتنەوەی "برینداری کورد"دا نەخشاندوویەتی.

لەپشت ئەو بوومەلێڵەوە ڕووناکایی پەیامێکیش بۆ نەوەکانی دواتر هەیە، پەیامی هەستانەوە و درێژەدانی ئەو ڕێگایە.. پەیامی لەبیرمان و گواستنەوەی هەقایەتی خەباتی میللەتێک بۆ ڕزگاری؛ ئەفسانەی ئەوپەڕی ئیرادە و خۆڕاگریی مرۆڤێک، سەردارێکی کورد... .

***

* وەرگیراو لە شێعری "کە چاو دەبێتە قیبلەنما"ی تێکۆشەر و ڕووناکبیر کاک برایم لاجانی کە پاش کارەساتەکە نووسیبووی و لە ڕادیۆی حیزب خوێندراوەتەوە.

هەڵکەوتی شاخ و شۆڕش

لووتکە دەنووسن بۆ بەیان، مەشقی ئەوینداری دەکەن

تاریکە ڕێگای هەڵفڕین، باڵی ئەوانیش پڕ لە چاو

شەهید کەریم قازی

برایم چووکەڵی

سالانێکی زۆرە نەتەوەی کورد بێوچان بۆ سەربەستیی خۆی خەبات دەکات، لەو پێناوەشدا مێژوویەکی پڕ لە سەروەری و پڕ لە شانازیی هەیە. نەتەوەیەک کە بە درێژایی مێژوو لە لایەن ڕێژیمەکانی حاکم بەسەر کوردستاندا سەرکوت کراوە و ڕێگەی پێ نەدراوە دەنگی حەقخوازانەی هەڵبڕێت و لە مەترسیی تواندنەوە و تێداچوون و لەژێر فشار و ئەشکەنجەدا بووە. سەرەڕای هەموو ئەو برک و ژان و ستەمکارییانەی ڕووبەڕووی بووەوە، گەلی بەپەرۆش و ئازادیخوازی کوردستان کۆڵی نەداوە و ئاڵای خەبات و خۆڕاگریی بەرز ڕاگرتووە.

درێژەپێدان و نەپسانەوەی خەباتی ڕەوای خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ڕەنگدانەوەی ئەو هەموو زوڵم و زۆر و زەبروزەنگەیە کە لەمێژە بەسەر گەلەکەماندا سەپاوە. لە ماوەی هەشت دەیەی پێش ئێستاوە قورسایی و ڕێبەریی ئەو بزووتنەوەیە لە ئەستۆی حیزبی دێموکراتی کوردستانە، کە بۆ وەدیهێنانی ئامانجە بەرز و پیرۆزەکانی گەلی کورد خەبات دەکات. لەو ماوەیەدا بە سەدان و هەزاران ڕۆڵەی فیداکار گیانی خۆیان پێشکەش بەو گەلە بەشخوراوە کردووە کە کەریم قازی یەکێک لەوانە.

کەریم قازی لە سەردەمێکدا تیشکی ئازادی خەریک بوو پڕشنگی دەهاویشتە کوردستان، لە یەکێک لە بنەماڵە جووتیارەکانی کوردستان لە ئاوایی کۆنەقەڵای سەر بە شارستانی شنۆ، لە داوێنی بنەماڵەی زەحمەتکێشدا لەدایک بوو. بەرەبەرە کە گەورە بوو ڕەوانەی قوتابخانە کرا و توانی هەتا پێنجی سەرەتایی بخوێنێ. کەریم لە نەبوونیدا گەورە بوو. ژیانی هەر لە سەردەمی منداڵییەوە ئاوێتەی کوێرەوەری و بێبەشی و بەشخوراوی بوو.

ئەو ژیانە پڕ لە چەرمەسەرییەی کەریم تا دەستپێکردنی خۆپێشاندانەکانی دژی ڕێژیمی پاشایەتی و هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامی بەوجۆرە تێپەڕی. ئەو ئیدی دەیزانی نەداری بەری چ دارێکە و زوڵم و ستەم و زۆرداری مانای چییە! بۆیە دەستپێکردنی تێکۆشانی ئاشکرای حیزبی دێموکراتی کوردستان، بۆ کەریم هەل و دەرفەتێکی باش بوو لەپێناوی سڕینەوەی بەشمەینەتی و دەستەبەرکردنی ژیانێکی بەختەوەردا و لە سەنگەری دێموکراتدا خەبات بکات. هەر بۆیە ساڵی ١٣٥٨ی هەتاویدا چەکی پێشمەرگایەتیی لەشان کرد و لە هێزی سمکۆی ئەوکاتدا دەستی بە تێکۆشان کرد.

پاش ئەوەی خومەینی لە ٢٨ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٥٨دا لە دژی نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان فتوای جیهادی ڕاگەیاند، کەریم قازی یەکێک لەو کوڕە بەتوانایانە بوو شێلگیرانە و شۆڕشگێڕانە بۆ داکۆکیکردن لە گەلەکەی و بۆ بەرپەرچدانەوەی پیلانە ڕەنگاوڕەنگەکانی دوژمنانی کوردستان چووە نێو سەنگەری شەڕەفەوە. ناوبراو بە هەموو هێز و توانایەوە بەرانبەر بە لەشکری پەلاماردەری کۆماری ئیسلامی وەستایەوە.

کەریم قازی لە شەڕەکاندا نیشانی دا مرۆڤێکی خاوەن بیروباوەڕە و بە لەخۆبووردوویی و فیداکارییەوە دەریخست کە شێلگیرانە و لێبڕاوانە لە گەلەکەی و ئامانجە ڕەواکانی بەرگری دەکات و پێشمەرگەیەکی کارامە و لێوەشاوەیە. لە ئەنجامی لێهاتوویی و گیان لەسەردەستییەوە وەک فەرماندەی پەلێک لە پێشمەرگەکانی لکی شەهید فەرزەندەی باقری دیاری کرا و پاش ماوەیەک وەک سەردەستە و پاشان وەک فەرماندەی لک، هەر لەو لکەدا دیاری کرا و تا کاتی شەهیدبوونی ئەو بەرپرسیاریەتییەی بەوپەڕی ئازایەتی و ڕووسوورییەوە بە ئەنجام گەیاند. شەڕە حەماسییەکانی پیرناسر، شەڕی ورمێ، شەڕی گەڵاز، شەڕی باڵاگیز و کۆنەقەڵا، شاهیدی بۆ لەخۆبردوویی و ئازایەتی و نەترسیی ئەم شێرەکوڕەی دێموکرات دەدەن. قارەمانێتیی کەریمی بەئیمان و بیروباوەڕ، وێردی سەر زمانی خەڵکی ناوچەی شنۆی دڵسۆز و دەوروبەری بوو، ئێستاش یادی قارەمانێتی و دەستوبرد و هێرشی ئازایانەی لە نێو دڵی خەڵکی قارەمانی ئەو ناوچەیەدا ماوەتەوە.

کەریم قازی زۆر تایبەتمەندیی بەرزی لە خۆی نیشان دەدا. ئەو لەباری سیاسییەوە کادرێکی بەهەڵوێست و دووربین بوو، لەباری نیزامیشەوە فەرماندە و پێشمەرگە و پارتیزانێکی بەئەزموونی ڕاستەقینە بوو. لەباری کۆمەڵایەتییەوە خاوەن پێگەیەکی بەربڵاوی کۆمەڵایەتی بوو، لە ئاست کێشە و گیروگرفتەکانی حیزب و کۆمەڵگە و بنەماڵەدا بەتوانا و سەرکەوتوو بوو و زۆر بەتەواوی بەسەر تەنگوچەڵەمەکاندا زاڵ دەبوو. کەریم قازی بێجگە لە فەرماندەیی ئەو شەڕانەی باس کران، لە دەیان هێرش و پەلاماردا گورزی کاریگەری لە سپای هێرشبەر وەشاند و دەیان عەمەلیاتی سەرکەوتووانەی بۆ گەلەکەی و هێزی شەهید سمکۆ تۆمار کرد. کەریم وەک فەرماندەیەکی کارامە، خاوەن ئەزموون و بەتوانا ئەرکی پێئەسپێردراوی جێبەجێ دەکرد. لە ماوەیەکی کورتدا لێهاتوویی و دڵسۆزیی خۆی نیشان دا و دەریخست کە ڕۆڵەیەکی ئازا، فیداکار و بەجەرگە و باوەڕی بە کوردایەتی قایم و قوڵ و پتەوە.

بەداخەوە مەرگ مەودای بە کوڕی قارەمانی گەلەکەمان نەدا تا زیاتر خزمەت بە نەتەوەکەی بکات؛ ڕۆژی ١٨ی سەرماوەزی ساڵی ١٣٦٠، دوژمن بە هێزێکی زۆرەوە هێرشی بۆ سەر پێشمەرگەکانی لکی فەرزەندە دەست پێکرد، ئەوە دوایین فیداکاریی کەریم قازی بوو کە بەرپەرچی دوژمنی دایەوە و لەگەڵ هاوڕێیانیدا زەبرێکی کاریگەریان لە هێزی کۆنەپەرستی کۆماری ئیسلامی وەشاند، مخابن لە گەرماوگەرمی شەڕدا گوللەی هێزی دوژمن سینگی پڕ لە تاسەی کەریم قازیی پێکا و خوێنی لەگەڵ خوێنی ٣ هاوسەنگەری دیکەیدا تێکەڵ بوو و گیانیان پێشکەش بە بارەگای ئازادی و ڕزگارکردنی گەلە بەشخوراوەکەیان کرد.

هەڵگەڕانەوە، دوایین قۆناغی ناهومێدی

عەلی فەتحی

هەڵگەڕانەوەی لایەنگر و هاندەر و بوون بە ڕکابەر، پڕۆسەیەکی فرەڕەهەندە. ئەو دیاردەیە جیا لە وەرزش، لە سیاسەت و بازاڕکردنیشدا بەدی دەکرێت. کردەیەکی پێچەوانەیە، بە واتایەک پشتیوانیکردنی پێشوو جێی خۆی دەدات بە دوژمنایەتی. لێکەوتەش دەبێتە ناهومێدی یا ڕکابەرایەتیی چالاک. ئاڵوگۆڕێکە و بەستراوەتەوە بەوەی کە لە کام بواردا ئاماژەی پێ بکرێت. بۆ وێنە لە وەرزشدا زۆرجار ڕکابەریی تەندروست، دەگۆڕدرێت بۆ هاندەریی کوێرکوێرانە. لە جیهانی سیاسەتدا بەردەوام هەڵدەکەوێ ئەو گۆڕانە قووڵتر بێ و جەمسەرگیریی سیاسیی لێ بکەوێتەوە و دواجاریش بچێتە قۆناغی ناهومێدیی تەواو. هەڵدەکەوێ هەندێ کەڕەت خەیانەتیشی بەدوادا بێ. لایەنگر لە حاڵەتێکی ئەوتۆدا دەبێتە دژبەرێکی سەرسەخت، چونکە سەرکردە، سیاسەتمەدار یا حیزب و سازمان و ئەو براندەی پێشتر باوەڕی پێی هەبووە، بەپێچەوانەی ئایدۆلۆژیی ئەو جووڵاوەتەوە یا لە جێبەجێکردنی بەڵێنەکانی پێشوودا کەمتەرخەم بووە.

هەڵگەڕانەوە یا باشترە بڵێین گۆڕانی لایەنگریی بۆ دژبەریی، دیاردەیەکی باوی کۆمەڵایەتی – سیاسییە و زۆربەمان ئەو جێگۆڕکێیەمان لە زۆر بواردا بینیوە. بەپێی توێژینەوەکان، گرینگترین هۆکاریش بۆ ئەو ئاڵوگۆڕە، وەک پێشتر ئاماژەی پێکراوە، بێهیوابوونە. واتە، چیتر ئایدیاڵ لەگەڵ واقیعەت تەبا نابێ و ناگونجێت. کەسی لایەنگر سەرەتا وێنەیەکی تەواو ئایدیاڵی لە مێشکی خۆیدا خولْقاندووە و دواتر لەبەر زۆر هۆکار ئەو وێنەیە دەشێوێ. ئەویش سەرەتا لە لایەنگر دەبێتە ڕەخنەگر و دواتر ناڕازی و لە دواساتیشدا دژبەری تەواو. دەبێ ئەوەش بگوترێ کە زۆر کەڕەت، ئەگەر ئەو کەسانە لەلایەن ڕێبەران یان حیزب و گرووپەکانەوە سەرکۆنە دەکرێن و لەپەراوێز دەخرێن، ئیتر کەسەکەی پێشوو نامێنن و ڕێگای ڕکابەریی و ململانێ دەگرنە بەر. لەوەش خراپتر، چونکە ئەو ناڕازییانە ئەوجار لەلایەن کەسانی وەفادار بە ئایدیای پێشوو تۆمەتبار بە خائین و ئاژاوەگێڕیش دەکرێن، لە کۆتاییدا ئاکامێکی مەترسیداری لێ دەکەوێتەوە و ڕەنگە کەسەکە گیانیشی لەسەر دانێ.

هەندێ پێشتر لە باسەکەمدا، ئاماژەم بە بێهیوایی کرد وەکوو بنەمای ئاڵوگۆڕی فکری و دواجار هەڵگەڕانەوە. لێرەدا ئەو پرسیارە دێنمە گۆڕێ، ئەرێ ئەو دیاردەیە، واتە "هیوا" چییە کە بە خەوشداربوونی، مرۆڤ لە دۆخێکەوە دەگۆڕدرێت بۆ حاڵەتێکی تر؟ هیوا یا هومێد دیارییەکی بەوەجە و بە ڕیژنی خۆزگە و خەیاڵ پاراو دەبێت. قەدیمییەکان گوتوویانە کە هیوا دیاریی گوماناویی خوداکانە. لەبارەی هیوا و هومێد زۆر نووسراوە و گەلێک زانا لێی دواون. هیوا وەکوو هەست، لەوەتەی هەیە، نەک هەر مرۆڤەکان، بەڵکوو ئاژەڵ و زیندەوەریش ژیان و گیانی خۆیان فیدای ئەو کردووە. هومێد یا هیوا لە میتۆلۆژیی یۆنانی کۆندا سەرەتا لە گۆزەیەکدا دەدۆزرێتەوە. خوداوەند "دیا" ئەو گۆزەیەی بە یەکەم ژنی بەشەرییەت بەخشیوە. ئەو ژنە ناوی پاندۆرا بووە. خوداوەند دیا، داوای لە پاندۆرا کردووە زاری گۆزەکە نەکاتەوە. بەڵام، ژنە یەخسیری دەستی پەیجووریی، کاتێک زارکی گۆزە دەکاتەوە، گشت چارەڕەشی و نەهامەتییەکانی نێوی دەڕژێتە دەر و بەشەرییەت لەخۆیدا نووقم دەکا. پاندۆرا دەترسێ و هەوڵ دەدا زارکی گۆزە دابخاتەوە، بەڵام تازە بێفایدە دەبێ. ئەوەی نەدەبا کرابا، ئەو کردبووی. لەو نێوەدا، تەنیا یەک بابەت لەنێو گۆزەدا دەمێنێتەوە، ئەویش هومێد بووە. دەردەکەوێ کە خوداوەند دیا، واتە باوکی خوداوەندەکان، لەنێو ئەو گشتە نەهامەتی و چارەڕەشییەدا، هومێدیشی داناوە. ئەوەی جێی سەرسوڕمانە، ئەوەیە کە تەنیا هومێدە، نەڕژاوەتە دەر و لەنێو خەڵکدا بڵاو نەبووەتەوە. ڕەنگە دەرنەکەوتنی هومێد وێڕای نەهامەتییەکان حیکمەتێکی لەپشت بووبێ. وەکوو خولْقاندنی مەجالێک بۆ مرۆڤەکان کە بێجووڵە نەوەستن و هەوڵی دەرهێنانی ئەو بە یارمەتیوەرگرتن لە هزری خۆیان بدەن. هومێد کە هێندە باسی دەکرێت بەڕاست چی بووە؟ نیچە، فەیلەسوفی ئەڵمانی پێی وایە هومێد خراپترینی خراپەکانە، چونکە ناڕەحەتی و ئازاری مرۆڤ درێژماوەتر دەکا. ئەرەستوو هومێد وەکوو خەونێک لە کاتی وشیارییدا دەبینێ. هومێد ئەگەرچی دەتوانێ کاریگەریی ئەرێنی لەسەر ژیانی مرۆڤدا هەبێ، لە هەمان کاتدا دەتوانێ نەرێنیش بێ، بەتایبەت ئەو کاتەی هێزی بەسەر کار و پلانەکانی ئێمەدا بشکێ. ئەو دەتوانێ بەڕاحەتی تووشی بێکردەوەییمان بکا و ترسنۆک و خۆش باوەڕ بارمان بێنێ. بەهۆی ئەو، دەتوانین زۆر بە سادەیی سەیری تێپەڕبوونی ژیان بکەین، چاوەڕێی کەسێک یا خودایەک بین، بەڵکوو چارەنووسمان بگۆڕێ و خۆمان بە قەناعەت بگەیەنین کە دیاردەیەکی سەیر نییە ئەگەر کز و بێدەسەڵات، هۆگری هۆکاری دەرەکی بین. بۆیە، پەندێکی ئەڵمانی هەیە کە دەڵێ: بەهێزەکان ئیرادەیان هەیە و لاوازەکان هیوا و هومێد.

بابەتی هومێد و هەڵگەڕانەوە بۆیە بەلامەوە گرینگ بووە و هێناومەتە بەرباس، چونکە ئەمڕۆژانە بەهۆی ئاڵوگۆڕە خێراکانی ناوچەکەمان، دەرکەوتەکانی ئەو بەشێوەی جۆراوجۆر دەبینین. ڕەنگە زێدەڕۆییم نەکردبێ ئەگەر بڵێم کۆمەڵگەی ئێران بۆ بەیانی چەمکێکی ئەوتۆ، نموونەیەکی زۆر زەقە و ناتەباییەکان لەوێدا ڕوونتر دەبیندرێن. هەمووومان کەم و زۆر دەزانین کە نزیک بە نیو سەدە دەبێ لەلایەن ڕێبەران و هێزە سیاسییەکان و دامودەزگاکانی حکوومیی، دانیشتووانی ئەو کۆمەڵگەیە لەباری فکری و عەقیدەتییەوە بۆ لایەنگربوونێکی تۆخ یا بە واتایەکی تر بەندەیی و خولیگانبوون ئامادە دەکرێن. هەرچەشنە بڕیار و تێفکرینێک لەلایەن دەسەڵاتدارانی ئەو وڵاتەوە، بووەتە ئایەتی پیرۆز لەنێو لایەنگران یا باشترە بڵێم مریدەکانەوە. فەرمانڕەوایانی دەزگای حاکم هەر لە سەرەتاکانی سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێرانڕا، دژایەتییەکی ئامانجداریان دژی زۆربەی وڵاتان و بەتایبەت ئەمریکا و ئیسرائیل کردە سیاسەتی ڕۆژانەی خۆیان. بەرەبەرە باری فکری و مەکتەبییان بەو سیاسەتە دا بۆوەی چاکتر لە زەینی هۆگرانیاندا وەکوو ئایدۆلۆژی جێ بگرێت. چەند بەرەباب بەو گوتارە فرچک دران و دژایەتیکردنی ئەو دوو وڵاتە بۆ زۆربەی کاربەدەستان بووە بنەمای سەرکەوتن بە پێپلەکانی گەیشتن بە دەسەڵاتی پتردا. هەروەها نێوەنێوە وەک فەرهەنگی خۆپێناسەکردن و وەفاداریی تەواو بە نیزام جێی خۆی کردەوە.

ئەگەر ململانێ و نێوان ناخۆشیی دەیان ساڵەی ئێران و ئەمریکا لەولا دانێین. ئەگەر کاتژمێری گەورەی سەر گۆڕەپانی تاران کە تەمەنی فەوتانی ئیسرائیلی پیشان دەدات لەبەرچاو نەگرین. هەر بەوەندە قەناعەت بێنین کە شەوی ٩ی ڕەشەمەی ١٤٠٤، هێرشی ڕاستەوخۆ لەلایەن ئەمریکا و ئیسرائیل کرایە سەر ئێران، تا دەگاتە دووشەممە ٢٥ی جۆزەردانی ١٤٠٥، بۆمان دەردەکەوێ کە هیوا و هومێد چۆن لە نێوەڕۆکدا بەتاڵ دەبن و بێهیوایی جێگایان دەگرێتەوە. بێهیوایی وەک دەزانین لەبەر نەبوونی هومێد و باوەڕی بەتەواوەتی، کە دۆخێک دەتوانی بە مەیلی ئەو کەسە یا کەسانە بگۆڕدرێ، دروست دەبێ و خەمێکی کاتی نییە و هەستێکی قووڵ و درێژخایەنە. وەختێک مرۆڤ تووشی ئەو دیاردە نەرێنییە دەبێ، هەست بە گیرخواردن لە بازنەیەکی داخراودا دەکا کە هیچ ڕێگایەکی دەربازبوونی بۆ نییە. وەکوو فکریش کە زەین داگیر دەکا، ڕێگایەک بۆ هەڵهاتن لە دۆخەکە ناهێڵێتەوە. لە زۆربەی ئەو کاتانەدا ماندوویەتیی فکری و شەکەتیی جەستەیی و ئازاری ڕۆحی پاڵنەری بەهێز دەبن بۆ بێباکی و خولْقاندنی هەستی بێموبالاتی و ئیهمال و وازهێنان لە ئامانجی سەرەکی. ئەو مرۆڤەی تووشی پەتای بێهیوایی دەبێ، هەستێکی نەرێنیی سەرتاسەری مێشک و جەستەی دادەگرێت و هیوا و باوەڕی بەو بابەتگەلەی پێشوو کە لای ئەو پیرۆز بوونە، نامێنێ. ئەو کۆمەڵە مرۆڤە دواسات، هەستی لەخۆبێزارییان دەگاتە قۆناغێک کە هیچ هێڵێک سنووری نابێ و کوشتن و تیرۆر دیاردەیەکی زۆر ئاسایی دەبێ.

ئێمە لەسەرەوە وەکوو نموونە باسی شەڕ و ململانێی نێوان ئێران – ئەمریکا و ئیسرائیلمان کرد. لە چەند حەفتەی دوایی بەرلەوەی تەواوبوونی شەڕ، کۆمەڵێکی فرە لە خەڵک کە لایەنگری سەرسەخت یا باشترە بڵێم خولیگانی کۆماری ئیسلامیی ئێران بوون، بە شەو و بە ڕۆژ لەسەر شەقامەکان دروشمی لایەنگریی لە شەڕ و هێزەکانی حکوومەتییان دەدا. هاوتەریب لەگەڵ ئەو ململانێیە، دانوستانی نەیاران پێکەوە، دۆخەکەی گەیاندە قۆناغی ئاگربەس و ڕێککەوتن. سەرەتا، هەرکە هەواڵی پێکهاتن و واژۆی ڕێککەوتن بڵاوبووەوە، لایەنگریی ئەو جەماوەرەی سەر شەقام گۆڕدرا بۆ هەڵگەڕانەوەیەکی مەترسیدار و هومێدی پێشوو جێی خۆی دا بە بێهیوا بوون و ناهومێدی. ئەگەر تا دوو سێ ڕۆژ بەرلە دەرکەوتنی ڕاستییەکان، جەماوەر دروشمگەلێکی بە نێوەڕۆکی پشتیوانی لە دەسەڵاتدارانی خاوەن ڕۆڵ لە ڕەوتی ئاڵوگۆڕەکاندا بەردەوام دەگوتەوە. هەر ئەو جەماوەرە وەختێک دیتیان نێوەڕۆکی ڕێککەوتنەکە بەدڵی ئەوان نییە، هێدیهێدی دژایەتییان دەست پێکرد. سەرەتا دروشمی نەرم هاتنە گۆڕێ وەک ئەوەی کە هاواریان دەکرد: "لەگەڵ دوژمنی بەدکار ئاشتی ناکەین". زۆری نەخایاند، کە ئەو حەشیمەتە زیاتر لە بڕیاراتی دانیشتنەکان ئاگادار بوونەوە، هاواریان لێ هەستا: "قالیباف، عەراقچی، ئەی خوێنی ڕێبەرم چی؟". پاشان، هەر دوو ڕۆژ بەرلە ڕێککەوتنی کۆتایی، جەماوەری ناڕازیی سەر شەقام، ئەوجار تووڕەییەکی وەها دایگرتن کە سنوورەکانی هەڵگەڕانەوەیان تەواو تێپەڕاند و دروشمەکان لە قالبی ئاگادارکردنەوە هاتنە دەر و بوون بە هەڕەشە و کار گەیشتە ئەو جێگایەی کە هێزەکانی ئاسایشی شارەکان ناچار بە پەلاماردانی ناڕازییان بن. چونکە ئەوانە بە ڕق و کینەوە دەیانگوت: "مەرگ بۆ سازشکاری بێشەرەف" و "مەرگ بۆ عەراقچی سیخوڕ". بە واتایەک، توانیمان لە ماوەیەکی زەمەنیی کورتدا، ڕەوتی گۆڕانی ئایدیاڵ و هەڵوێست کە پشتی بە هیوا و هومێدەوە قایم بوو، ببینین چۆن پاڵی وەترس دا. لەوەش زەقتر، پشتیوانیی پێشوو چۆن خێرا بگۆڕدرێ بۆ دژایەتی. هیواش جێگۆڕکێ بکا لەگەڵ ناهومێدی. واتە هەڵگەڕانەوەیەکی ترسناک و هاندەر بۆ دوژمنایەتی. ئاکام، هێز و حکوومەت و مرۆڤگەلی سیاسی، هەرکات پڕۆسەیەکی سیاسی -کۆمەڵایەتییان دەست پێکرد، ناکرێ هەر تەنیا بەشی هومێد و سەرکەوتنی پڕۆسەکە وەبەرچاو بگرن، بەڵکوو پێویستە پشتی سکەکەش ببینن، چونکە ڕەنگە ناهومێدی و هەڵگەڕانەوەشی لێ بکەوێتەوە. ئەوەتا لە کۆی شەڕ و پێکدادانی چەند مانگی دوایی نێوان ئێران و ئەمریکا و ئیسرائیل، دیتمان ئاڵوگۆڕەکان بە کام ئاقاردا تێپەڕبوون و چۆن ئاکامێکیان لێکەوتەوە. قەناعەتم وەهایە هیچ هەڵگەڕانەوەیەک بەقەدەر هەڵگەڕانەوەی سیاسی مەترسیدار نییە و لە مێژوودا بە سەدان نموونە هەن و بوونەتە هۆی ڕژانی خوێنێکی زۆر.

***

ڕادیۆی "دەنگی کوردستان"؛
لە بنبەردی شاخەوە بۆ ناخی شار

عەلی لەیلاخ

هێشتاش بە بیستنی ناوی «ڕادیۆ کوردستان» یان بە بینینی هەر کام لە بێژەرە لە ژیاندا ماوەکانی ئەو ڕادیۆیە، خەیاڵ دەمباتەوە بۆ ئێوارە نارنجییەکانی پاییز؛ بۆ کاتێک کە کزەی سەرمای ئەو دیوی پەنجەرە و گیزەی کتری و چاییی سەر سۆبەی ژوورەکەم لە یەکێک لە قوتابخانەکانی ناوچەی لەیلاخ، هاودەمم بوون. ئەو دەمەی کە "سەربازموعللیم" بووم و تەنیا هاودەمی ئێواران و شەوگارە درێژەکانی پاییزم، ڕادیۆیەک و چەند کتێبێک بوون.

گوێگرتن لە ڕادیۆ لەو سەردەمەدا تەنیا ڕێگەچارەیەک بوو بۆ دەربازبوون لە دەنگوڕەنگی چەواشەکار و داسەپاوی کۆماری ئیسلامی و بۆ ئەوەی ڕیوایەتێک لە دەرەوەی ئەو ڕیوایەتانەی کۆماری ئیسلامی لە بزووتنەوەی کورد ببیستین. بەهۆی نەبوونی کەرەستەکانی ئەمڕۆیی (ماهوارە و ئینتەرنێت)، تەنیا ڕادیۆ ئەو دەرفەتەی دەڕەخساند کە جگە لە دەنگی زاڵی دەسەڵات، گوێ لە دەنگێکی دیکەش بگریت. هەر بۆیە خۆدی گوێگرتن لە ڕادیۆی دژبەرانی ڕێژیم، ئەگەر ماناکەی بە تەواوی «نا گوتن» بەو دەسەڵاتەش نەبووایە، بێگومان هەوڵێک بوو بۆ هەڵبژاردن و قوتاربوونی ئاگاهانە لە پروپاگەندەی دەسەڵاتداران. بۆیە سەرەڕای «پارازیت»ی بەهێز، کە بەشێکی بۆ لە شەڕی فرەچەشن و بەربڵاوی کۆماری ئیسلامی بە مەبەستی کپکردنی دەنگەکانی دیکە، کاتێک ڕادیۆت لە ئامێز دەگرت و بە سووڕانی وڵۆمەکەی لە نێوان دەیان و سەدان دەنگی جیاجیادا، یەکڕا هاوکات لەگەڵ شمشاڵەکەی «قالەمەڕە»ی نەمردا، نمەنمە دڵت دەگەشایەوە کە خۆیەتی؛ لەپڕ نرکەیەکی چیایی دەیگوت: "ئێرە دەنگی کوردستانی ئێرانە". ئادرەسەکە دیار بوو و "سەرنج بدەنە"کانیشی سەرەنجڕاکێش بوو.

ئینجا بە دوو قامک ئانتێنی سەر ڕادیۆمان توند دەگرت؛ وەک دەخیلبەستن و جۆرێک پاڕانەوە بوو کە ڕاوەستێ و بە تامەزرۆییەوە دەمانگوت:«قوربانیی تۆزی ڕێگەتم ئەی بادی خۆش‌مروور!» هەڵگری تۆزی ڕێگەیەکی دوور بوو کە پێمان دەگوت: شاخ! «لە دوورەوە هاتووم، بناسە دەنگم/ تۆزی غەریبی نیشتووە لە ڕەنگم». بەڵام سێحرێک لەو دەنگەدا بوو کە غەریب نەبوو، بەڵکوو هێندە ئاشنا بوو کە خشەخش و کرەکرِی پارازیت وەڕەزی نەدەکردیت و هەتا دەهات زیاتر گوێت شل دەکرد و دەبوویت بە گوێڕایەڵی دەنگی "پەیک"ێکی ئاشنا بە هەموو شاری "شارەزوور"ی شۆڕش و سەرهەڵدان.

ئەساسەن ڕادیۆ کوردییەکان، لە بەغدا و بەیروتەوە هەتا تاران و سنە و کرماشان، لە نواندنی کوردی و ڕەوشەنگەریی کوردیدا دەوریان هەبووە، بەڵام زیاتر هەوڵیان بۆ فۆلکلۆرکردنی کۆمەڵگەی کوردی بووە و بە لای بنەما سەرەکییەکانی "ماف" و ویستە "سیاسییەکان"دا نەچوون. هەرچەند زۆربەی شۆڕشەکانی کورد لە سەدەی بیستەمدا بڵاوکراوەی تایبەت بە خۆیان هەبووە، بەڵام حیزبی دێموکرات هەر لە بناغەوە لایەنی فەرهەنگی و میدیاییەکی بەرچاوی هەبووە بۆ گەیاندنی دەنگی خۆی. لەم نێوانەدا ڕادیۆ جێگە و پێگەی تایبەت بە خۆی هەیە.

کۆماری کوردستان، کە یەکەمین ئەزموونی دەوڵەتداریی مۆدێرنی تێدا تاقی کرایەوە، هەوڵی دا بۆ باسی خەونی خولقێنەرانی سوێندخواردووی کوردستان، واتە کۆمەڵەی "ژ.ک.اف"، هەتا دوورەدیمەنی یەکەم سەرۆککۆماری کوردستان و هەڤاڵانی، ڕادیۆ دابمەزرێنێت و لەوێدا بەرز و بەربڵاوتر "سروودی ئەی ڕەقیب" بە خوار و ژووری نیشتمان بگەیەنێت، کە بەداخەوە "تەمەن لە کورتی دەدا و بەو دیدار ڕانەگەیشت" و تەنیا ئەو دەنگە ماوەیەک لە بڵێندگۆکانی نێوشاری مەهابادا بیسترا.

نەبوونی ڕادیۆیەکی کوردیی دەروەست بوو وای کرد یاخیبوونی شەریفزادەکانی ساڵانی ٤٦ – ٤٧، کە بۆ یەکەمجار سامی ژاندارم و هەیمەنەی پادشایەتیی ئێرانیان شکاند، بەقەد دڵۆپەخوێنی ئەو پۆلە شەهیدە "بێناز و ناوازە"یە لە "جەنگەڵ"ی بێمافی و بێدادیدا، دەنگدانەوەی نەبێت.

پاش ڕووخانی پاشایەتی کە بە هۆی هەلومەرجی نوێوە گیانێکی تازە وەبەر حیزبی دێموکرات کەوتبوو، هەر زوو لە مەهاباد ئاگادار کرانەوە کە ڕادیۆیەکی کوردانە و شۆڕشگێڕانە بڵاو کراوەتەوە. ئەو ڕادیۆیە بەرانبەر بە دەزگای حکوومەتی ئینقلابی و پاوانخواز، کە بە فەرمانی خومەینی و بەکارهێنانی ئایەتی "أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ" خوێنی کوردی حەڵاڵ کردبوو، هەوڵی ڕاگەیاندنی ڕاستییەکان و هەقبێژیی خۆی بە شێوەی "بێسیمی و کەرەستەی کەمەوە" دەست پێ کرد و دیوارەکانی مزگەوتی "عەباس ئاغا" چاکیان لەبیر ماوە کە خەڵک بە هەستەوە سەیری ئیعلامەیەی کاتی وەشانی بەرنامەکانی ڕادیۆیان دەکرد.

لە ساڵی ١٣٥٩ی هەتاوی بە وردبینیی قاسملۆی ڕێبەر و بە هیممەتی دوکتور سادقی شەرەفکەندی و ماندووبوونی کۆمەڵێک پێشمەرگەی خۆنەویست و کادری دەروەستی ئەو حیزبە، بەفەرمیی ڕادیۆی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە بنبەردی سەنگەرەکان و خێوەت و چادرەکان دەنگی ڕاستەقینەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانی بڵاوکردەوە و لەو ساڵەوە تا کۆتاییەکانی ٩٠ی هەتاوی سەرەوەی بیست شوێنیان گۆڕیی بۆ ئەوەی ئەم دەنگە هەقبێژە بەردەوام بێ و، دانەخرێ. ئەگەر بمانهەوێ بە چاوی ئینسافەوە ئاوڕێک لە مێژووی ڕادیۆ کوردستان بدەینەوە ناتوانین ئاماژە بەم خاڵە گرینگانە نەدەین کە پێویستە ئەمڕۆکەش لە میدیاکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان ڕەچاو بکرێن.

– ڕوونی و درووستیی هەواڵ و ڕووداوەکان

حیزبی دێموکرات و ڕاگەیاندنەکەی لە سەروبەندی دەیەی ٦٠ کە قوناخێکی هەستیار بوو، سەرەڕای ئەوە پێویستی بووە بە بانگەشەی بەربڵاو وەکوو هەر حیزب و ڕێکخراوێکی دیکە، بەڵام ڕادیۆکەی و بەڕێوەبەرانی هەوڵیی سەرەکییان ئەوە بووە نێوانی خۆیان و خەڵکەکەیان بە شانتاژ و درۆ هەڵنەچنن و بە وردبینییەوە هەواڵەکان یا وردەکاریی ڕووداوەکانیان باس دەکرد. تەنانەت لە کاتی ڕاپۆرتی تایبەت بە عەمەلیات و تێکچوونی چەکدارانەی هێزی پێشمەرگە و سوپای هێرشبەرانی کۆماری ئیسلامی بەبێ شاردنەوەی خەسار و زیانەکان ئەوەی ڕووی دابوو ڕایدەگەیاند و دەگوترێ ببووە سەرچاوەی ڕاستییەکان بۆ کۆماری ئیسلامیش. چونکی دەیانزانی خۆیان هیچ "ڕاستییەک" بەبێ درۆ و کەتمان بڵاو ناکەنەوە. دەڵێن کاتی خۆیشی هیتلەر گوێگری هەمیشەیی ڕادیۆ "بی بی سی" بووە. چونکی دەیزانی دەزگای پروپاگاندای نازی درۆی زل دەکا. ئێستاشی لەگەڵ بێ مودیرییەتی هەواڵی تێرۆری سکرتێرە یەک لەدوای یەکەکانی ئەو حیزبە لە ڕادیۆی کوردستان جێی ستایشە کە ڕاستگۆیانە هەم بوو بە سەرچاوەی ئەو هەواڵە تاڵە و هەم بەڕاشکاوانە قامکی تاوانباریی بۆ لای کۆماری ئیسلامی ڕاداشت.

– بوێری لە دەربڕین و ڕێزنواندن لە "کەلام"

خاڵێکی بنەڕەتی کە لە ڕاگەیاندنی حیزبی دێموکراتدا کراوە بە پەیڕەو، ئەوەیە کە دەتوانین بە جورئەتەوە بڵێین؛ ئەم خاڵە لە ناخی ئەو حیزبە هەڵقوڵاوە و بریتییە لە ئەدەبیاتی پاراو و خاوێنیی ئەو حیزبە لە ڕاگەیاندنەکانیدا. لە بنەماکانی میدیادا دەڵێن: میدیا هاوکات کە دەبێ لە بەرانبەر کەموکوڕییەکان و ڕاستییەکاندا بوێریی باسکردن و لەقاودانی هەبێ، بەڵام ئەم بوێرییە نابێ پاڵ بداتە ئەدەبیاتی سووک و نزمی سەرشەقام؛ بەڵکوو دەبێت لەگەڵ ئەوەی دەنگی "شەقام"یش بێ، هەوڵ بدات ئەدەبیاتی دەربڕینی لە بێڕێزی و ڕووشاندنی هەستی تاک و کۆمەڵگە بەدوور بێت.

ڕادیۆکەی حیزبی دێموکرات کە لە ڕۆژە سەختەکاندا ڕۆژانە هەواڵی شەهیدبوون و بریندارابوونی ڕۆڵە تێکۆشەرەکانی ڕادەگەیاند و بە بوێرییەوە بەرانبەر بە ڕێژیمێکی بێکەرامەت و تاوانبار، ڕاستییەکانی دەدرکاند و هەڵەکانی ڕاست دەکردەوە، هیچکات ئەو ڕاشکاوییەی بە ئەدەبیاتی نەشیاو خەوشدار نەکرد. ئەمە جیا لەوەی بە گشتی میراتی "ڕەئیس جمهووری موحتەرەم»ەکەی کۆماری کوردستان بوو، تێبینی و پێداگریی قاسملوو و شەرەفکەندیشی لەسەر بوو؛ کە بریتی بوو لە: «ڕێزگرتن لە کەلام و، بوێری لە دەربڕین.

– ڕەنگاڵەیی بەرنامەکان

بە سەرنجدان بە ئارشیڤی بەرنامەکانی ئەو ڕادیۆیە ئەویش بەو ئیمکاناتی سەرەتایی و دۆخی ناجێگیر، جێی سەرنجە کە بەڕێوەبەران و پلاندارێژەرانی ئەو میدیایە تەنیا وەکوو سەکۆیەک نەیانڕوانیوە بۆ بانگەشە و دروشمی حیزبی! بەڵکوو نواڕینی ئەوان هەمان سیاسەتی دەوڵەتداریی حیزبی دێموکرات بووە. واتە ئامێزکردنەوە بۆ هەموو پێکهاتەکانی کۆمەڵگە. دەسپێکی بەرنامەکان بە چەند ئایەتێک لە قورئان، ڕێزگرتن لە زۆرینەی باوەڕمەندانی ئەو ئایینە بوو نەک تەفسیرکردنی بە مەبەستی سوڕەتی "ئەنفال" و دەست و لاق بڕین و تیرۆرپەروەریی ناوەندە ئایینییەکانی قوم و مەشهەد!

لە شرۆڤەی سیاسیی ڕۆژی شەممەوە هەتا هەینی کە "وڵامی نامەی گوێگرەکان" دەدرایەوە، کاتێک ناوی شار و گوندەکانی کوردستانت لە زاری ئەو ڕادیۆە دەبیست، هەستت دەکرد ئەوە "خوێندکاران"ی شەریفی "مەتەرێژی شەرەف" شەوقیان بە شەوەزەنگی چەوساوەیی بەخشیوە. لە دووشەممانەی دڵەڕاوکێی ڕێی دووری خەباتمان "دەنگی لاوان"ی شۆڕشگێڕ، کە "بەختیاری بۆ کۆمەڵ" ئاواتی هەرەبەرزیان بوو بڵاو دەبۆوە و "بە ڕەنگاڵەیی خەباتێکی بەردرێژ" کۆڵکەزێڕینە"ی جوانی کۆڵنەدانیان هەڵدەخست. پێنجشەممانە "کاروانی شەهیدان" دەگەیشت و وەبیری دەهێنایەنەوە کە باشترین پاداشتی گیانبازییان، درێژەدانی ڕێگایانە.

ڕادیۆی کوردستان ئەگەرچی بەرنامەکانی بە دوو زمانی کوردی و فارسی بوو، بەڵام جیا لە زارەکانی سۆرانی و کورمانجی، بۆ زاراوەکانی دیکەش ڕێگر نەبووە و بەدەر لەمەش ماوەیەک بە زمانی "ئازەری "پڕەنسیپە بەرزەکانی ئەو حیزبەی لە هەمبەر گەلانی دەراوسێی کوردستان بە چەشنی " ئارەزوومە هەر چی ئینسانە بە ئازادی بژی"یەکەی مامۆستا هیمن نواندووە. لە نێوەڕاستی دەیەی ٨٠ی هەتاوی ئەو دەنگە بەرز و بەڕێز و هەقبێژە، ڕەنگیشی پێزیاد کرا و لەژێر ڕووناکایی "تیشک"ە و، دواتر "کوردکاناڵ"، خەباتی بێوەچانی میدیایی خۆی بە دژی دەزگای سەرکوت و سانسۆری کۆماری ئیسامی لە ژێرناوی "دەنگوڕەنگی ڕۆژهەڵاتی کوردستان" درێژە پێ دا و ، بڕیاری داوە ئەم ئەمانەتە بگەێنێتەوە دەستی خەڵک ڕاستەقینەکەی خۆی.

هاوچارەنووسیی ڕادیۆی حیزبی دێموکرات، تەلەڤیزیۆنەکەشی قەت نەیتوانی لە کەشێکی ئارام کە پێویستیی سەرەکیی میدیا و میدیاکارانە وەشانی خۆی هەبێ. بەڵام بە فرەڕەنگییەوە بەدوور لە دروشمی هەندێک ڕاگەیاندن بەڵکوو بە کردەوە لەگەڵ خەم وخۆشییەکانی خەڵکی ڕۆژهەڵات مایەوە و، مایەی دڵخۆشییە کە "کوردکاناڵ" لەژێر درۆن و مووشەکباران ئێستاش بە هیوایەکی لە بنەهاتووە بۆ بنیاتنانی دوارۆژێکی گەشاوە و نەهێشتنی ستەم و چەوساوەیی "مارشی ئەی ڕەقیب" بڵاودەکاتەوە.

٢٧ی جۆزەردانی ساڵی ١٣٥٩ی هەتاوی، ڕۆژی دامەزرانی فەرمیی ڕادیۆ کوردستان هەم لە سەنگەری خەبات و هەم لە میدیای پیشەیی بە هەرماویی دەمێنێتەوە.

ویـــستگە

دووڕوویی سیاسی!

ئاسۆ مینبەری

گوتاری فەرمیی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە ڕێگەی میدیا و ناوەندە ئیدیۆلۆژییەکانییەوە، بەردەوام هەوڵ دەدات چەمکە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان بەپێی بەرژەوەندییە سیاسییەکانی خۆی و لە چوارچێوەی ئیدئۆلۆژییەکەی خۆیدا دابڕێژێتەوە. نموونەیەکی ئاشکرای ئەم چەواشەکارییە لێدوانەکانی ئەم دواییەی کاربەدەستان و بەناو پسپۆڕان و ئاکادێمیسییەنەکانی ڕێژیمە، کە تێیدا ژن وەک "فەرماندەی بەئاوەزی بەرەی ئابووریی بنەماڵە" پێناسە دەکرێت. ئەم تێڕوانینە، کە گوایە دەیەوێت پێگەی ژن بەرز بنرخێنێ، لە ڕاستیدا هەوڵێکی ڕوون بۆ شاردنەوەی قەیرانە پێکهاتەییەکان، گۆڕینی شوێنی تاوانبار و قوربانی و جێگیرکردنی سیاسەتی پەراوێزخستنی سیستماتیکی ژنان لە کایەی گشتی و بەتایبەت لە بازاڕی کاردایە.

ئەو گوتارەی کە "ئێقتسادی موقاومەتی" بە "قەناعەت" و "بەڕێوەبردنی نێوخۆیی"ی ژنان لەناو ماڵدا دەبەستێتەوە، لە بنەڕەتدا دەیەوێت شکست و کێشە ئابوورییەکانی دەسەڵات بخاتە ئەستۆی شێوازی بەکارهێنانی بنەماڵەکان.

لە ڕاستیدا لە کاتێکدا کە باس لە "فەرماندەیی ئابووریی ژنان" لە ماڵەوە دەکرێت، ئامارە فەرمییەکانی خودی ئێران نیشانی دەدەن کە ڕێژەی بەشداریی ئابووریی ژنان لە نزمترین ئاستی جیهانی واتە کەمتر لە ١٥ لەسەددایە.

کۆماری ئیسلامی لە ڕێگەی یاساکانەوە کە جیاکاریی ڕەگەزییان تێدا کراوە و بە سەپاندنی بەربەستی ڕەگەزی لە دامەزراندندا و پەرەدان بە گوتاری "دایکایەتی و هاوسەرێتی" وەک تاقە ئەرکی پیرۆزی ژن، بە شێوەیەکی سیستماتیک نیوەی هێزی کاری کۆمەڵگەی لە هێڵی بەرهەمهێنان و سەربەخۆیی دارایی دوور خستووەتەوە. ژنێک کە لە ڕووی یاسایی و پێکهاتەییەوە مافی چوونە ناو بازاڕ و بەڕێوەبردنی ئابووری لێ زەوت کرابێت، چۆن دەکرێت وەک "فەرماندەی ئابووری" ناوی لێ ببردرێت؟ لە ڕاستیدا ئەم شێوە پێناسەکردنە لەم حاڵەتەدا، تەنیا دابەزاندنی چەمکی بەڕێوەبردن بۆ ئاستی ڕێکخستنی تێچووەکانی ناوماڵ و ڕاهاتن لەگەڵ هەژاریدایە.

هاوکات لەگەڵ نەبوونی دەرفەتی یەکسان لە بازاڕی کاری نەریتی و فەرمیدا، لە ماوەی ساڵانی ڕابردوودا بەشێکی زۆر لە ژنانی ئێران و کوردستان ڕوویان لە بەستەرە دیجیتاڵییەکان و بازرگانیی ئۆنلاین، بەتایبەت لە ڕێگەی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانی وەک ئینستاگرامەوە کرد تاکوو بتوانن بەم شێوەیە بژێوی ژیانیان دابین بکەن و تا ڕادەیەک هەوڵی دەستەبەرکردنی سەربەخۆیی دارایی بۆ خۆیان بدەن . ئەم شێوازە لە کار کە زۆربەی کات بەبێ پاڵپشتیی دەوڵەت و بە تێکۆشانی تاکەکەسیی ژنان خۆی گرتبووەوە، بووە هیوایەک بۆ بازرگانییە بچووک و ناوخۆییەکان.

بەڵام سیاسەتی پچڕانی بەردەوامی ئینتێرنێت، فیلتەرینگی بەربڵاو و توندکردنەوەی گەمارۆ دیجیتاڵییەکان لەلایەن ڕێژیمەوە، گورزێکی کوشندەی لەم کەرەتە وەشاند. بەم بڕیارانە، کۆماری ئیسلامی تەنیا ئینتێرنێتی سنووردار نەکرد، بەڵکوو دەستی بۆ سەرچاوەی بژێوی هەزاران ژنی سەرپەرستی بنەماڵە و کچانی لاو برد کە دەکرا لە ڕیزی قوربانییانی سیستمی ئیداریی ڕەگەزپەرستانە جیا بکرێنەوە. لەم سۆنگەیەوە، بەکارهێنانی دەستەواژەی مۆدێرن و گرینگ بۆ پێگەی ئابووریی ژن لە کاتێکدا کە دەسەڵات خۆی گەورەترین بەربەستی سەر ڕێگای گەشەی ئابووریی ئەوانە، ئەوپەڕی دووڕوویی سیاسی نیشان دەدات.

کاتێک گوتاری فەرمی دەڵێت: سەربەرزی دەبێ لە قەناعەتدا بێت نەک لە ڕکابەری ماددیدا، ئامانج ئاساییکردنەوەی هەژاری و خۆدزینەوەیە لە بەرپرسیایەتییە. دەسەڵاتێک کە بەهۆی گەندەڵی پێکهاتەیی، سیاسەتی چەوتی نێودەوڵەتی و بەفیڕۆدانی سەروەت و سامانی گشتی، ناتوانێت سەرەتاییترین پێداویستییەکانی هاوڵاتییان دابین بکات، پەنا دەباتە بەر ئیدیۆلۆژیی "سادەژیان" و بەرپرسیایەتییەکە دەخاتە ئەستۆی ژنان.

ئەم گوتارەی کە ڕێژیم کاری لەسەر دەکات دەیەوێت دوو ئامانج بپێکێت:

یەکەم؛ چەواشەکردنی ڕای گشتی لە هۆکارە ڕاستەقینەکانی هەڵاوسان و دارمانی ئابووری کە گەندەڵی و بەڕێوەبردنی نادروستی دەسەڵاتە.

دووەم؛ زیندانیکردنەوەی ژن لە چوارچێوەی ماڵدا و لەژێر ناوی پیرۆزی و فەرماندەیی بۆ ئەوەی ڕێگری لە هاتنەدەری ئەوان وەک هێزێکی ڕەخنەگر و گۆڕانخواز لە کایەی سیاسی و کۆمەڵایەتیدا بکرێت.

سیاسەتی ئابووریی کۆماری ئیسلامی بەرامبەر بە ژنان، سیاسەتێکی دووفاقییە کە لەسەر بنەمای بێبەشکردنی ڕاستەقینە لە دەرەوە و ستایشی درۆیینە لە ناوەوە داڕێژراوە. پێناسەکردنی ژن وەک فەرماندەی ئابووریی بنەماڵە، تەنیا کڵاولەسەرنانێک بۆ شەرعیەتدان بە گۆشەگیرکردنی ئەوانە. ڕاستیی کۆمەڵگەی ئێران ئەوەیە کە ژنان نەک فەرماندەی ئابووری نین، بەڵکوو یەکەم قوربانیی سیاسەتە سەرکوتکارە ئابووری و دیجیتاڵییەکانی دەسەڵاتن. ڕزگاریی ئابووریی ژن لەم سیستمەدا بە هۆشیاری و قەناعەت بە هەژاری نایەتە دی، بەڵکوو پێویستی بە تێکشکاندنی ئەو پێکهاتە یاسایی و سیاسییە هەیە کە کار و ئامادەیی ژن وەک هەڕەشە بۆ سەر مانەوەی خۆی دەبینێت.

کورد و کوردستان لە دەقە ئاینییەکانی یارساندا

(بەشی دووهەم و کۆتایی؛ پاشخانی ئایینی لە کوردستان)

سارۆ خوسرەوی

خاڵێکی گرینگ لە پەیوەندی لەگەڵ گرینگیی یارسان بە دونیای کوردبوونەوە ئەوەیە کە پێڕەوانی ئایینی یاری بۆ پەیڤی دەقە ئاینییەکانی خۆیان لە زمانی کوردیی گۆرانی کەلکیان وەرگرتووە. لە هەر سەردەمێکی مێژوویدا، کۆی کەلامەکان بە زمانی کوردی نووسراون و کراون بە دەفتەر. کەلامەکانی دەورەی پردیوەر و پێش پردیوەر بە کەلامی سەرنجام یان دیوانەگەورە بەناوبانگن. ئەم کەلامانە گرینگرین کەلامەکانی ئایینی یارین. پایە و ڕێساکانی ئایینی یاری لە دەفتەری سەرنجامدا بە گۆرانی کۆن تۆمار کراون.

لەبارەی گۆرانی کە زمانی فەرمیی ئایینی یارییە، لە کەلامێکی دەورەی سەید فەرزیدا هاتووە کە دەڵێ:

لەوز عەرەبیمان گێڵانە دەوران
کەردمان کەلام وە لەوز گۆران

کوردیی گۆرانی کە بە دەستپێشخەری ئایینی یاری و یارسانییەکان برەوی پەیدا کردووە، دواجار بووتە زمانێکی خۆشەویست لای بەشێک لە شاعیرانی دیاری کوردستان، بەجۆرێک کە شاعری گەورە، خانای قوبادی شانازی بەم زمانەوە دەکات و دەڵێت:

ڕاستە مەواچان فارسی شەکەرەن
کوردی، جە فارسی بەڵ شیرینتەرەن
بە لەفز کوردی، کوردستان تەمام
پێش بوان مەحزور باقی والسلام

دژبەرانی بیروباوەڕی یارسانییەکان لە کوردستان

زۆر گرینگە بزانین یارسان بەدرێژایی مێژوو، کێشەی لەگەڵ چ جۆرە کوردێک هەبووە و لێی بەری بووە.

سەرهەڵدانی ئایینی یاری لە پردیوەر بە دژایەتی توندی مەلا و پیاوە ئاینییەکانی ناوچەکە بەرەوڕوو بووەتەوە. ئەوان ئایینی یارییان بە هەڕەشەیەک بۆ سەر ئایینی خۆیان زانیوە. بەتایبەتی لە سەردەمی پردیوەر، یارسانییەکان بەردەوام لەژێر فشاردا بوون بۆ ئەوەی ناچار بکرێن ئایینی خۆیان بگۆڕن و ئایینی ئیسلام قەبووڵ بکەن. یارسانییەکان بەهۆی فراوانبوونی هەژموونی ئیسلامییەکان، بۆ پاراستنی خۆیان و مانەوەی ئایینەکەیان کۆچیان کردووە بۆ ناوچە سەخت و شاخاوییەکانی هەورامان.

لەپاش سەرهەڵدانی سەفەوییەکان و گۆڕینی ئایین بۆ کەرەستەی سیاسی و دەسەڵاتخوازی، بواری دژایەتیی بیروباوەڕی ئیسلامی کە لەگەڵ بنەما فیکرییەکانی ئایینی یاری ناتەبا بووە، لە پردیوەری هەورامان پتر پەرەی سەندووە. هەر لەو سەردەمەدا بەشێکی بەرچاو لە کوردانی جاف، لەک، کەڵهوڕ و هەورامی کە پێشتر یارسانی بوون، لەژێر فشار، ئایینی خۆیان لە یارییەوە گۆڕیوە بۆ ئیسلام و دابەش بوون بەسەر دوو ئایینی سوننە و شیعەدا. لەو قۆناغە ئەستەم و چارەنووسسازەدا، یارسانییەکان لە نێو دڵی چیا سەرکەشەکانی هەورامان بە پێڕەوی لە سیاسەتی کرمات (سر مگو)، توانیان خۆیان و ئایینەکەیان لە فەوتان ڕزگار بکەن.

جێگای باسە، سەردەمی پردیوەر لە مێژووی یارساندا، ئەستەمترین و پڕمەترسیترین سەردەمە، لەبەر ئەوەی لەو قۆناغەدا حەقیقەتی ئایینی یاری و جەوهەری مرۆڤخودایی لە سوڵتان سەهاک ئاشکرا بووە. ئەو سەردەمە هاوکات بووە لەگەڵ دەسەڵاتی توندی ئایینی و سیاسیی فەرمانڕەوا و مەلا ئیسلامییەکان لە ناوچەکە. ئیسلامییەکان، باوەڕی یارسانیان بە کوفر لەقەڵەم داوە. بەتایبەت دژی باوەڕی مرۆڤخودایی یان دەرکەوتی جەوهەری خودا لە مرۆڤدا بوون.

کەواتە لەسەردەمی پردیوەر، یارسانییەکان لەنێوان بەرداشی موسڵمانی سوننە و شیعەدا بەرخۆدانیان کردووە بۆ مانەوە و زیندووڕاگرتنی ئایینی کوردان.

جێگای ئاماژەیە، لە دەورانی پردیوەر، زۆر لەو کوردانەی کە دواجار ڕێبازی یارسانیان هەڵبژاردووە، لەلایەن مەلای توندڕەوی کوردەوە هەڕەشەی کوشتنیان لێ کراوە.

ڕۆڵی گۆرانەکان لە دیرۆکی کوردان

لە ڕاستیدا گۆران وەک چەمکێکی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی لە مێژووی یارساندا پێناسە کراوە و لە ڕووی زمان و پێکهاتەی کۆمەڵایەتییەوە بەشێکە لە نەتەوەی کورد. کاتی خۆی بەشێک لە کوردانی موسەڵمان لە پردیوەری هەورامان دژایەتی گۆرانەکانیان دەکرد کە میراتگری ئایینی کوردان بوون.

گۆرانەکان بەشێکی گەورە و خاوەن ڕۆڵ بوون لە نەتەوەی کورد. ئەم پێکهاتەیە لەدوای لەناوچوونی دەسەڵاتی ساسانییەکان توانیویان زوانی گۆرانی بپارێزن و وەک زمانی فەرمی ئایینەکەیان کەلکی لێ وەرگرن. ڕۆژگارێک زۆربەی کوردەکان خۆیان بە پەیڕەوکاری گۆران زانیوە و فەرمانی گۆرانەکانیان جێبەجێ کردووە. بۆ نموونە: ئێڵ بەگی جاف دەڵێ:

من بە قەوڵ گۆران دەکەم
هەمووی بۆ سۆران دەکەم

هەروەها بۆ ئەوەی بزانین کورد و گۆران لەیەک جودا نین، سەرنجتان بۆ کەلامێکی عابدین جاف ڕادەکێشم، کاتێک تێکەڵ بە ئەڵقەی جەمی سوڵتان سەهاک و یارانی دەبێت، بەم جۆرە خۆی دەناسێنێت و دەڵێ:

بە من ئەیژن تۆ گۆرانی
کوردی و بۆ ئەم ڕەمە شوانی
چونکە هاتیە سەری ڕێمان
ئەوانتر وە کاروان جێ مان
ڕێگەی گۆران هەر بگر لە بەر
تا سەرکەوێ هەتاکو سەر
چونکە گۆران ڕێی ڕووژنە
ئەم ڕێ بۆ گشت پیا و ژنە

عابدین جاف، لەم کەلامەکەدا جەخت لەسەر گۆرانبوون و کوردبوونی خۆی لەیەک کاتدا دەکاتەوە و لەیەکیان جیا ناکاتەوە. پاشان دەڵێت، ڕێگای گۆران بگرە بەر، دیارە لێرە گۆران وەکوو ڕێبازێک پیشان دەدات، ئەو ڕێبازەش شتێک نییە جگە لە یارسان و ئایینی یاری. ئەمە ئەو ڕاستییەمان بۆ ڕوون دەکاتەوە کە لە دەورانی پردیوەر پێڕوانی ئایینی یاری بە گۆران ناوبانگیان ڕویشتووە و زمانەکەشیان شێوازی گۆرانی بووە کە ئەو کاتە ڕۆڵی زمانی فەرمی لە زۆربەی ناوچەکانی کوردستاندا گێڕاوە.

عابدین جاف لە کەلامێکی دیکەیدا، ئەوەمان بۆ ڕوون دەکاتەوە کە وشەی گۆران زۆرتر بۆ ئەو بەشە لە کوردان بەکار چووە کە پیرەوی ئایینی یاری بوون، بۆیە ڕوو لە سوڵتان دەکات و دەڵێ:

من ئەو کوردم، تۆ ئەو گۆران
مەیکە وە دەعوای ساتووران

عابدین کاتێ دەچێت بۆ چاوپێکەوتن لەگەڵ سوڵتان، چاوی بە کەسێک بەناوی شەریفە دەکەوێت کە لەوێ پاسەوانە و پێی دەڵێت، من کوردم، دەرگام بەڕوودا بکەوە، هاتووم سوڵتان سەهاک ببینم. شەریفە دەچێت و بە سوڵتان دەڵێت، کوردێک لە خوێنی خۆت هاتووە و دەیەوێ بتبینێت.

کاتێک عابدین چاوی بە سوڵتان دەکەوێت، پێی دەڵێت:

کوردی کۆتاهی....
ئازیز ئەز نیم لەم کوردی کۆتاهی
ئەز لەو کوردەی تۆم مێرد دەستگاهی
ئا منم ئەو کوردە ئا تۆ ئەو شاهی

واتە ئازیز، من لەو کوردە بچووک و ئاست نزمانە نیم، بەڵکوو لەو کورانەم کە سەر بە نیزام و دەزگای یارییم. من ئەو کوردەم کە تۆ واتە (سوڵتان) بە گەورە و شای خۆم دەزانم. سوڵتان سەهاک بەگەرمی و خۆشەویستییەوە دەچێتە پێشوازی عابدین جاف و دەفەرموێت:

شەریفە ئەو کوردە بە من میوانە و مەڕووینە
من ئەو کوردەم خۆش دەوێ ناوی عابدینە
ئەزیەت مەدە بەو، خۆشەویستی سوڵتانە
قاپی بۆ بکەوە بۆ بەر جەمی بێنە

ئەو کوردانەی کامانەن کە لەم سەردەمەدا دژایەتی یارسان دەکەن؟

ئەو کوردانە کە ئوممەتی ئیسلام لەسەرەوەی شوناسی کوردبوونەوە دەبینن و فەرهەنگ، زمانی کوردی و بۆنە فەرهەنگی و نەتەوەییەکانیان بۆ گرینگ نییە، لەگەڵ بیری کوردبوونی یارسان لەدژایەتی دان.

ئەم جۆرە لە کوردی ئیسلامی لە دەورانی پەردیوەر گەلێک جار ئازاری سوڵتان سەهاک و یارانی داون و ئێستاش نموونەیان لە کوردستان هەیە.

کەواتە یارسان چ وەک باوەڕی ئایینی و چ وەک کۆمەڵگەیەکی خاوەن مێژوو لە کوردستان، دژایەتی لەگەڵ کوردایەتی و نەتەوەی خۆی نەکردووە، بەڵام مافی ئەوەی هەیە لەگەڵ ئەو کوردە ئیسلامییانەی کە بوونی یارسان و ئێزیدی ڕەد دەکەنەوە و وەک مەلا توندئاژووەکانی دەورانی سوڵتان سەهاک، هەڵسوکەوتیان لەگەڵ دەکەن، خۆیان یەکلایی بکەنەوە.

پاشخانی ئایینی لە کوردستان

پێش هاتنی ئیسلام بۆ کوردستان، کوردەکان خاوەنی چەندین ئایین و بیروباوەڕی جیاواز بوون کە زۆربەیان ڕەگیان لە فەرهەنگ و مێژووی دێرینی ناوچەکەدا هەبووە. ئایینە سەرەکییەکان ئەمانەی خوارەوە بوون:

زەردەشتی

ئەم ئایینە یەکێک بوو لە باوترین ئایینەکان لە سەردەمی ئیمپراتۆریەتی ساسانیدا. زۆربەی مێژوونووسان ئاماژە بەوە دەکەن کە بەشێکی زۆری کوردەکان پەیڕەوی ئەم ئایینەیان دەکرد. هەتا ئێستاش چەندین پەرستگای ئاگری دێرین لە ناوچە جیاوازەکانی کوردستان وەک شوێنەوار ماونەتەوە.

یارسان و ئێزیدی

ئەم ئایینانە کە هەندێکجار بە "یەزدانیزم" یان ئایینی ڕەسەنی کوردی ناودەبرێن، پێش ئیسلام هەبوون. هەرچەندە لە سەدەکانی دواتردا هەندێک گۆڕانکارییان بەسەردا هاتووە، بەڵام بنەماکانیان دەگەڕێتەوە بۆ بیروباوەڕە دێرینەکانی میترا و سروشتپەرستی کە پێش ئایینی زەردەشتیش باو بوون.

زۆربەی کوردان، لە سەدەی حەوتەمی زایینیدا ڕوویان لە ئایینی ئیسلام کرد. لەو سەردەمەوە تا ئێستا دوو جۆر موسڵمان لە کوردستان هەن. یەکەمیان ئەوانەن کە ئیماندارن، باوەڕیان بە ئایینی ئیسلام هێناوە و وەک تێکڕای کۆمەڵە ناعەرەبەکان، بە (مەوالی) ناسراون. دووهەمیان جۆرە گرووپێکی توندئاژووی ئیسلامین کە ئێستا لە کوردستان بە سەلەفی و ئیسلامی سیاسی بەناوبانگن. زۆربەی کوردانی نیشتمانپەروەر و بەتایبەت دوو کۆمەڵگەی یارسان و ئێزیدی هەتا ئێستا کێشەیان لەگەڵ ئەو گرووپە ئیسلامییانەدا هەیە.

کاتی خۆی تەکیە و خانەقاکانی کوردستان کە ناوەندی تەسەوف و شوێنی کەسانی ئایینیی نیشتمانپەروەر بوون، ڕۆڵی گرینگ و گەورەیان هەبووە لە پەروەردی ڕۆحی و پاراستنی زمان و فەرهەنگی کوردی، بەڵام لەدوای سەرهەڵدانی سەلەفییەت لە کوردستان، گرووپە ئیسلامییەکان هەوڵ بۆ بە نەریتکردنی جۆرێک لە ئیسلامی سیاسی دەدەن کە دژ بە فەرهەنگ و شوناسی نەتەویی کوردانە.

بزووتنەوەی ئیسلامی لە هەر دەورانێک خاوەن دەسەڵاتی سیاسی و خەلافەتی ئیسلامی بووە، دژایەتی هەموو جۆرە بیری ئایینی و فەرهەنگی جیاوازی کردووە. خەلافەتی ئیسلامی لە دەستپێکی بڵاوبوونەوەی لە کوردستان، هەوڵی سڕینەوەی ئەو ئایینانەی داوە کە ڕیشەیان لە ئایینەکانی زاگرۆسدا هەبوو. ئێستاش هەندێک لە ڕەوتە ئیسلامییەکان لە کوردستان بە هەمان عەقڵیەتی کۆن، دژایەتی یارسان، ئێزیدی و فەرهەنگ و داوبەریتی هەزاران ساڵەی کوردان دەکەن.

کەمتەرخەمی توێژەران و مێژوونووسانی کورد لە مەڕ ناساندنی یارسان وەک بەشێکی گرینگ لە سیستەمی هزریی کوردان

بەپێی سەرچاوە مێژووییەکان و لێکۆڵینەوەکان، مێژووی پەیدابوونی گەلی کورد وەک نەتەوە، مێژوویەکی کۆن و ڕیشەدارە و دەگەڕێتەوە بۆ هەزاران ساڵ پێش زایین. کوردەکان نەتەوەیەکی ڕەسەنی ناوچەی کوردستان و چیاکانی زاگرۆس و تۆرۆسن. کوردەکان نەوەی گەلانی کۆنی نیشتەجێی زاگرۆس و میزۆپۆتامیان، وەک (گوتییەکان، لۆلۆبیەکان، میتانیەکان، کاردۆخەکان و مادەکان).

بەپێی سەرچاوە مێژوویی و ئەنترۆپۆلۆژییەکان، یارسانییەکان هەڵگری فەرهەنگی ڕەسەنی کوردین و بەشێکی دانەبڕاون لە پێکهاتەی کۆمەڵایەتیی نەتەوەی کورد، بەڵام زۆربەی مێژوونووسانی کورد کاتێک لە ڕووی کۆمەڵایەتی، سیاسی و فکرییەوە، باسیان لە چەمکی کوردبوون کردووە، کەمتر ئاوڕیان لە بزووتنەوە ئایینی و کۆمەڵایەتییەکانی زاگرۆس، (ئێزیدی، یارسان/ گۆڕان) داوەتەوە کە پارێزەری ڕاستەقینە فەرهەنگ و شارستانییەتی کوردان بوون.

فەرهەنگی بیرکردنەوەی توێژەرانی سیاسی و مێژوویی کورد، زۆرتر گرێدراوی دۆخێکی دیاریکراو بووە لە مێژووی ئیمارەتە کوردییەکان و بزووتنەوە سیاسییەکان سەد ساڵی ڕابردوو. بەشێکی بەرچاو لە گێڕانەوەکان لە چوارچێوەی ئوممەتی ئیسلامی و بە ڕوانگەی ئایینی، شوناسی کوردبوونیان پێناسە کردووە.

لە زۆربەی پەرتۆکە مێژووییەکانی کوردستاندا، ناوی یاری و یارسان بەرچاو ناکەوێت، هەربۆیە کەسێکی یارسانی لەم سەردەمەدا ناتوانێت خۆی لە نێو سەرچاوە مێژووییەکانی کوردستاندا بدۆزێتەوە. یان ئەگەر لە شوێنێک باسێک لە یارسان کراوە، زۆرتر بە (عەلیوڵلاهی و ئەهلی حەق) و بە شاخەیەک لە ئیسلام و شیعەی ڕێبازی دوازدە ئیمامی پێناسەیان کردووە.

یارسان ڕاستییەکە لە سیستەمی، کۆمەڵایەتی، باوەڕ و بیرکردنەوەی مرۆڤی کورد و لە ڕووی بیرکردنەوە و بۆچوونەوە، لە دەرەوەی ئوممەتی ئیسلامی و میرنشینی کوردی، خۆی لەسەر بنەمای فەرهەنگ و شارستانییەتی زاگرۆس و کوردستانی کەوناردا پێناسە کردووە و کاریگەریی ڕاستەوخۆی هەبووە لە بووژانەوە و پاراستنی بەها فەرهەنگی و مەعنەوییەکانی نەتەوەی کورد.

نووسەران و توێژەرانی کورد، بەدڵنیاییەوە ناتوانن باس لە سیستەمی هزری کورد لە مێژوودا بکەن، ئەگەر نەتوان یارسان وەک بەشێکی گرینگ لە میراتی فکری و فەرهەنگی و دیرۆکیی کوردان تاوتوێ بکەن و لەو سۆنگەیەوە کوردبوونی خۆیان پێناسە بکەن.

لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا، یاری و یارسان دەربازی قۆناغێکی گرینگ لە خۆناسین و خۆناساندن بووە و بەشێکی زۆر لە کوردپەروەران لە کوردستان، یارسان بە بەشێک لە میراتی فەرهەنگی، ماددی و مەعنەوی خۆیان دەزانن. ئەگەر وا بێت، گۆڕانکارییەکی باش لە تێڕوانینی مرۆڤی کورد بۆ یارسان دروست بووە و ئەم گۆڕانکارییە دەتوانێت ببێتە هۆی وەرچەرخانێکی گرینگ لە مەسەلەی خۆناسینی کوردان.

ئەنجام:

یارسان بەهۆی فەلسەفەی (دووناودوون)، کە بەواتای یەکگرتوویی ڕۆحەکانە، لە دوون و قۆناغە جیاوازەکاندا، خۆی لە چوارچێوەی هیچ نەتەوە و نژادێکی تایبەتدا پێناسە ناکات. واتە لە مەسەلەی دوونادووندا ڕەگەز و نەتەوەی تایبەت جێی مشتومڕ نین، بەڵکوو کۆی بوونەوەرەکان لەبەرچاو دەگیرێن، بەڵام لە دونیای ڕاستی و لە ڕەوتی مێژووی مرۆڤایەتی و بارودۆخی کۆمەڵایەتیدا، یارسان هزری کوردبوونە.

کەلامەکانی ئایینی یاری، گەواهی بۆ بنەچە و ڕەچەڵەکی یارسان دەدەن، وەک یەکێک لە کۆمەڵگە گرینگەکانی زاگرۆسی دوێنی و کوردستانی ئەوڕۆ. هەر تێڕوانینێک کە نکۆڵی لە کوردبوونی کۆمەڵگەی یارسان بکات، ئەوە لەژێر پەردەی ئایدۆلۆژیای سیاسیدا، هەوڵی سەپاندنی دابڕانێکی هۆشیارانە دەدات و دەیەوێ یارسان لە شوناسی ڕاستەقینەی خۆی دوور بخاتەوە. پێناسەکردنی یارسان لە دەرەوەی نەتەوەی کورد، وەک ئەوە وایە ناونیشانی کۆمەڵگەیەک بدەی، بەڵام لە نەخشەی دونیادا نەبێت.

کوردستان، داهاتووی ئێران و هاوکێشەکانی دەسەڵات

✍ هەوراز کاویان

گۆڕانکارییەکانی ئەم دواییەی ئێران و ناوچەکە، جارێکیتر پرسیارێکی کۆن و مێژوویی هێناوەتەوە ناوەندی گەنگەشە و باسەکان؛ ئایا گۆڕانکاریی سیاسی لە ئێراندا، بەبێ بوونی هێزێکی کۆمەڵایەتیی ڕێکخراو لە نێوخۆ و بەبێ دەوری جیددیی هێزەکانی پەراوێز، سەرکەوتوو دەبێت؟ وڵامەکە هاسان نییە؛ بەڵام یەک خاڵ ڕوونە؛ گوشاری دەرەکی، هێرشی ئاسمانی، گەمارۆ، ئۆپەراسیۆنی هەواڵگری یان شەڕی دەروونی دەتوانن حکوومەتێک لاواز بکات بەڵام بە تەنیا ناتوانن سیستەمێکی سیاسیی نوێ بونیاد بنێن. گۆڕانکاریی بەردەوام و سەقامگیر کاتێک ڕوو دەدات کە فشاری دەرەکی لەگەڵ درزی نێوخۆیی، بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی، ڕێکخستنی سیاسی، شەرعییەتی کۆمەڵگە و بەدیلێکی جێی متمانەدا گرێ دەدرێتەوە. ڕێک لەم خاڵەوەیە کە گرنگیی کوردستان دەردەکەوێت.

کورد لە ئێراندا نە دیاردەیەکی کاتییە، نە هێزێکی پەراوێزخراوە و نە کەرەستەیەکیشە بۆ قەیرانێکی ژیئۆپۆلیتیکی. پرسی کوردستان ڕەگی لە مێژوویەکی دوورودرێـژی نکۆڵیکردنی کولتووری، سەرکوتی سیاسی و سێدارە، جیاکاریی و هەڵاواردنی زمانی، بە ئەمنیکردنی جوگرافیا و بێبەشکردنی ئابووریدا هەیە. خەباتی گەلی کورد لەپێناو مافە سیاسی، زمانـی، کولـتووری، بەڕێوەبـردنـی نـەتـەوەیـی و ناوچەیی، دادپـەروەریـی کۆمەڵایەتی و کەرامەتی مرۆیی، داواکارییەکی کاتی و قۆناغی نییە، بەڵکوو بەشێکە لـە یـادەوەریـی مێژوویی ئـەو نـەتـەوەیە. لە کۆماری کوردستانەوە هەتا خەباتی مەدەنی، چەکداری، کولتووری و کۆمەڵایەتیی دەیەکانی دواتر، کوردستانی وەک یەکێک لە مکوڕترین و جێگیرترین چەقەکانی بەرگریکردن لە دژی ناوەندگەرایی داپڵۆسێنەری حکومەتەکان لە جوگرافیای ئێراندا پێناسە کردووە. کەچی لەگەڵ ئەوەشدا، گێڕانەوەی فەرمیی حکوومەتەکان و بەشێک لە ئۆپۆزیسیۆنی ناوەندگەرا بەردەوام ئەوە بووە کە پرسی نەتەوەیی کورد تەنیا لە چەمکی "جیاخوازی"دا کورت بکەنەوە. ئەم کورتکردنەوەیە، لە یەک کاتدا هەم نارەوشتییە و هەمژی نازانستی.

زۆربەی هێزە سیاسییەکانی کورد، لە ئەساسنامە و هەڵوێستە فەرمییەکانیاندا، باسیان لە دیموکراسی، عەلمانییەت (سێکۆلاریزم)، فیدراڵیزم، خۆبەڕێوەبەری، مافە نەتەوەییەکان و ئێرانێکی فرەنەتەوە کردووەتەوە. تەنانەت لەو شوێنانەشدا کە باسی مافی دیاریکردنی چارەنووس کراوە، ئەم مافە مەرج نییە تەنیا بە واتای جیابوونەوەی دەستبەجێ یان پڕۆژەی سەربەخۆیی لێکبدرابێت، بەڵکوو پێش هەر شتێک بە واتای ڕەتکردنەوەی باڵادەستی و نکۆڵیکردن و مافی گەلە بۆ بەشداریکردن لە دیاریکردنی داهاتووی سیاسیی خۆی. کەواتە، هەر شیکردنەوەیەک کە داواکاریی کورد تەنیا بۆ "مەترسی لەسەر یەکپارچەیی خاک" دابەزێنێت، لە ڕاستیدا یان لە تێگەیشتنی پرسەکە دەستەوستانە یان بە ئەنقەست و لەڕووی غەرزەوە ئەو لێکدانەوەیە دەکات.

پرسیارێکی گرنگی تر ئەوەیە کە، ئایا ئەمریکا و ئیسرائیل دەتوانن بەبێ هێزی زەمینی لە نێوخۆی ئێران، حکومەت ناچار بەخۆبەدەستەوەدان یان گۆڕانکاری بکەن؟ لە ڕوانگەی ستراتیژییەوە، هێزی ئاسمانی و فشاری دەرەکی دەتوانن ژێرخانی نیزامی، فەرماندەیی، ئابووری و ورەی حکومەتێک دابڕزێنن؛ بەڵام گۆڕینی ڕێژیم، تەنیا بە ئۆپەراسیۆنێکی نیزامییەوە بەند نییە. حکومەتەکان ئەوکاتە دەڕوخێن کە توانای سەرکوتکردن، کۆنترۆڵکردنی شەقام، شەرعییەتی ئایدۆلۆژی و ترسی گشتی لە یەک کاتدا لەدەست بدەن؛ ئەوەی ئەمڕۆ لە ئێران و لە ژێر سێبەری دەسەڵاتی ڕێژیمی ئیسلامیدا خەریکە دەردەکەوێت. لە دۆخێکی وەهادا، هێزی زەمینی بە واتای نەریتییەکەی تەنیا سپایەکی دەرەکی نییە، بەڵکوو کۆمەڵگەی ڕێکخراو، ئەو ناوچانەی خاوەنی تۆڕی سیاسین، هێزە مەدەنییەکان، مانگرتنەکان، ئەنجومەنە خۆجێییەکان و ئۆپۆزسیۆنی ڕاستەقینەی نێوخۆی وڵاتیش، بە جۆرێک لە جۆرەکان بە زەمینەیەکی سیاسی و گونجاو دادەنرێن. بەبێ ئەم زەمینە سیاسییە، شەڕ لە ئاسمانەوە ڕەنگە حکومەت بریندار بکات، بەڵام مەرج نییە بیگۆڕێت یان تێکی بشکێنێت.

لەنێو ئـەم هـاوکێشـەیـەدا، کوردسـتـان بـەهۆی پاشخانی سیاسی و مێژوویی خۆیەوە گرنگییەکی دوو هێندەی هەیە. کوردستان هەم جوگرافیایەکی سنووریی هەیە، هەم یادەوەریی بەرگریکردن، هەم کۆمەڵگەیەکی سیاسیی زیندوو و فرەڕەنگ، هەم ئەزموونی ڕێکخراوەیی و لە هەمان کاتدا پەیوەندیی بەربڵاوی بەدەر لە سنوورەکانیش هەیە. هەر لەبەر ئەمەیە کە لە قەیرانە گەورەکانی ئێراندا، ناوی کورد و بزووتنەوەکەی دووبارە و چەندبارە دەبیسترێ و حیسابی لەسەر دەکرێت. هەر هێزێکی ژیر کە بیر لە داهاتووی ئێران بکاتەوە دەزانێت بەبێ چارەسەرکردنی پرسی کورد، هیچ دیموکراسییەکی بەردەوام لە ئێراندا نایەتە کایەوە. ئێرانی داهاتوو یان دەبێ فرەیی نەتەوەیی، زمانی، کولتووری و ناوچەیی خۆی قبووڵ بکات، یان جارێکی تر دەکەوێتەوە ناو خولی بەرهەمهێنانەوەی ناوەندگەرایی، سەرکوت، سێدارە، کۆمەڵکوژی و قەیرانەوە. بەڵام ئەم گرنگییە، مەترسییەکی گەورەشی لەپشتە، کە ئەویش مەترسیی بەکارهێنان وەک کەرەستە و سەردێڕە، مێژووی کورد لە ناوچەکە و، لە سەد ساڵی ڕابردوودا پڕە لە بەڵێنی گەورە و پەیمانشکێنی و خیانەت. زلهێزە دەرەکییەکان بە گشتی هەتا ئەو کاتە پێویستیان بە کوردە کە کوردستان بەشێک بێت لە هاوکێشەی فشار خستنە سەر دوژمنەکانیان. کاتێک ڕێککەوتنێکی گەورەتر لەگەڵ دەوڵەتانی ناوچەکە یان لەسەر بنەمای بەرژەوەندییەکانی وزە و ئەمنییەت بێتە ئاراوە، ئەوە ڕەنگە کوردەکان دووبارە بە تەنیا جێ بهێڵرێن. بۆیە، هەر جۆرە پەیوەندییەک لەگەڵ هێزە دەرەکییەکاندا دەبێت شەفاف، مەرجدار، سیاسی و لەسەر بنەمای گەرەنتی بێت، نەک لەسەر بنەمای سۆزداری، بەڵێنی زارەکی یان هاندانی کاتیی سیاسییەکان.

لە ڕۆژانـی ڕابـردوودا، گەنگەشە لەسەر وەرگرتن یان وەرنەگرتنی چەک لەلایەن هێزە کوردییەکانەوە هاتووەتە ئـاراوە. بابەتێکی لەم شێوەیە ئەگەر بەبێ بەڵگەی ڕوون بگوترێت، زیـاتـر خـزمـەت بـە شـەڕی دەروونـی دەکات نەک ڕاستییەکان. ئەوەی لە ڕووی سیاسییەوە گرنگترە ئەوەیە کە نابێت کورد ڕێگە بدات کەسانی تر گێڕانەوە لەسەر ڕۆڵی ئەوان دروست بکەن. ئەگەر چەک وەرنەگیراوە، دەبێت بە ڕوونی هەڵوێست هەبێ و بگوترێت. ئەگەر پێشنیارێکیش کراوە، دەبێت ڕوون بکرێتەوە کە لـە بـەرامـبـەر چ گەرەنتییەکی سیاسی، چ جۆرە پاڵپشتییەکی نێودەوڵەتی، چ پلانێک بۆ پاراستنی خەڵک، و چ ئاسۆیەکی گەش بۆ داهاتووی ئێران بووە؟ بۆ هەموو عەقڵێکی سەلیم پێویستە بزانێت کە کوردستان نابێتە ڕێڕەوی گواستنەوەی چەک بۆ کەسانی تر، یان نابێتە مەیدانی تاقیکردنەوەی پڕۆژە دەرەکییەکان. خەباتێک کە پشتگیریی سیاسی، کۆدەنگیی گەلی و ئاسۆیەکی ڕوونی نەبێت، دەتوانێت تێچوویەکی قورس بەسەر خەڵکی سڤیلدا لە جوگرافیای کوردستاندا بسەپێنێت.

لە لایەکی ترەوە، لەم قۆناغەدا پێویستە ئۆپۆزسیۆنی غـەیـرە کوردیش بخرێتە ژێـر ڕەخـنـە و پرسیاری جیددییەوە؛ ئەو پرسیارەی کە هەمیشە بە جۆرێک لە جۆرەکان لێی ڕاکردووە یان لە کاتی گونجاودا سەرکوتی کردووە. بەشێک لە ئۆپۆزیسیۆنی ناوەندگەرا لە کاتە هەستیارەکاندا لەبری قبووڵکردنی پرسی نەتەوەکان و مافی یەکسان، لە وێژمانی سیاسی حکومەتی ناوەندی نزیک بووەتەوە و داواکارییەکانی کورد، بەلوچ، عەرەب، تورک، تورکمان و نەتەوە و پێکهاتەکانی تری ئێرانی بە دەسـتـەواژەی وەک "دابـەشـبـوون"، "مەترسی" یان "نائارامی" وەسف کردووە. ئەم تاقمانە ئەگەرچی خۆیان بە دژبەری ڕێژیم دەناسینن، بەڵام لە کردەوەدا پارێزەر و هەڵگری هەمان ئەو لۆژیکە سیاسییەن کە کۆماری ئیسلامیش لە نیو سەدەی ڕابردوودا پشتی پێ بەستووە و سوودی لێ بینیوە؛ واتـە چڕکردنەوەی دەسـەڵات، نکۆڵیکردن لە فرەیی و ترس لە دیموکراسیی ناوچەیی. ڕوخاندنی ڕێژیم تەنیا گۆڕینی ناوی دەسەڵاتداران نییە، بەڵکوو ڕوخاندنی ڕاستەقینە واتە تێپەڕین لە پێکهاتەی سەرکوت، جیاکاری و ناوەندگەراییە. بۆیە پرسیارەکە ئـەوە نییە ئایا ئۆپۆزسیۆنی ناوەندگەرا بە جۆرێک لە جۆرەکان "ئەستوونی پێنجەم" یان هاوبیروڕای حکومەتی ناوەندییە یان نا، بەڵکوو پرسیارە جەوهەری و وردترەکە ئەوەیە کە کام بەش لە ئۆپۆزیسیۆن لە ڕاستیدا ئامادەیە دان بە مافە نەتەوەیی و سیاسییەکانی کورددا بنێ؟ کام هێز ئامادەیە بەرگری لە فیدراڵیزم، نامەرکەزییەت، خوێندن بە زمانی دایک، بەڕێوەبردنی نەتەوەیی و ناوچەیی، دادپەروەریی ئابووری و گەرەنتی دەستووری بۆ هەموو پێکهاتە و ڕەوتەکانی ناو ئێران بکات؟ لە بەرامبەردا کام هێز تەنیا و تەنیا خوازیاری گۆڕینی ئـاڵا و ڕوخـسـاری دەسـەڵاتـە، بەبێ ئـەوەی پێکهاتەی باڵادەستی بگۆڕێت؟ سنووری نێوان ڕوخێنەری ڕاستەقینە و بەرهەمهێنەرەوەی سیستمی پێشوو، ڕێک لە وڵامدانـەوەی ئەم پرسیارانەدا ڕوون دەبێتەوە.

لەو ساتەوەختە هەستیارەدا، پێویستە کورد لە یەک کاتدا چەند بنەمایەک بپارێزێت:

یـەکـەم: یەکڕیزیی سیاسیی پێویستییەکی حەتمییە. جیاوازیی حیزبی شتێکی سروشتییە، بەڵام لە کاتی قەیرانە مێژووییەکاندا، پەرتەوازە بوون دەبێتە کارەسات.

دووەم: داواکاریی کورد پێویستە بە زمانێکی یاسایی، سیاسی و نێودەوڵەتی دەربڕدرێت؛ وەک مافی دیاریکردنی چارەنووس، فیدراڵیزم، گەرەنتیی زمان و کولتوور، بەشداریی یەکسان، ئاسایشی خـەڵکی سڤیل و دادپـەروەریـی ناوچەیی.

سـێـیـەم: پـێـویـسـتـە کــورد لــەگــەڵ هـێـزە دیموکراتەکانی تر، نەتەوەکان و بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکانی ئێراندا هاوپەیمانی بکات، بەڵام لە هیچ هاوپەیمانییەکیاندا نابێت داواکارییەکانی خۆی بسڕێتەوە یان کاڵی بکاتەوە.

چـوارەم: هـەر جۆرە چوونە نێو هاوکێشە ئەمنییەتییە دەرەکییەکانەوە دەبێت تەنیا بە گەرەنتییەکی ڕوون، پاڵپشتیی سیاسیی ئاشکرا، ڕێـوشـوێـنی پـاراسـتـنی خـەڵـک و کۆدەنگیی نێوخۆیی ئەنجام بدرێت.

لە بەرامبەردا، نابێت کورد بکەوێتە داوی چەند هەڵەیەکەوە؛ نابێت ببێتە هێزی بریکار (نیابەتی) هیچ هێز و زلهێزێک. نابێت بەبێ ئاسۆیەکی سیاسیی ڕوون بچێتە شەڕێکەوە کە کۆتاییەکەی لە دەستی خۆیدا نییە. نابێت ڕێگە بدات پرسی کوردستان بۆ پرسی چەک و سنوور کورت بکرێتەوە. نابێت متمانە بە ئۆپۆزسیۆنێک بکات کە لە زماندا دیموکراتە بەڵام لە پرسی نەتەوەکاندا هەمان لۆژیکی حکومەتی ناوەندی بەرهەم دەهێنێتەوە. هەروەها نابێت ئەوەش لەبیر بکات کە شەرعییەتی خەباتی کوردستان لە خـەڵـک، مـێـژوو، دادپــەروەری و ڕەوایـی داواکارییەکانیەوە سەرچاوە دەگرێت، نەک لە ڕەزامەندیی کاتیی هێزە دەرەکییەکان. ئەمڕۆ ئەگە کـورد لە نـاوەنـدی باسەکاندایە، لەبەر ئەوەیە کە داهاتووی ئێران بەبێ کوردستان وێنا ناکرێت. نە گەلانی ئێران دەتوانن بگەنە دیموکراسییەکی ڕاستەقینە ئەگەر پرسی کورد و نەتەوەکانی تـر پشتگوێ بـخـەن، نـە هێزە دەرەکییەکانیش دەتوانن لەسەر خاکی ئێران هاوکێشەیەکی بەردەوام دروست بکەن ئەگەر کۆمەڵگە ڕێکخراو و ڕەسەنەکان تەنیا وەک کەرەستەیەک بۆ فشار سەیر بکەن.

کوردستان چیتر پەراوێز نییە، بەڵکوو یەکێکە لە تاقیکردنەوە سەرەکییەکانی داهاتووی ئێران. هەر هێزێک نکۆڵی لە مافەکانی گەلی کورد بکات، تەنانەت ئەگەر ناوی خۆشی بنێت ئازادیخواز، هێشتا لە لۆژیکی ستەمکاری تێنەپەڕیوە و پاشماوەی سیاسەتی کۆماری ئیسلامی ئێرانە. لە کۆتاییدا، ئەگەر بڕیار بێت ئێرانی داهاتوو دیموکرات، دادپەروەر و بەردەوام بێت، دەبێت لەم خاڵەوە و لەمڕۆوە دەست پێبکات؛ واتە بە فەرمی ناسینی کەرامەت، زمان، مێژوو، مافی سیاسی و ئـیـرادەی گەلی کوردسـتـان. بەبێ قبووڵکردنی ئەم بنەما ڕوون و ئاشکرایانە، هەر گۆڕانکارییەکی سیاسی لە جوگرافیای ئێران، تەنیا جێگۆڕکێی دەسـەڵات دەبێت و کورد کە ئەمڕۆ خۆی کلیلدار و پێشەنگی بەرگرییە، بێ گومان لە داهاتووشدا هەر کوردستان دەبێتە ناونیشان و ڕووگـەی ئـازادی و کەرامەتی مرۆیی و هەتا بەدیهاتنی ئازادیش بەرگری بـەردەوام دەبێت و بەردخودان دەبێتە مانای ژیان.

دارسمە
دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

پارەکە زۆر باشتر بوو

ئەم زمانەی ئێمە شتێکی سەیر و سەمەرەیە؛ پڕە لە تەڵەی بچووک و گەورە. بۆ سەلماندنی ئەمەش، تەنیا سەیری ڕستەی سەردێڕی ئەم بابەتە بکەن. کاتێک خوێنەر چاوی بەم سەردێڕە کورت و ماناشێوێنە دەکەوێت، بێگومان سەری سووڕ دەمێنێت و لەبەر خۆیەوە وەک من، دەڵێت: "تۆ بڵێی کام نووسەری ناشارەزا و تازەکار ئەم سەردێڕەی نووسیبێت؟"

لـە سـەردەمـی تـەکـنـۆلـۆژیـا و پـێـشـکـەوتـن و خـێـرابـوونـی سەیروسەمەرەی هەموو شتێکدا، چۆن نووسەرێک ئەو مافەی بە خۆی داوە سەردێڕێکی وا مەتەڵئاسا بنووسێت و کاتی زێڕینی خوێنەری پێ بگرێت؟ لەم سەردەمەدا ئەگەر بزانن خوێنەران چەندە سەرقاڵن و کاتیان چەندە تەنگە، هەرگیز ڕێگە نادەن هیچ کەسێک ڕستەیەکی وا سەیر و سەمەرە و بێمانا بنووسێت.

بۆ بەرچاوڕوونیی زیاتر سەبارەت بە سەرقاڵبوونی خوێنەرانی ئەمڕۆ، باش بزانن خوێنەرانی بەڕێز ئەوەندە کاتیان کەمە، نەک هەر ستوونە پاشکۆکانی ڕۆژنامە ناخوێننەوە، بگرە ئەگەر ڕۆژنامەیەک لە نیوەڕاستەوە بکەیت بە دوو بەشەوە، خوێنەری سەرقاڵ تەنانەت ناتوانێت نیوەی یەکەمیشی بخوێنێتەوە! ئەمەش ڕاستییەکە دەبێت هەموو لایەک بیزانن و پێویست بە شیکردنەوەش ناکات کە نیوەی یەکەمی ڕۆژنامە، لە نیوەی دووەمی زۆر گرنگترە. چونکە هەر لەو نیوەی یەکەمەدایە وتار و شیکاریی سەرکردە و سەرۆک و ڕێبەرانی سیاسی و، مامۆستایانی زانکۆ و چاودێرانی چاوکراوەی سیاسەتزان بڵاو دەکرێنەوە. بەڵام کوا کات؟ خوێنەری ئێمە ئەوەندە سەرقاڵە هەر مەپرسە! هەر لەبەر ئەم سەرقاڵییەشە کاتی نییە بە گشتی ڕۆژنامە کاغەزییەکان لەسەر وێب و مێبیش بخوێنێتەوە.

خوێنەری مۆدێرن و سەرقاڵ، هەر لەو کاتەوەی بەیانیان چاوی دەکاتەوە و بەرچایی دەخوات، مۆبایلەکەی بە دەستەوە دەگرێت و دەیکاتە پەنجەرەیەک بۆ ڕوانین لە هەموو بابەتەکانی دنیا. ئەم پەنجەرە جادووییە تا نیوەشەو و کاتی نووستنیش لێی نابێتەوە؛ تەنانەت لەنێو نوێندیشدا و لە تەنیشت هاوسەرە چاوەڕوانە هەناسە ساردەکەی، هەتا خەو بەلایدا دەێنێت، هەر بەو پەنجەرەیەدا بە نێو دنیای بەرین و بێسنووردا دەڕوانێت. لە ڕاستیدا نابێت بە هیچ شێوەیەک گلەیی لەو خوێنەرە سەرقاڵانە بکەین. چونکە ئەگەر ئێمەش لە ڕێگەی شاشەی مۆبایلەکانمانەوە ئاودیوی دنیای سۆشیاڵ میدیا ببین، لە سەرقاڵان سەرقاڵتر دەبین.

لـەم سۆشیاڵ میدیا پێشکەوتووەدا، کە پـڕە لـە دەقـی کورتی ئامۆژگارییانەی مامۆستایان، ڤیدیۆی کوڕانی سنگپانی چاوشین و ماسولکەدار، دیمەنی دڵڕفێنی مێرگ و مێرغوزار و کوێستانی بەفراوی، کورتەفیلمی پێکەنیناوی، کیژانی باڵابەرزی زوڵفشۆڕ، وانەی مامۆستایانی زمان، ڕێنمایی پسپۆڕانی تەقەڵ و دروومان و بیلامانێ و دوولەڕووی ئێوە سەدان بابەتی دیکەش کە وەک مێرووی تێکەودراو بەردەوام لە هاتووچۆدان... ئیتر کوا مرۆڤی سەرقاڵ کاتی ئەوەی هەیە خۆی بە وشەی "پارەکە" لە نێو ڕستەی سەردێڕی ئەم بابەتەدا ماندوو بکات و بپرسێت مەبەستی نووسەر چییە؟

ئەمەش ڕێک کێشەی ئەم جۆرە نووسەرە نالێهاتووانەیە. کاکی نووسەر لێرەدا وشەی "پارەکە"ی بۆ خەڵەتاندن و بەلاڕێدابردنی خوێنەر داناوە. لەم ڕستەیەدا، خوێنەری هێژا بە ئاسانی تێناگات؛ نازانێت ئایا مەبەست لە وشـەی "پارەکە" واتـە "ساڵی پار" (ساڵی ڕابردوو)؟ یان مەبەست لە پارە، واتە "پووڵ و دراو"ە؟

خۆ ئەگەر تاوێک ئەم مۆبایلانەمان بەلاوە بنێین و کەمێک ئەو مێشکەی خۆمان ڕێکبگوشین. مەبەستم ئەو مێشکەیە هێندەمان تەمبەڵ کردووە تەنانەت ناتوانێت ژمارە تەلەفۆنی دوو هاوڕێی نزیکیشمان لەبەربکات، ئەوکات دەکرێت باشتر لەم ڕستە سادەیە تێبگەین و هەردوو ماناکەی شی بکەینەوە.

ئەم ڕستەیە، هەتا بڵێی سادەیە. با لە مانای یەکەمەوە دەست پێبکەین: ئەگەر مەبەست لە ڕستەکە ئەوە بێت "پووڵ و پارەکە باشتر بوو"، ئەوە کێ هەیە نەزانێت پارە چەندە باشە؟ با ئێمە نەزانین، بەڵام بەرپرسانی کۆماری ئیسلامی زۆر باش دەزانن پارە چەندە باشە و لەم ڕۆژگارەدا چەندەش پێویستە! بۆ سەلماندنی ئەم بۆچوونەم سـەبـارەت بـە تێگەیشتوویی و پارەناسیی بەرپرسانی کۆماری ئیسلامی، وەرن با پێکەوە کەمێک لە دانوستانەکانی نێوان ئێران و ئەمریکا بۆ پەسەندکردنی لێکتێگەیشتن ورد بینەوە.

ئەم ئێران و ئەمریکایە، لەم شەڕەی دواییدا و لەم دانوستانانەی دوور و نزیکدا، هەردوویان هاوار دەکەن لە یەکتر تێناگەن، کەچی هەر لەبەر ئەم تێنەگەیشتنەشە خەریکی ڕێکخستن و واژووکردنی لێکتێگەیشتنن وەبزانم واژووشیان کرد! زۆر بە کورتی، ئێران بە ڕواڵەت لە ئەمریکا تێناگات و وا نیشان دەدات بە پێویستی دەزانێت ئیمپریالیزم دەستبەرداری زایۆنیستەکان ببێت و خۆی ڕادەستی کۆماری ئیسلامی بکات. بەڵام لە پشت پەردەوە، بەرپرسانی کۆماری ئیسلامی زۆر باش لەوە تێدەگەن تەنیا و تەنیا پێویستیان بە "پارە"یە. ئەوان دەزانن لە نێو ئەم گەمارۆ ئابوورییە پان و بەرینەدا، ئەگەر پارەیان بە دەستەوە نەبێت، ناتوانن یارمەتیی چەکدارانی سەر بە "بـەرەی موقاوەمە" لە ناوچەکەدا بدەن. بۆیە بۆ ئـەوان، بێگومان "پارەکە زۆر باشتر بوو".

بەڵام با بچینە سەر مانای دووەم. ئەگەر سەردێڕی "پارەکە زۆر باشتر بوو" بەو مانایە بێت "ساڵی پار لەمساڵ باشتر بوو"، ئەوا دەبێت بڵێم ئەمە درۆیەک و هەڵەیەکی زۆر گەورەیە! دەزانن بۆ؟ لەبەر ئەوەی بە درێژایی تەمەنی ئەم دەسەڵاتە، "ساڵی پار" تەنیا و تەنیا لە ئەمساڵ باشتر بووە، ئەگەرنا بە بەراورد بەو هەموو ساڵانەی بەر لە خۆی، نەک هەر باشتر نەبووە، بگرە کارەسات بووە! لەم وڵاتەدا، ڕۆژگار وامان لێدەکات بڵێین "هەر ئەم ساڵ خۆزگەم بەپار"، بێ ئەوەی بزانین ساڵی پار خۆی، میراتگری چەندین ساڵی پڕ لە نەهامەتییە.

KURDI STAN
Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan
NO: 921 21 June 2026

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:

www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com www.kurdch.tv
Yahsat 1A @ 52.5° East Frequency: 12149
polarization: Vertical -27500 FEc : 3/4

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

خەبات بەردەوامە!

ڕەزا دانشجوو

لەم ڕۆژانەدا و لەگەڵ بڵاوبوونەوەی تاقمێک هەواڵ سەبارەت بە ئەگەری ڕێککەوتنی ئەمریکا و کۆماری ئیسلامی، هەندێک کەس بە شێوەیەک خەریکی بڵاوکردنەوەی کەشی نائومێدی و بێهیوایی لەنێو بزووتنەوەی جەماوەریی گەلانی ئێران بەگشتی و بە تایبەت بزووتنەوەی ئازادیخوازانەی گەلی کورد لە دژی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامین؛ وەک ئەوەی شەڕی ئەمریکا و ئیسرائیل لە دژی ڕێژیمی ویلایەتی فەقیهـ تاکە ئاڵتێرناتیڤ و ڕێگەچارەی ڕزگارکردنی ئێران لە دیکتاتۆرییەت بووبێت و ئێستا و لە ئەگەری ڕێککەوتنی نێوانیان هەموو شتێک کۆتایی دێت!

بەبێ گوێدان بەوەی کە ئەگەری ڕێککەوتنێکی درێژخایەنی نێوان کۆماری ئیسلامی و ئەمریکا بە لەبەرچاوگرتنی سروشتی دەسەڵاتدارانی تاران تا چ ڕادەیەک دەتوانێت واقیعی بێت، بەدڵنیاییەوە ئەم جۆرە بیرکردنەوە و لێکدانەوانە هەڵقوڵاوی مێشکی هەندێک کەسی تازەپێگەیشتووی بەناو چالاکی سیاسییە کە گەورەترین چالاکیی سیاسیی ژیانیان بڵاوکردنەوەی چەند پۆستێکی دژی ڕێژیم لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانە و کۆی ژمارەی ساڵانی چالاکیيە بەناو سیاسییەکانیان تەنانەت ناگاتە چەند ساڵ!

ڕەنگە ڕەوتی بەناو سەڵتەنەتخواز کە لەم ساڵانی دواییدا و بێ هیچ بنەمایەکی ڕوونی فکری و پاشخانی کۆمەڵایەتی وەک هەرێس و ئالاخ لە هەموو شوێنێک شین بوون و سەریان وەدەرناوە، لەژێر کاریگەریی ئەم شێوازە بیرکردنەوەدا بێت؛ بەڵام ئەم شێوازە بیرکردنەوە ژەهراوی و بێ ڕەگ و ڕیشەیە لەکوێ و بزووتنەوەی ڕەسەن و خاوەن مێژوو و بنکە و پاشخانی فراوانی جەماوەریی کوردستان لەکوێ!

چاوخشاندنێک بە خەسڵەتە ناوازەکانی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستان، ئەوەمان بۆ دەردەخات کە ئەم بزووتنەوەیە چەندە سەربەست و سەربەخۆ و نەبەستراوە بە ڕووداوە جۆراوجۆرەکان بووە و لەوەش گرنگتر خاوەنی چ توانایەکی ناوازەیە لە خۆڕێکخستنەوە و سەرهەڵدانەوە لە دوای زۆر ئاستەنگ و بارودۆخی نەخوازراو. لە ڕاستیدا دەرکەوتن و هاتنە کایەی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کوردستان بەرهەمی ساڵانێک لە ستەم و هەڵاواردن و نکۆڵیکردن لە سەروەری و مافە ڕەواکانی گەلی کورد بووە، نەک ویست و داخوازی و فەرمانێکی دەرەکی! بە واتایەکی تر سازبوون و دەستبەکاربوونی زۆربەی ڕێکخراوە و حیزبەکانی کوردستان و ڕۆژهەڵات بەتایبەت لە وەڵامی داواکاری و ئیرادەی میلیۆنان کورد بووە، نەک ویست و بڕیاری حکوومەتێکی بیانی یان تەنانەت بیرێکی سیاسیی دیاریکراو و بزووتنەوەیەکی فکریی کۆمەڵایەتیی هاوردە!

ڕەنگە ڕەوتی ڕووداوەکان و گۆڕانکارییە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان لە سەرهەڵدانی بزووتنەوەیەکی سیاسیی کوردیدا کاریگەر بووبێت، بەڵام مۆدێلی ئەم بزووتنەوەیە سیاسییە بە تێپەڕبوونی کات فۆرمێکی تەواو ڕەسەن، یان بە واتایەکی دیکەی کوردیی وەرگرتووە. لە ڕاستیدا هێزی باڵادەست و فاکتەری بنەڕەتی و دیاریکەر ئیرادەی گەلی کورد بووە کە هزری سیاسیی هاوردەی لە قاڵب و ویست و داخوازییەکانی خۆی ڕێکخستووە! لە ڕاستیدا جەوهەر و قاڵب و فۆرمەکە کوردی بووە و ڕەنگە تەنیا ماددە و مەتریالەکە هاوردە بووبێت!

خاڵێکی گرنگی تر ئەوەیە کە بەدرێژایی ئەو هەموو ساڵانە لە خەبات و بەرخۆدانی گەلی کورد، حکوومەتەکانی ناوچەکە و زلهێزەکانی جیهان ڕوانگەیەکی تەواو کاتی و جیاوازیان سەبارەت بە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد هەبووە و چاوخشاندنێکی کورت بە ڕەوتی پێشهاتەکان ئەوەمان بۆ دەردەخات کە زۆرینەیان چ لە گۆڕەپانی ناوچەیی و چ لە گۆڕەپانی جیهانیدا، لە زۆربەی کاتەکاندا ڕۆڵی لەمپەر و بەربەست و ڕێگریان هەبووە هەتا پشتیوان و هاوکار و یارمەتیدەر. لە ڕاستیدا کەم نین ئەم حکوومەتانەی هەوڵیان داوە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کوردیان بۆ گەیشتن بە ئامانجەکان و بەرژەوەندییەکانی خۆیان بەکار بێنن و لەو سۆنگەیەوە زۆر جار خەڵکی کوردستان بەگشتی و حیزبەکانی کوردستان بەتایبەت بوونەتە قوربانیی مامەڵە و سەودا و ڕێککەوتنە شاراوە و نهێنییەکانی نێوان دەسەڵاتە داگیرکەر و کۆنەپەرستەکانی ناوچەکە و زلهێزەکانی جیهان.

چاوخشاندنێکی کورت بەسەر ڕابردوودا ئەوەمان بۆ دەردەخات کە هەمیشە لە کاتە گرنگ و هەستیارەکاندا و لە کاتێکدا بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کورد زۆر لە ئازادی و گەیشتن بە ئامانجەکانی نزیک بۆتەوە، چۆن زلهێزە جیهانی و داگیرکەرانی کوردستان بوونەتە ڕێگر و ئاستەنگیان بۆ دروست کردووە. مێژوو ئەوەمان بۆ دەردەخات کە چۆن جوغرافیای دیلکراوی کوردستان لەسەر بنەمای تێگەیشتنێکی ترسناک و بڕیارێکی نابەجێ و ناحەق پارچەپارچە کراوە و چۆن گەمەی دەسەڵات لە ناوچەکە و جیهاندا، هەر جارێک کە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کورد هەوڵی دۆزینەوەی ڕێگایەک بۆ ئازادی و سەربەخۆیی خۆی دابێت، بەرانبەری وەستاون. هەر لە پشتتێکردنی سۆڤیەت لە کۆماری کوردستانەوە هەتا گوشارە ناوچەیی و جیهانییەکانی دوای ڕیفراندۆم لە باشووری کوردستان، تا تەنیا چەند مانگێک لەمەوبەر و هاوپەیمانیی ڕوونی ئەمریکا و تورکیە و عەرەبەکانی ناوچەکە لەگەڵ ڕێژیمی ئەحمەد ئەلشەرع دژی خۆبەڕێوەبەریی ڕۆژاوای کوردستان.

کەواتە، زۆر گرنگە لێرەدا ئاماژە بە دوو خاڵ بکرێت؛ یەکەم: بەپێچەوانەی هێندێک قسەی بێبنەما و هەڵبەستەی دوژمنانی کورد، بزووتنەوەی ئازادیخوازی گەلی کورد لەسەر بنەمای ویست و داخوازیی خەڵکی کوردستان دامەزراوە، نەک هیچ دەسەڵاتێکی ناوچەیی و جیهانی. دووەم: ئەگەر پشتیوانییەکیش بووبێت، زۆر سنووردار و کاتی بووە و لە زۆربەی حاڵەتەکاندا ئەم پشتیوانییە لە کۆتاییدا گۆڕاوە بۆ پشتتێکردن و زیانی بە بزووتنەوەکە گەیاندووە.

دوا پرس و لە ڕاستیدا گرنگترین تایبەتمەندیی لانیکەم سەد ساڵی ڕابردووی مێژووی خەباتی گەلی کوردستان لە دژی دەسەڵاتە کۆنەپەرستەکانی ناوچەکە، بەتایبەت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و لە دژی دوو حکوومەتی خۆسەپێنی پەهلەوی و کۆماری ئیسلامی ئەوەیە کە سەرەڕای سەرکوت و تاوانکاریی بێبەزەییانە دژی خەڵکی ڕزگاریخوازی کورد، دواجار بزووتنەوەیەکی زۆر گەورەتر و دینامیکتر لە دڵی ئەم سەرکوت و هەڵاواردنە لەدایک بووە.

سەرکوتی خوێناوی کۆماری کوردستان و لەسێدارەدانی پێشەوای نەمر و هاوڕێیانی نەک هەر کۆتایی بە ناسیۆنالیزمی کوردی نەهێنا، بەڵکوو بوو بە خاڵی وەرچەرخان و پێناسەکردنەوەی دووبارەی ناسیۆنالیزمی کورد و دەستپێکی سەردەمێکی نوێ لە خەباتی سیاسیی کورد. لە ڕاستیدا ئەو نەمامەی کە پێشەوای شەهید هەشتا ساڵ لەمەوبەر چاندبووی، بە خوێنی هەزاران شەهید ئاو دراوە و ئێستا بووەتە دارێکی پان و بەرین و پڕ لق و پۆ کە ڕەگ و ڕیشەی بە پانتایی ئەم جوگرافیا بەندکراوەدا بڵاوبووەتەوە و ئیتر تەوەر و بێوری هیچ داگیرکەرێک ناتوانێت زەفەری پێبەرێت. تەنانەت تێرۆرکردنی تاقمێک لە سەرکردە ناسراوەکانی کورد لە قۆناغە مێژووییەکانی دواتریشدا هەرگیز نەبووە هۆی پەککەوتنی ئەم ڕێبازە شکۆدارە. بەپێچەوانەوە، بزووتنەوەی ئەمڕۆی ئازادیخوازانی کورد زۆر ڕادیکاڵتر و هۆشیارتر لە ساڵانی ڕابردوو خەریکە ئاستەنگەکان تێدەپەڕێنێت. ڕەنگە فۆرمی خەبات گۆڕابێت، بەڵام باوەڕمەندی بە شەرعییەتی ئەم خەباتە پیرۆزە و هەوڵدان بۆ گەیشتن بە ئامانجی گەلی کوردستان لە هەموو کاتێک بەهێزتر لە گەشەداندایە.

ئەم توانایە ناوازەیە بۆ خۆڕێکخستنەوە و سەرهەڵدانەوە و لەدایکبوونەوە لە دڵی قەیرانەکاندا، ڕەگ و ڕیشەی لە ڕەوایی و ڕاستی و دروستیی خەباتی گەلی کوردستاندا داکوتاوە و تێپەڕبوونی کات نەک هەر نەبووەتە هۆی لەبیرچوونەوە و لەیادکردنی، بەڵکوو ڕۆحی تازە کردووەتەوە و ڕەنگ و بریقەیەکی تازەتری پێ بەخشیوە.

ڕاستی ئەوەیە کە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کورد لە هەموو ڕووداوە ناوچەیی و جیهانییەکان جیایە و فۆرمات و ڕەنگ و فۆرمی تایبەتی خۆی هەبووە و هەمیشەش بەردەوام بووە. ئەمە بەو مانایە نییە کە بارودۆخی ناوچەیی و جیهانی کاریگەریی لەسەری نەبووە یان نابێت. بەدڵنیاییەوە لە هەندێک کاتدا ڕەوتی ڕووداوەکان یارمەتیدەر و هاوکار و ڕێگەخۆشکەر بووە و بێگومان لە هەندێک کاتدا ڕۆڵی لەمپەر و بەربەستی گێڕاوە و خەباتی سەخت و دژوار کردووە. بەڵام بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد ڕەگ و ڕیشەی لە داخوازییە ڕەواکانی خەڵکی کوردستاندایە و هیچ بەربەست و لەمپەرێک نەیتوانیوە و ناتوانێت ئەم شەپۆلە بەتین و تورەیە ڕابگرێت! هەروەک باس کرا، ڕەنگە ئەم ڕووبارە خرۆشانە بەهۆی تاقمێک ڕووداوی نەخوازراو و هەلومەرجی تایبەت ناچار بووبێت ڕێگایەکی جیاواز هەڵبژێرێت، بەڵام تا ئەو کاتەی سەرچاوەکەی خەڵکی کوردستان بێت، هەمیشە لە گەڕان و خرۆشاندایە.

لە کۆتاییدا دەبێت بگوترێت شیکردنەوە و لێکدانەوەی بەردەوامی ڕووداوە ناوچەیی و جیهانییەکان نەک کارێکی باشە، بەڵکوو پێویست و جەوهەرییە، بەڵام بەستنەوەی خەباتی ڕزگاریخوازی گەلی کورد بەو ڕووداوانەوە و لە ڕاستیدا بوون بە دیلی بڕیارە سیاسییەکانی حکوومەتە ناوچەیی و زلهێزەکان، هەڵەیەکی کوشندەیە. ئێمە تۆف و زریانی بێئەژمارمان تێپەڕاندووە، بەرگەی سەختیی بێئەژمارمان گرتووە؛ زریانگەلێک وەها سەخت کە هەر کامیان دەیتوانی کۆتایی بە چیرۆکی بزووتنەوەیەکی ئازادیخواز بهێنێت. شەڕ یان ئاشتیی نێوان کۆماری ئیسلامی و ئەمریکا نابێت و ناتوانێت ببێتە هۆی هیچ پەککەوتنێک لە ڕێبازی بزووتنەوەی ڕەسەن و ڕەوای گەلی کورد بۆ مافەکانی.

خەبات بەردەوامە تا گەیشتن بە ئامانجەکانی گەلی کورد، تا ئەو کاتەی دێموکراسییەکی گشتگیری ڕاستەقینە بەدەست دێت. سەرچاوەی ئەم ڕووبارە خرۆشانە، دڵ و ڕۆحی میلیۆنان کوردی ئازادیخوازە. ئەم ڕووبارە دەیان لافاو و وشکەساڵیی بەخۆوە بینیوە! سەدان بەربەست و بەنداوی تێپەڕاندووە! بەڵام هێشتا بەخوڕ و خرۆشانە و بە گڕوتینێکی ناوازە ڕێگە دەبڕێت بەرەو هەتاو، بەرەو ڕووناکی و بەرەو ئازادی. خەبات بەردەوامە!

بەر لە ماڵاوایی

خەڵک؛ ونبووانی بازنەی جەنگ و ئاشتی

ئەلبورز ڕووبین‌تەن

«نە جەنگ ڕوودەدات، نە ئاشتی دێت و نە گفتوگۆ دەکرێت.»

ئەم ڕستەیەی ناسراوی ڕێبەری کوژراوی کۆماری ئیسلامی سروشتی ستراتیژیی کۆماری ئیسلامیی لە هەڵسوکەوت لەگەڵ سیاسەتەکانی دۆناڵد ترامپ، سەرۆکی جیاواز و ناوازەی ئەمریکا، دەردەخست. کۆماری ئیسلامی هەمیشە هەوڵی داوە لە نائارامی و ئاڵۆزیی ناوچە وەک ئامرازێک بۆ بەدەستهێنانی ئیمتیاز لە دانوستاندنەکاندا سوود وەربگرێت. دوای ئەوەی ئیسرائیل بە زنجیرەیەک لە هێرش و هەنگاوە جیاوازەکان ڕێگری لە گەیشتنی کۆماری ئیسلامی بە چەکی ئەتۆمی کرد، پرۆگرامی ئەتۆمی زیاتر لە هەر کاتێک بووە ئامرازێک بۆ درێژەدان و مشتومڕ لە گفتوگۆکاندا؛ تا ئەو ڕادەیەی ڕێژەی دەوڵەمەندکردنی ئۆرانیۆم بوو بە یەکێک لە گرنگترین بابەتەکانی ناکۆکی و گفتوگۆ لە نێوان ئێران و ڕۆژئاوادا.

دوای واژۆکردنی بەرجام، زۆر کەس وایان دەزانی ئێران دەبێتە وڵاتێکی مەنتیقی لە گۆڕەپانی نێودەوڵەتیدا. لە ئاکام ڕێککەوتنامەی بەرجام دا میلیارد میلیارد دۆلار لە سامانی بلۆکەکراوی ئێران ئازاد کرا و بە فڕۆکەی تایبەت نێردرا بۆ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی. بەڵام ڕێژیم نەک هەر لە سیاسەتەکانی پێشووی دوور نەکەوتەوە، بەڵکوو بە بەکارهێنانی ئەو سەرچاوە داراییانە لەسەر هەمان ڕێگای پێشووی بەردەوام بوو. تەنانەت بە شانازییەوە ڕایدەگەیاند کە شەش سوپای لە ناوچە دروست کردووە.

ئەم سیاسەتە، ستراتیژییە یان یارییە سیاسییە ـ هەر ناوێکی لێ بنرێت ـ بەردەوام بوو هەتا کاتێک کۆماری ئیسلامی لەگەڵ دۆناڵد ترامپ، سیاسییەک بە پاشخانی بازرگانی، ڕووبەڕوو بوو؛ کەسێک کە دوای هێرشی حەوتی ئۆکتۆبەر، بڕیاری دابوو تۆڵەی ئەو هێرشانە لە بڕیاردەرانی سەرەکیی ئەو هێرشانە، واتە کۆماری ئیسلامی، بستێنێتەوە. ئەنجامی ئەم ڕووبەڕووبوونەوەیە جەنگێکی دوازدە ڕۆژە و پاشان جەنگێکی چل ڕۆژە بوو.

لەگەڵ هەموو ئەو خەسارانەی بەر کۆماری ئیسلامی، ئێران و خەڵک گەیشت، و تەنانەت دوای کوژرانی خاوەنی هەمان وتەی «نە شەڕ، نە ئاشتی و نە گفتوگۆ»، وەفدێکی کۆماری ئیسلامی لە کۆتاییدا بۆ گفتوگۆی ڕاستەوخۆ لەگەڵ جێگری سەرۆک کۆماری ئەمریکا بە ڕێوڕەسمی تایبەتەوە بۆ پاکستان چوو. ئەمە پرسیارێک بوو کە لە مێشکی زۆرێک لە خەڵک دروست بوو: ئەگەر لە کۆتاییدا ئامادەیی بۆ گفتوگۆ لەگەڵ «شەیتانی گەورە» هەبوو، بۆچی شەڕ ڕووی دا؟ ئەگەر لە سەرەتاوە دەرگای گفتوگۆ کراوە بوو، بۆچی ئەم هەموو تێچوو و زیانە بە وڵات و خەڵک سەپێنرا؟ هەروەها ئەگەر ئەمریکا ئەم ڕێژیمەی بەرپرسیار بە سەرکوتکردنی ناڕەزایەتییەکان و تاوانەکانی دیکە دەزانی، چۆن دووبارە گەڕایەوە سەر مێزی گفتوگۆ؟ ئەمانە ئەو پرسیارە ڕوون و ڕەوایانەن کە هیچ کاتێک وەڵام نادرێنەوە.

ئەمڕۆ سەردێڕی زۆرێک لە هەواڵەکان باس لە لێکتێگەیشتن، بەرەو ڕێککەوتن، وردەکارییەکانی ڕێککەوتن و ئەگەری واژۆکردنی ڕێککەوتن و چۆنیەتیی واژووکردنی دەکات. بەڵام پرسیاری بنەڕەتی ئەوەیە خەڵک لە کوێی ئەم ڕێککەوتنەدان؟ لە هاوکێشەی شەڕ و ئاشتیدا، شوێنی خەڵک کوێیە؟ ئەمەش یەکێکی دیکەیە لەو پرسیارانەی هێشتا بێ وەڵام ماونەتەوە.

لە هەموو ئەم ڕووداوانەدا، قوربانیی سەرەکی خەڵک بوون؛ بەڵام کاتێک هاوکێشە سیاسییەکان دادەڕێژرێن، ئەوان لە هاوکێشەدا نامێنن. لە کاتی جەنگدا، ژیان و ئاسایشی خەڵک لە مەترسیدایە و لە کاتی ئاشتیداش دەستی حکومەت بۆ سەرکوتکردن، دەستبەسەرکردن و ئێعدامی زیاتر فراوانتر دەبێت. ئەزموونی ڕابردوو نیشانی داوە کە پارە و سامانی بەدەستهاتوو لە ڕێککەوتنەکان، زیاتر لەوەی بۆ خۆشگوزەرانی خەڵک تەرخان بکرێت، دەبێتە ئامرازێک بۆ سەرکوتی نێوخۆیی، پەرەپێدانی توانای سەربازی و فراوانکردنی ڕەنت و گەندەڵی لە دەسەڵاتدا.

تا ئەو کاتەی کۆماری ئیسلامی لەسەر دەسەڵات بێت، چ جەنگ هەبێت و چ ئاشتی، چ گفتوگۆ بکرێت و چ نەکرێت، چ ئاگربەست هەبێت و چ نەبێت، ئەوانەی زیاترین زیانیان پێ دەگات خەڵکن. ئەمە ڕاستییەکە کە نابێت پشتگوێ بخرێت. لەبەر ئەوە پێویستە لە ڕۆژەڤی ڕاگەیاندن و جەنگی میدیایی ڕۆژانە دەرباز ببین و سەرنجمان بۆ ئەوە بگوازینەوە، کە تەنیا ڕێگای ڕزگاریی خەڵکە ئەویش ڕووخاندنی ڕێژیمە. خەڵکێک کە بە چاوەڕوانی ئەنجامی شەڕ و ئاشتی و ڕێککەوتن دانیشتوون، لە چاوەڕوانییەکی بێهیوادان؛ چونکە لەم ڕوانگەیەوە، تا ئەو کاتەی ئەم سیستەمە لەسەر پێ بێت، چ جەنگ هەبێت و چ ئاشتی، ونبووانی هەمیشەیی و زیانمەندانی سەرەکیی ئەم هاوکێشەیە هەر خەڵک دەبن.